ДРЕВНІЕ

ГЛАГОЛИЧЕСКІЕ НАМЯТНИКИ,

СРАВНИТВЛЬНО СЪ ПАМЯТНИКАМИ КИРИЛЛИЦЫ.

ТРУДЪ

M. M. CPESHEBCEAFO.

прилагается десять листовъ снимковъ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

Въ типографіи Императорской Академіи Наукъ. (Вас. Остр. 9 лин. № 12.) 1866. PG 103 ,56

(Извлечено изъ III — V-го Тома «Извъстій Императогскаго Археологическаго Общества».)

APEBHIE

ГЛАГОЛИЧЕСКІЕ ПАМЯТНИКИ.

I.

Древићина показанія о глаголици: — Иверская грамота 982 года; Киризловскія рукописи XI віжа съ глаголическими буквами.

Слишкомъ за сто лѣтъ передъ этимъ, ученые Бенедиктинцы (Тустень и Тассенъ) въ своемъ знаменитомъ Nouveau traité de diplomatique (Р. 1750. стр. 708. tab. XIII) дали знать о томъ, что въ одной изъ Латинскихъ рукописей Парижской королевской (публичной) библіотеки, въ рукописи, писанной по ихъ мнѣнію лѣтъ за 800 или за 900, т. е. около 850—950 г., есть азбука особаго начертанія, названная тамъ Abecenarium Bulgaricum. За сто же лѣтъ слишкомъ это свѣдѣніе перешло и въ Нѣмецкую передъку труда Бенедиктинцевъ, приготовленную Аде-

лунгомъ (Lehrbuch der Diplomatik. 1759. II. стр. 166). Такимъ образомъ всякому, кого могло занять это открытіе, оно стало издавна очень доступно. Этотъ Abecenarium Bulgaricum — глагольская азбука, т. е. глагольскія буквы со Славянскими ихъ названіями, написанными по Латыни. Вотъ что въ немъ написано, какъ можно видъть и на прилагаемомъ снимкъ (I):

+ as (азъ). ш bocobi (букъви). v védde (въди). ъ glagoli (глаголь. ф dobro (добро). э hiest (есть). ж givete (живете). ф zéllo (зъло). ф zémia (земна). т ise (иже). в isei (ижеи вм. и). т сасо (како). ф lúddie (людіе). т mustlite (мыслите). т nas (нашь). э on (онъ). т росоі (покой). т reci (рьци). 2 cslouo (слово). w tordo (твърдо). т hie (якъ). ф fort (фъртъ). ф ot (отъ). т ре (пе вм. це). т saraué (чърьвь). ш sa (ша). т hier (хъръ). в peller (пелльерът. е. èръ). ф hiet (ять). т iusz (юсъ вм. ю). ф hie (те вм. къ).

Открытіе было зам'вчательно; но долгое время ник'вмъ не было зам'вчено. Не заняло оно никого до т'вхъ поръ, пока Б. Копитару не удалось напасть на новое открытіе, на глаголическую рукопись. писанную такимъ же почеркомъ, какъ и Abecenarium Bulgaricum, и по языку очень древнюю — часть сборника поученій, которая, по имени влад'вльца графа Клоца,

получила название Glagolita Clozianus Своимъ изданіемъ этого зам'вчательнаго памятника древней Славянской письменности и учеными соображеніями, приложенными къ изданію (Glagolita Clozianus, id est codicis glagolitici inter suis facile antiquissimi λείψανον foliorum XII membraneorum и проч. Vind. 1836), Копитаръ началъ новый рядъ изследованій о глаголице, въ следствіе которыхъ возбудилось къ этой азбукъ и письменности общее вниманіе, не только ученое, но даже отчасти и политическое. Съ этого только времени, т. е. только въ последние двадцать пять летъ савлалось возможнымъ заниматься вопросомъ о глаголиць съ надеждою на его разрышение, и новыя открытія древнихъ глаголическихъ рукописей, между прочимъ особенно важныя открытія нашего ученаго, В. И. Григоровича, поставили его какъ следуетъ.

Теперь уже не только возможно, но даже и не трудно отличать древніе глаголическіе памятники отъ недревнихъ — не по чертамъ языка, а по особенностямъ почерка. Сдѣлалось возможнымъ и желать размѣщать глаголическіе памятники повременно, по ихъ относительной древности — независимо отъ кирилловскихъ рукописей, а вмѣстѣ съ тѣмъ и сравнительно съ ними. Желаніе умѣстно, усилія законны; тѣмъ не менѣе данныхъ, на которыхъ бы можно было опирать разслѣдованія, почти нѣтъ. Почти нѣтъ ихъ, что называется, явныхъ; нѣтъ и двухъ-трехъ гла-

голическихъ памятниковъ, явно указывающихъ на время, когда они написаны. Надобно искать тайныхъ. Вотъ напр. кирилловская рукопись-по видимому XI въка: въ ней между кирилловскими буквами по какому то странному случаю вписаны глаголическія буквы, вписаны тогда же, какъ писана сама рукопись; вотъ следовательно несколько глаголическихъ буквъ, по видимому XI въка. Вотъ еще рукопись глаголическая съ приписками, писанными кириллицей, съ кирилловскимъ окончаніемъ, писаннымъ темъ же черниломъ, какъ и все глаголическое, окончаніемъ для полноты рукописи необходимымъ, составляющимъ ея необходимую часть, что даже видно по тетрадямъ пергамена, и кириллица въ ней, какъ кажется XII въка: значитъ, что глаголица въ ней тоже XII въка. Такого рода соображенія были бы не тяжелы, еслибы уже раскрыты были признаки повременнаго отличія почерковъ кириллицы; но в кирилловскихъ памятниковъ древнихъ, особенно XI въка. отмъченныхъ годами, очень мало, а не-Русскихъ и совсемь неть; по этому нельзя отклонить соображеній отъ произвольнаго хода и не допустить въ выводахъ возможности ощибокъ.

При такомъ положенів д'вла, Парижскій Abecenarium Bulgaricum, гд в рядомъ съ глаголицей, въ неразрывной по времени связи съ нею, видимъ и Латинскія письмена, очевидно, стоить особеннаго вниманія. Латинских в памятников съ определенными годами написанія несравненно болве, чемъ кирилловскихъ; повременная характеристика почерковъ гораздо болъе опредълена: есть слъдовательно полная возможность опредвлить время того оттынка древняго глаголического почерка, которымъ написаны буквы въ Abecenarium Bulgaricum. Бенедиктинцы и опредълили время написанія Латинской рукописи. гдъ вписанъ этотъ abecenarium: IX—X въкъ. Изъ этого сабдуеть, что и глаголица въ немъ тоже IX-Х въка. При этомъ ръшеніи нельзя было впрочемъ остаться. Какъ ни важны заслуги Бенедиктинцевъ въ отношени къ палеографія, ихъ приговоры не могли не утратить съ теченіемъ времени своей силы: вайдены новые памятники Латинскаго письма IX, X, XI, XII въка; разсмотръны внимательнъе отличія почерковъ по въкамъ. Въ следствіе этихъ открытій уже Копитаръ, сколько ни радъ былъ утвердить какимъ нибудь положительнымъ доказательствомъ древность какого нибудь глаголическаго памятника, не могъ остаться при решенія Бенедиктинцевъ, — и отнесъ Латинское письмо при Abecenarium Bulgaricum къ XI-XII въку. Новъйшіе изследователи-палеографы усумнились даже и въ этомъ, -- и отчисляютъ Латинскій почеркъ этого рода къ XII-му вѣку. Выходить, что и почеркъ глагольскихъ буквъ въ Абеcenarium Bulgaricum тоже XII въка; а допустивъ, что глаголическій почеркъ въ это отдаленное время, почеркъ нескорописный, не измінялся быстро, допустить можемъ, что тотъ же почеркъ быль и въ XII віжів и въ XI-мъ, по крайней мізрів въ конців XI-го віжа.

За отсутствіемъ другихъ данныхъ важно и это свидътельство о глаголическомъ почеркъ XI—XII въка. Тъмъ не менъе того, кто ищетъ болъе древнихъ показаній, оно не могло удовлетворить. Надобно было домогаться данныхъ болье древнихъ.

Искали, не пропускали безъ изследованія ни одного вновь открываемаго глаголическаго лоскутка, ни одного уголка глаголической рукописи, где бы могло укрываться показаніе о времени написанія, и долго ничего не находили.

Такъ было до 1847 года, когда «Журналъ Министерства Народнаго Просвъщенія» возвъстиль о желаемомъ открытіи. Это было извъстіе, сообщенное о. архим. Порфиріемъ (Успенскимъ) въ его «Указатель актовъ, хранящихся въ обителяхъ св. горы Афонской» о глаголической надписи на актъ 6490—982 года. Вотъ что сообщилъ тогда о. арх. Порфирій о «сдълкъ Іоанна Ивера, основателя Иверскаго монастыря, съ жителями кастра Эрисса о земляхъ, принадлежащихъ сему монастырю, подписанная Николаемъ, Ливеллисіемъ Солунскимъ»: «На этомъ

актв подписался попъ Гиорий изъ упомянутаго кастра глагольскими буквами». Къ этому извъстію арх. Порфирій прибавиль: «Въ хрисовуль царей Василія в Константина Порфирородныхъ (960 г.) упоминается уже о поселеніи въ сел. Кастръ Склавовъ Болгаръ. Итакъ Болгары Авонскаго кастра употребляли глагольское письмо, очевидно, до 960 года» (Указатель акт. стр. 33—34).

Можно себѣ представить, какъ обрадовало открытіе арх. Порфирія всѣхъ, кто занимался глаголицей. До какой степени вѣренъ выводъ объ употребленіи глаголицы въ началѣ второй половины Х вѣка, это можно было оставить и безъ разсмотрѣнія, когда было уже показаніе объ употребленіи глаголицы приходскимъ священникомъ въ 982 году, т. е. вообще выражаясь—въ Х вѣкѣ. Въ томъ же Х-мъ столѣтіи, въ началѣ его, въцвѣту была Славянская литература въ Болгаріи, зачавшаяся во второй половинѣ ІХ-го вѣка трудомъ Константина философа, изобрѣтателя Славянской азбуки. Показаніе арх. Порфирія немедленно получило значеніе историческаго факта, важнаго для соображеній, и сталъ онъ повторяться даже безъ ссыдки на свидѣтеля.

Замѣчательно при этомъ, что хотя многіе ѣздили съ тѣхъ поръ на Авонъ, никто однако не позаботился или по крайней мѣрѣ не могъ увидѣть и разсмотръть Иверскую грамоту; никто и не сообщиль о ней свъту болъе положительныхъ извъстій. Такъ было до прошлаго года.

Наконецъ П. И. Севастьянову, занавшемуся съ необычнымъ усердіемъ сниманіемъ фотографическихъ снимковъ съ разныхъ Аоонскихъ памятниковъ, удалось перенять свѣтописью и эту грамоту въ нѣсколькихъ снимкахъ. Есть слѣдовательно возможность провѣрить показаніе арх. Порфирія и сдѣлать новыя наблюденія, на сколько онѣ возможны при помощи свѣтописныхъ снимковъ, безъ пособія самого подлинника.

Изучивъ по этимъ снимкамъ Иверскую грамоту по отношеніи къ глаголицѣ, представляю отчетъ о своихъ наблюденіяхъ.

Иверская грамота занимаетъ цѣльную кожу пергамена, шириною въ верху въ $11\frac{1}{4}$ вершк., въ низу гораздо уже, длиною въ $21\frac{1}{4}$ вершк.

Подъ грамотою въ низу одиннадцать подписей, всѣ Греческія тъмъ же почеркомъ что и грамота, исключая трехъ послѣднихъ, писанныхъ разными почерками.

Надъ грамотою въ верху много написей — и всѣ одной формы, такой:

CILLION CHILLION CHILLION

AND PERA MINIMANAR AND CTACK
NOTINOCTO

ALL AKONOS

Въ нѣкоторыхъ изъ этихъ надписей читаются и Славянскія имена ¹):

CHEN
$$\omega$$
N-
NN K ϕ XK):

CHEN ω N-
NIK O λ A δ
TOY Δ E λ TK δ

Замѣчательна еще въ числѣ другихъ слѣдующая надпись 2):

Въ числъ этихъ верхнихъ написей есть и та напись, о которой дано было знать о. арх. Порфиріемъ.

¹⁾ Славянскія имена в прозвища, вънихъ обозначеннія, завічательны: Василій Строимиръ, Власій Владко (или Владъіка), Николай Дітко, Антоній Рукавина. Имя Строимиръ при другомъ имени Василій указываетъ, кажется, на тотъ же обычай, который былъ и въ древней Руси. Деатко вийсто Дотко указываетъ на выговоръ п=еа (=я). РШГУКАКИНА вм. Рукавина указываетъ на выговоръ ж = франц. оп, Польск. а.

²⁾ Іоаннъ Екзархъ, тутъ упомянутый, безъ сомивнія, не гогъ, воторый мажёстенъ въ древне-Славянской литературф.

Я старался подмѣтить въ ней каждую малѣйшую черточку, сличалъ для этого всѣ семь снимковъ грамоты, и на свой снимокъ перенялъ все, что можно было увидѣть (см. прилагаемый снимокъ: II).

Одна только эта напись и можетъ считаться глаголическою. Много ли же въ ней глаголическаго, на сколько можно видъть на свътописныхъ снимкахъ?

На первой строкѣ, кромѣ чертъ, ненапоминающихъ рисункомъ своимъ глаголическихъ буквъ, есть двѣ похожія на глаголическіе э, особенно крайняя правая очень похожа. Читать первую лѣвую за глаголическое трабова по свъдующую за нею за глаголическую э (о) едва ли возможно. Эту вторую скорѣе можно принять за глаголическую трабова по сворѣе можно принять по сворѣе можно по сворѣе можно по сворѣ

На второй строк'в первая буква съ лѣва есть глаголическая % (г). Слѣдующую за нею на право можно принять за глаголическую ь (р), но совершенно особеннаго почерка, или за в (и). За тѣмъ нѣсколько буквъ или остатковъ буквъ не напоминаютъ ничего глаголическаго. Наконецъ послѣдняя буква есть чисто глаголическая в (ъ).

И вотъ все.

Слова *l'uopriù*, прочитаннаго арх. Порфиріемъ, ни на второй строкъ написи и нигдъ положительно нътъ, какъ нътъ и слова поль ни на первой строкъ

разсматриваемой написи и нигдѣ въ другомъ мѣсть. Если на первой строкѣ и было написано полное имя глаголицей, то не Гиоргій, а развѣ Григоръ, Грьгоръ, Гиоргъ, или что нибудь полобное.

Тъмъ не менъе есть буквы, которыя нельзя не считать глаголическими. Такихъ по крайней мъръ три.

Довольно и ихъ для того, чтобы считать вѣрнымъ, что въ числѣ другихъ лицъ, сдѣлавшихъ написи на разсматриваемой грамотѣ, было одно предпочетшее Греческой грамотѣ глаголическую.

, Но отстраняется ли этимъ вопросъ: — когда именно сдѣлана глаголическая напись? тогда ли, когда написана вся грамота, или поэже?

Не отстраняется — между прочимъ потому, что, присматривансь внимательно ко всей написи, видимъ буквы Греческія въ тѣхъ мѣстахъ, гдѣ ищемъ слѣдовъ глаголическихъ буквъ, и между ними ясно Δ , такъ что невольно приходитъ на мысль: не написаны ли глаголическія буквы на Греческихъ, слѣд. послѣ нихъ?

Нельзя не задуматься и о томъ, что глаголическая надпись сафлана иначе, чфмъ всф другія, Греческія: по ихъ образцу она была бы составлена изъ словъ: сигна (=сигана) вли бфлфта и Григора (=Грагора), Гимрга, или изъ тому подобныхъ—такъ, что второе,

т. е. имя собственное было бы въ косвенномъ надежъ; а между тъмъ послъдняя буква второй строки есть з, знакъ именительнаго падежа единственнаго числа.

Всѣ эти обстоятельства наводять на необходимость всемотрѣться внимательно — въ самый подлинникъ грамоты и вскрыть запропавшія черты буквъ химическимъ способомъ.

До тѣхъ поръ эти глаголическія буквы на Иверскомъ актѣ не могутъ быть, кажется, приложены къ дѣлу о древности глаголицы ни на сколько удостовѣрительно.

За временнымъ отстраненіемъ этого памятника что же остается какъ древнъйшее показаніе о древнемъ почеркъ глаголицы?

Показаніе двухъ кирилловскихъ памятниковъ, относимыхъ къ XI вѣку. Оба они принадлежатъ Императорской Публичной Библіотекѣ: одинъ изъ нихъ — листки изъ Евгеніевой псалтыри, другой списокъ XIII словъ Григорія Богослова. Въ первомъ изъ нихъ три большія заглавныя буквы глаголическія и, оу и в, за которыми слѣдуютъ строчныя кирилловскія (см. на снимкѣ: III); во второмъ небольшая заглавная с (см. на снимкѣ: IV). Странное явленіе: глаголическія буквы промежду кирилловскими и притомъ какъ заглавныя; но какъ оно ни странно, оно даетъ знать только объ одномъ, что въ XI вѣкѣ и именно на Руси (потому что правописаніе обѣихъ рукописей представляетъ кое-какія черты Русскія) употреблялась глаголица не отдѣльно отъ кириллицы, а смѣшанно съ нею. Другіе, болѣе поздніе памятники подтверждаютъ что такъ было и позже, даже и гораздо позже. Съ какого времени это началось? по какому поводу? Это—вопросы, пока безотвѣтные.

H.

Abecenarium Bulgaricum XII въка сличительно съ древними перечнями буквъ вирилловскихъ и глагольскихъ.

Аbecenarium Bulgaricum Парижской рукописи есть памятникъ XII вѣка. Какъ ни позднь этотъ памятникъ самъ по себѣ, все таки онъ важенъ: его можно по крайней мѣрѣ взять какъ вѣрное исходное начало для дальнѣйшихъ изслѣдованій, и тѣмъ болѣе удобенъ онъ для этого, что представляетъ въ себѣ всю азбуку въ подрядъ, какъ была она понимаема и памятна (хотя впрочемъ, какъ увидимъ, и съ пропусками).

При разсмотрѣніи его нельзя опустить изъ виду его названія: Abecenarium Bulgaricum. Отъ чего бы могла быть названа глаголическая азбука Болгарской? Конечно, отъ того, что считалась принадлежащею Болгарамъ.

О существованіи Болгарской азбуки есть нѣсколько показаній. Такъ между прочимъ въ Сборникѣ Карловецкомъ Сербскаго письма — не XII-го вѣка, а развѣ XIII, есть слово о книгахъ православныхъ, и въ немъ читается: «Православныхъ языкъ есть е. (пять) и имжтъ .г. (трои) книги. Гръчьска. Иверска. и Бльгарьска» (Шафарикъ, Starož. Slov. 997). Такъ и въ Греческихъ сказаніяхъ о св. Климентѣ, Өеофи-

лактовомъ Х вѣка и другомъ болѣе позднемъ, упомвнается о переводахъ кныгъ св. писанія и другихъ произведеніяхъ писанныхъ для Болгаръ, и объ принятіи для Болгаръ же азбуки. Нечего доказывать, что вездѣ, гдѣ говорится о Болгарскихъ книгахъ в буквахъ, подразумѣвается не какая нибудь особенная грамота, а просто Славянская, всегда лв впрочемъ обыкновенная кирилловская или же и глаголическая, это ясно нигдѣ не видно.

Могла и во Франціи такъ же называться та же азбука Славянская и Болгарскою. Нельзя впрочемъ не замътить, что вообще во всъхъ главныхъ западныхъ сказаніяхъ о грамот в Славянъ, повторяется одинаково выраженіе litterae Slovenicae (см. собраніе показаній у Бодянскаго, О Слав. письменахъ 1855, стр. 27 и слѣд.), и что слѣдовательно только случайно могло быть во Франціи это выраженіе замівнено другимъ. Съ другой стороны, не случайно во Французскихъ среднев вковых в сказаніях в вспоминается о том в и о другомъ Болгарскомъ: именемъ Болгаръ назывались патарены (Албигойцы), распространившіеся въ XII въкъ во всей южной Франціи и подвергшіеся жестокимъ преслъдованіямъ со стороны церкви Римскокатолической, а выбств съ нвми и другіе еретикиaliis haeresibus maculati. Кому неугодно обратиться за доказательствами къ особеннымъ сочиненіямъ, тотъ можетъ заглянуть въ Glossarium mediae et infimae

latinitatis Люканжа, гдъ сведено нъсколько важныхъ показаній. Славянскіе еретики, извъстные во Францін подъ именемъ Болгаръ, зашли туда равно какъ и въ Италію изъ Болгаріи и Сербскихъ земель, а въ Болгаріи образовались въ секту въ Х-мъ въкъ, чему содъйствоваль «попъ Богумиль»: «Вълъта правовърнаго царя Петра (927-969), бысть попъ именемъ Богумиль, а по истинъ рещи Богунемиль, иже начя прывое учити ересь въ земли Болгарьстви» (Бесвда Козьмы пресвитера на новоявльшуюся ересь Богумилю). Этимъ я вовсе не хочу вести ни себя ни читателя къ заключенію, что глаголица употреблялась исключительно богумилами; и думаю только, что во Франціи могли ее знать какъ богумильскую, и что богумилы действительно ее употребляли. Темъ, которые хотвли двиствовать словомъ противу богумиловъ, или же знать, что они пишутъ, не могла быть нелюбопытна ихъ азбука. Судя потому, что въ Abecenarium Bulgaricum обозначены буквы глаголицы и при нихъ Латинскими буквами ихъ Славянскія названія, безъ показанія, какой Латинской букв в соотвітствуетъ какая глаголическая, можно думать, что записавшему азбуку было не столько неизвъстно значеніе буквъ, сколько ихъ названія.

Вотъ эта азбука.

Для облегченія обозрічнія тімь, которые не привыкли къ глаголиці, азбука разбита на четыре столбца, съ соблюденіемъ ихъ порядка, по числовому ихъ значенію: въ первомъ столбцѣ поставлены первые девять буквъ — единицы, во второмъ слѣдующів — десятки, въ третьемъ слѣдующія за тѣмъ— сотни, въ четвертомъ всѣ остальныя, и въ томъ числѣ одна для означенія тысячи; буквы неимѣющія числоваго значенія напечатаны косымъ почеркомъ.

I.	Χ.	C.	M.
1 + as	T ise	ь reci	+ saraué ¹)
2 m bócobi	8 isei	2 cslóvo	
3 w védde	-	w tordo	ш з а
4 & glágoli	► cáco	» hic	ь hier 2)
5 a dóbro	a lúddie	& fort	e peller 3)
6 a hiést	w mustlite		▲ hiet
7 & givete	₽ nas	o ot	p iusz
8 • zéllo	a on		es hie
9 & zémia	r pócoi	v pe ⁴)	

Неполнота и неполная порядочность этой азбуки при такой постановкъ сама собою очевидна: въ ней

¹⁾ Читай: zsar've (чрызь).

²) Читай: жъръ.

³⁾ Чатай: јег или ет; но что такое pell, непонятно.

⁴) Читай: се (ц).

не достаетъ на должныхъ мѣстахъ буквъ для чиселъ 30,600, 800. Одна изъ нихъ ь hier (хѣръ), значащая 600, поставлена между буквами, неупотреблявшимися для изображенія чиселъ.

Числовое значение глаголических то буквъ повторяется одинаково въ нъскольких трукописяхъ. Вотъ для соображения полный сводъ буквъ употребляемыхъ для чиселъ съ значениемъ чиселъ.

I.	X.	C.	M.
1 + a	ТИ	ьр	4 4
2 ළ ර	8 i	2 C	
3 • в	Мj	09 T	
4 % г	b K	39 y	
5 & A	A 4	фФ	
6 э е	97 M.	ьх	
7 ж ж	PН	o W	
8 ♦ s	9 0	₩щ	
9 & 3	f a	₩ ц.	

Такъ же какъ и въ кириллицѣ, не всѣ буквы и въ глаголицѣ употреблены были какъ численные знаки; но въ кириллицѣ для чиселъ употреблены были почти исключительно буквы Греческія съ тѣмъ же числовымъ значеніемъ, а въ глаголицѣ напро-

тивъ буквы для чиселъ взяты въ подрядъ ¹). Такимъ образомъ порядокъ буквъ глаголицы опредъляется несомнъннъе, чъмъ порядокъ буквъ кириллицы, и отчасти важенъ для опредъленія порядка самой кириллицы.

Неполнота Парижской глаголичской азбуки доказывается вообще всёми глагольскими рукописями того же почерка. Держась прежняго расположенія представляю сводъ глагольскихъ буквъ изъ всёхъ главныхъ рукописей:

+ a	T H	b p	₽ 4
eб	g i	B C	w w
₩ B	мj	09 T	в ъ
% г	▶ K	8 y 29 oy	8Т Ы
& Д	a 1	фФ	в ь
3 e	W M	b X	▲ ₺
жж	₽ H	φw	р ю
♦ S	9 0	₩Щ	36 X, 46 K
6. 3	F D	٧ц	€ A, 3€ tA
	♦ 0	•	

Всѣ эти буквы есть и въ древнихъ рукописяхъ кирваловскихъ: кромѣ одной м ј.

¹⁾ Для незнакомыхъ съ численнымъ значеніемъ кирилловскихъ буквъ приводится табличка, расположенная такъ же какъ глаголическая:

Неполнота Парвжской глагольской азбуки доказывается и древнейшими указаніями о составе Славянской азбуки.

Таково между прочимъ свидѣтельство (о письменахъ) черноризца Храбра, жившаго въ началѣ Х вѣка, свидѣтельство сохранившееся въ очень многихъ спискахъ. «Како можетъ ся писати добрѣ Грьчьскыми письмены Богъ, или Животъ, или Зѣло, или Црьквь, или Чананине, или Ъдь, или Юность, или Ждъ, или Мзънкъ и инана подобнам симъ... Се же сжть Словѣньскам письмена, мже подобьна сжть Грьчьскымъ письменемъ. а. к. г, д. е. у. и. о. п. к. л. м. и. ў. о. п. р. с. т. у. ф. х. ф. ш., а четыри на десять по Словѣньску мзънку сим сжть: к. ж. s. ц. у. ш. ф. х. ъ. ъ. ъ. ф. х. ф. ж. з. ч. у. ш.

Не менъе любопытно свидътельство епископа Константина, жившаго въ тоже время. Это —

1 ā	1	P	,a
2 E	, K	C	È.
1 2 3 4 A E I S I S I S I S I S I S I S I S I S I	٨	T	ì
4 Ā	u	Y	À,
5 €	N		3,
6 S	¥	Φ × Ψ	2
73	0	Ψ	(3
8 н	11	ä	, H
9 •	Y	4	д В.Г. Д.Е. 2.3 H. Ф

стихотвореніе, пом'вщенное въ прологѣ къ Сказанію св. Евангелія (заключающему въ себѣ собраніе объясненій на воскресныя евангелія). Стихотвореніе написано такъ, что порядокъ начальныхъ буквъ въ стихахъ есть очевидно порядокъ азбуки. Одинъ изъ списковъ этой книги, првнадлежащій Синодальной библіотекѣ, писанъ въ XII—XIII вѣкѣ; другіе позже. Въ нѣкоторыхъ передъ каждымъ стихомъ выставлена в отдѣльно соотвѣтствующая буква азбуки. Приводя здѣсь это замѣчательное стихотвореніе по древнѣйшейму списку, выставляю подъ строкой отличія нѣкоторыхъ другихъ списковъ: Румянцовскаго (Р), двухъ Волоколамскихъ (В) и Кирилловскаго (К).

Бе всега тварии зиждителю:

Видимънимъ и невидимънимъ ²):

Га³) да посъли живоущаа́го:

Да въдъхнеть въ сръдьце ми ⁴) слово:

Неже боудеть на оуспѣхъ вьсѣмъ:

Живоущиймъ въ заповѣдьхъ ти ⁵):

•

Даъ словомъ симъ молюся боў 1)::-

Хѣло бо гесть свѣтильникъ жизни ⁶).:

^{1. 1)} К. Р. Азъ симъ словомъ молюся Богу.

^{3. 2)} Р. Видимата и невидимата. В. Видимыя и невидимый.

^{4. 3)} B. Tus.

^{5. 4)} В. в сраци моемъ.

^{7. 5)} B. TBORX'D.

^{8. 6)} В. Зъло бо суть оуспъщии къ жизни.

Законъ твой, и 7) свътъ стьзамъ:

- 10 Нже ищеть евигельска слова: Н просить даръз твога пригати во: Летить бо нъзнѣ. й словѣньско племя во: Къ крещению во обратишася выси. Людите твои. нарещися хотяще:
- 15 Милости твоге́ на бе́ просять зѣло ¹¹).:•

 № 12) мънѣ нънѣ. пространо слово даждь ¹³).:•

 Оче́ сне́ и прѣстый ¹⁴) дше́ ¹⁵).:•

 Просащоуоумоу ¹⁶) помощи ѿ тебе ¹⁷).:•

 Роуцѣ бо ¹⁸) свои горѣ ¹⁹) воздѣю́ присно.:•
- 20 Силоу привати и моудрость оу ²⁰) тебе.: Тъв бо давещи достоиномъ ²¹) силоу:: Упостась же вьсякоую ²²) пълиши ²³)::

^{9. 7)} P. w пътъ.

^{11. 8)} В. стяха нътъ.

^{12. 9)} Р. летить бо изинь и нать, а есть только: словенское племя;
В. І лать ти бо нъина словеньско племя. В. 2. І латить бо
сне славеньско племя. К. И летить въ теба словеньско
племя.

^{13. 10)} Р. Ко крщенію бо. В. Къ вознесенію.

^{15.} 11) Р. Милости твоеа хоще бeq. К. Милости твоея хотяще боже.

^{16. &}lt;sup>12</sup>) Р. На. — ¹³) Р. подан же. В. дан же.

^{17. &}lt;sup>14</sup>) В. всесвятъщ. — ¹⁵) Р. Опт и сит и стемъ лусъ.

^{18. &}lt;sup>16</sup>) Р. Просящимъ. — ¹⁷) В. Просящему пища тебе.

^{19. 18)} Р. В. бо пътъ. — 19) Р. В. възспрь.

^{20. 20)} P. B. otb.

^{21. &}lt;sup>21</sup>) Р. В. достоннъимъ.

^{22. &}lt;sup>22</sup>) В. всю. — ²³) Р. исцвании.

Фарао́ша ²⁴) мя. зълобы избави.:• Херовьскоу ²⁶) ми мъзсль и оумъ даждь ²⁶).:•

- 25 0 чьстьнага. престага ²⁷) троице:
- ²⁸) Печаль мою на радость прѣложи.:•
 Цѣломоудрьно. да ²⁹) начьноу пьсати.:•
 Уюдеса твова прѣдивьнава зѣло ³⁰).:•
 Шестькрилатъ ⁸¹). силоу въсприимъ ⁸²).:•
- 30 Шьствоую ⁸⁸) нъзнв. по следоу оучителю ⁸⁴):.
- 35) Ниени гего 36). и дълоу послъдоуга:
- ³⁷) ідвѣ сътворю. евангельско ³⁸) слово.:
 Хвалу воздана ³⁹). тріци въ бжіствѣ ⁴⁰).:
 Юже ⁴¹) понеть выснакъй ⁴²) въздрастъ ⁴³).:
- 35 Юнъ и старъ. своймь 44) разоумомь:

Digitized by Google

^{23. 24)} P. Oapaons.

^{24. &}lt;sup>25</sup>) Р. Хероувиньскую. — ²⁶) Р. дап же. В. подан же.

^{25. 27)} Р. и пртав В. и всестая.

^{26. &}lt;sup>28</sup>) В. Передъ стихомъ нътъ буквы.

^{27. 29)} В. да нътъ.

^{28. 30)} В. эполо натъ.

^{29. &}lt;sup>31</sup>) Р. шестокрылатыхъ. В. шестокрилъ. — ³²) Р. примиъ.

^{30. 33)} Р. смествую. — 34) Р. оучтия моего. В. Передъ стихомъ буква Щ. ществіе творя послужи оучителю.

^{31. &}lt;sup>35</sup>) В. Передъ стихомъ буква Ъ. — ³⁶) Р. его.

^{32. &}lt;sup>37</sup>) В. Передъ стихомъ буква Ы.—³⁸) Р В. еугыкое.

 ^{33. &}lt;sup>39</sup>) В. И хвалу въздаю. Передъ стихонъ бунва Б. — ⁴⁰) Р. пртви трци во единонъ бътвъ.

 ^{34. 41)} В. наже. Передъ стихомъ буква В. — 42) В. всякъ. — 43) Р. всяка воздрасть.

^{35. 44)} Р. ствониъ.

Матыкъ новъ. хвалоу воздана присно 45).:•
Ойоу сноу и пръстоуоумоу дхоу 46).:•
Нему же 47) чьсть и дрьжава 48) и слава.:•
Отъ всена твари и дъзханина.:•

40 Въ вся вікън. и на вікън ⁴⁹) аминъ ⁵⁰)::

Третье свидътельство — Греческое — найдено Далматинцемъ Бандуричемъ въ одной изъ рукописей Парижскихъ XIII в. и издано имъ въ комментаріи къ сочиненіямъ Константина Порфиророднаго (см. перепечатку у Бодянскаго стр. 14).

Къ своду этихъ трехъ свидътельствъ, прибавляю для сравненія и глаголическую азбуку Парвжскую названіями буквъ, Дивишеву по Стокгольмскому списку *) также названіями, и цѣльную буквами съ обозначеніемъ численнаго значенія, а передъ кирилловскими буквами ихъ цифирное значеніе (К—азбука Константина, Х—азбука Храбра, Б—Бандуричева, ГП—Глаголическая Парижская, Д—Дивишева).

^{36. &}lt;sup>45</sup>) Р. присно пътъ.

^{37. 46)} Р. оцю в сну в стмоу (В. всестму) дху.

^{38. 47)} Р. же ивтъ. — 48) Р. и дръжава вътъ.

^{40. &}lt;sup>49</sup>) Р. В непребредимы в въки. — ⁵⁰) В. аминь.

^{*)} Глагольская авбука, записанная вибств съ вириллицею Чешскимъ аббатомъ Дивишемъ въ 1360-хъ годахъ, хранится въ Стокгольмъ при спискъ Библін, навъстномъ подъ названіемъ Codex giganteus.

	к.	X.	Б.	ГIJ.	Д.		
1.	A	a	άς	ás	az	+	1.
	Б	б	μπούκη	bócobi	buky	Ľ	2.
2.	В	В	βέτδ	védde	widi	v	3.
3.	ľ	Г	γλαώδ	glágoli	glagole	8	4.
4.	Ā	A	δοπρῶ	dóbro	dobro	B	5.
5.	6	e	γιεστι	hiést	gest	3	6.
	Ж	ж	ζηυήτ	givete	zeywyte	æ	7.
6.	8	s	ζελῶ	zéllo	zelo	•	8.
7.	3	3	ζεπλέα	zémia	zemla	в	9.
8.	H	u	ήζε	ise	yzze	Ŧ	10.
9 ').		θ					
10.	I	i	η	isei	i	8	20.
						(w)	30.
20.	K	ĸ	κάκω	caco	kako	þ	40 .
30 .	Λ	A	λουδία	lúddie	ludy	æ	50.
40.	M	M	μή	mustlite	myslyte	93	60 .
50 .	H	H	νᾶς	nas	nass	₽	70 .
70°).	0	0	ω้ν	on	ao	3	80.
80 .	П	0	ποχόη	pócoi	pokoy	r	90.
100°).	P	p	ξιτζίη	reci	rczy	Ь	100.
200.	G	c	σβλόβω	cslóvo	slowo	8	200.
300.	T	T	υτευέρδω	terdo	trdo	W	300.

^{9. 1)} девять = θ , а въ глагол. 3.

^{70.} 2) шестьдесять = 3, а въ глагол. ж.

^{100. 3)} девяносто = c = 4, а въ глагол. n.

400 4).	V	y	ή×	hic	uet	33	400.
500 .	$\mathbf{\Phi}$	Φ	φέρωτ	fort	frt	ф	500.
600.	X	x	χέρ	(hier) ⁵)	chyr	b	600 .
800 ⁶).	Ö	ϖ	ώτ	ot -	ot	Q	700.
900 7).	Ц	Ц	τζῆ	pe (ce)	ci	v	900.
	Ч	q	τζέρυη	saraué	czrw	4	1000.
	Ш	Ш	σάα	sa	ssa	W	
	Щ	Щ	σβία		sstya ⁸)	w	800.
	\mathbf{A}	ъ	γέορ	peller	ger	8	
	Ы	ы	γέρῆ		—	-8 T	
	P	Ь	γέρ			8	
	B (,12)	b	γέατ	hiet	yat	A	
	Ю	Ю		iusz		p	
	X 9)	ж	γέους	_	yus	36	
	A)(,12)	A	γέα	hie	-	€	

Все доказываетъ, что Парижскій списокъ глагольской азбуки, написанный въ XII въкъ, представляетъ ее не вполнъ и не въ настоящемъ порядкъ. Но, можетъ быть, неполнота эта знакъ ея первообразности и одно изъ доказательствъ, что глаголица

^{400. 4)} чаще употребляется $\circ \vec{\nabla} = \vec{\chi}$.

^{600. 5)} ВЪ ПОДА. СТОИТЪ МЕЖДУ sa и peller.

^{800. 6)} восемьсоть $= \vec{\mathbb{W}}$; семьсоть $\vec{\mathbb{U}} = \mathbf{B}$ ь глагол. \mathbf{W} .

^{900. 7)} девятьсотъ иначе и древиве А.

[·] Щ. ⁴) въ подл. стоитъ нежду от и ст.

Ж. ⁹) въ подл. нх передъ ю.

въ послѣдствіи была дополняема такъ же, какъ и кириллица? Н'ьтъ. Внимательно всмотрясь въ нее сравнительно съ другими вышепредставленными данными, приходимъ къ заключенію противоположному. Тутъ между прочимъ бросается въ глаза слѣдующее:

- 1. Не достаетъ м ј. Хотя этой буквы и нѣтъ въ кириллицѣ, слѣдовательно могла она не быть и въглаголицѣ; но она занимаетъ необходимое мѣсто въчисловой азбукѣ, употребляется во всѣхъ глаголическихъ рукописяхъ въ одномъ и томъ же значеніи числа 30; слѣдовательно должна была быть и въпервоначальной глаголицѣ.
- 2. Названіемъ поставлена въ своемъ мѣстѣ буква икъ (hic, т. е. ижица), но знакъ ея не тотъ: надобно бы поставить не **т** (и), а **6**.
- 3. Недостаетъ въ ней буквы для обозначенія числа 800: въ нѣкоторыхъ рукописяхъ это число выражено буквою w (щ); но такъ какъ рукописи эти не древнія, а въ древнихъ чаще пишется не w, а раздѣльно шт (шт), то можно думать, что между буквами ф Ф (700) и v ц (900) стояла какая нибудь другая буква, значившая 800, или же что обозначеніе чиселъ 800, 900, 1000 въ древней глаголицѣ было иное, чѣмъ стало позже.
- 4. Названіе, данное еру в (ъ) peller, можетъ быть, указываетъ на пропускъ буквы, передъ еромъ стояв-

шей; а послъ ера не достаетъ не только сложной вът (ы), но и простаго еря в (ь).

- 5. Буква р (ю) названа iusz; но юсомъ назывался знакъ носоваго звука, а это просто ю: слѣдовательно знакъ юса пропущенъ.
- 6. Слѣдующій за тѣмъ сложный знакъ 46 названъ bie. Онъ употребляется въ глаголицѣ въ значеніи іотированнаго носоваго звука, а ихъ было два: іж и ю, рѣзко отличныхъ по выговору. Знаковъ неіотированнаго носоваго звука, такъ же огличныхъ по выговору, было тоже два; что одинъ изъ нихъ пропущенъ, было замѣчено; пропущенъ, думаемъ, и другой, похожій не на собственный юсъ (36, ж), а на е (€ А).

Такимъ образомъ считаю позволительнымъ заключить, что въ Парижскомъ спискъ глаголицы не достаетъ по крайней мъръ шести буквъ, и что онъ пропущены не потому, что ихъ до времени написанія этого списка вовсе не было, а потому что онъ или забыты, или тъми Болгарами, которые имълись въ виду у написавшаго этотъ списокъ азбуки, уже не употреблялись.

Не можемъ здѣсь не замѣтить хотя мимоходомъ, что, несмотря на близкое сходство начертаній буквъ Парижскаго списка съ начертаніями всѣхъ древнихъ глаголическихъ рукописей, есть одна изъ этихъ рукописей, представляющая наиболѣе сходства съ нимъ:

это Зографское Евангеліе, принадлежащее нынѣ Императорской Публичной Библіотекѣ. Эта рукопись состоитъ изъ двухъ очень различныхъ частей. Значительная часть ея, 270 листковъ (лл. 1—40 и лл. 58—288) написаны однимъ писцомъ и почеркомъ, а остальные 17 (лл. 41—57) другимъ. Эти послѣдніе писаны не въ одно время съ первыми, а позже, приписаны въ слѣдствіе утраты соотвѣтственныхъ листковъ перваго почерка: очевидно это изъ того, что писецъ дописывавшій писалъ на другомъ пергаменѣ, гораздо худшемъ, даже не чистомъ, а соскобленномъ или вымытомъ, писалъ по писанному, и дописывая послѣдній листокъ (л. 40 об.) изъ недостававшихъ въ рукописи, долженъ былъ писать гуще, стѣсняться, чтобъ дописать все, что было нужно.

Начертанія буквъ на этихъто вставленныхълисткахъ очень сходны съ начертаніями Парижской азбуки, очень сходны—угловатостью формъ. Сходна азбука въ этихъ двухъ памятникахъ нетолько начертаніями буквъ, но отчасти и ихъ подборомъ: такъ между прочимъ и на лл. 17—40 Зографскаго Евангелія нътъ в, а только в, не отличены м и ю, ж и ж, даже и ж и м.

Это сличеніе позволяетъ придти къ слѣдующему заключенію: такъ какъ Парижская азбука писана въ XII в., то и 17 листковъ Зографскаго Евангелія писаны тогда же, въ XII в., или же еще позже, а такъ

какъ главная часть этой рукописи писана значительно ранъе дописанныхъ 17-ти листковъ, то почеркъ ея древнъе.

Витстт съ тти есть возможность заключать, что угловатый почеркъ глаголицы новте того круглаго, который преобладаетъ въ древнихъ глаголическихъ рукописяхъ.

III.

Богослужебныя книги. Пражскіе отрывки.

Древнъйшія книги глаголическаго письма, также какъ и кирилловскаго, должны были быть церковныя, необходимыя для богослуженія. Прежде всъхъ другихъ, кромѣ развѣ сборниковъ необходимыхъ молитвъ, должны были явиться книги евангельскихъ чтеній, — и онѣ, какъ увидимъ, дъйствительно были. Даже и осталось ихъ, сравнительно съ другими памятниками и сравнительно съ уцѣлѣвшими памятниками кирилловской письменности, не мало. Должны были быть и уцѣлѣть въ остаткахъ и другія богослужебныя книги такъ же какъ въ кирилловской письменности уцѣлѣти книги миней, стихирари, кондакари, и т. п. Этого рода глаголическіе памятники

авиствительно сохранились, но не изъ того древняго періода, котораго памятники здёсь разсматриваются, а изъ періода болёе поздняго, Хорватскаго. Изъ древняго же періода отысканъ только одинъ памятникъ этого рода.

Это — отрывки, найденные на переплеть латинской рукописи въ Пражскомъ митрополичьемъ капитуль, заключающей въ себъ Апокалипсисъ, Апостольскія дъянія, Посланія ап. Павла и кое-что другое. Рукопись писана, какъ видно по почерку, въ XI въкъ, кромъ приписокъ, сдъланныхъ въ концъ XII и въ XIV въкъ. Когда именно она была переплетена, въ XI ли въкъ или позже, объ этомъ положительныхъ розъисканій не сдълано; а потому нельзя и ръпить, не позже какого времени писаны глаголическіе листки, приклъенные къ задней доскъ переплета внутри. Замътить можно только, что оба листка были уже въ поврежденномь состоянія прежде, чъмъ наклъены на переплетъ, т. е. взяты изъ рукописи уже обветшавшей.

Еще замѣтить должно, что пергаменъ на каждомъ изъ листковъ отличный, что одинъ изъ листковъ писанъ сепіей, другой металлическимъ черниломъ, и что притомъ одинъ изъ листковъ — палимпсестъ и истребленное письмо было тоже глаголическое, особеннаго зеленовато-сѣраго цвѣта, впрочемъ уже нелоступное для прочтенія. Листки отличаются одинъ

отъ другаго и почеркомъ и даже отчасти правописаніемъ. Отличаются они и содержаніемъ: на одномъ изъ нихъ написана часть праздничныхъ світилень; на другомъ часть службы въ великую пятницу. По всему этому можно думать, что каждый изъ листковъ взятъ изъ особенной рукописи.

Очень скоро послѣ открытія этихъ глаголическихъ листковъ, они изданы въ снимкѣ и чтеніи Шафарикомъ: Glagolitische Fragmente. Prag. 1857, и немедленно за этимъ мною, въ «Извѣстіяхъ 2-го отдѣленія Академіи Наукъ», VI. стр. 171—179. Позже они были перепечатаны нѣсколько разъ. Очень естественно было обратить вниманіе на эти отрывки, какъ на рѣдкость.

Здёсь представляю снова оба отрывка, буква въ букву — глагольскими и кирилловскими письменами. При переписи кирилловскими буквами вмёсто в пишу и, вмёсто т пишу і, знакъ м оставляю какъ есть, а замёняю посредствомъ ѣ, € посредствомъ А. ЭЄ посредствомъ А.

1-й отрывокъ.

a. 1.	৩՝ Ձቄልመድሔፈታል :
2.	Дазу 36
3.	94300 & A 98
4.	
5.	የ ኔ ልሮዱ የ ተ <i>ተ</i> ንፓ
6.	መዊቱኔ ም. የተንተለ የተ
7.	ታ ቶ
8.	Swe kerengips, we rove swershere
9.	8ፁመe4ብርቀш 8ሜ 8৭ፁግፁ4ቀሮካ c.
10.	en ተላፍሪ 64 ል թանոց 8 % ዓመ ዓመር ላ ፎ። 8 % ተላ
11.	⊦ ቌ∿୫ 82መንቀ ^¹ ₽8ኑ୫ ቀሔን℃ል⊦ንሔ ቦ 世୫ቀን :
12.	요 የአልመ8 ₈
13.	Тьаэшь+68 а€ г+ язьа ы шэ гэ⊧+6+46
14.	38434213386 2032886 V3 :
15.	፵ጵያ የተፈጠፈው መጠፈው ውስ ተመጠፈው ውስ ተመጠረው ውስ ተመጠፈው ውስ ተመጠረው ውስ ተመጠፈው ውስ ተ
16.	
•	00
17.	агав аше ++ше. QVA VШАЬ ' QWЬ'
18.	bህተ ለ ን ይሮንኔን
19.	Sandarbare e3 ie whas a mass
20.	V8: Ab9 VAΩ+b8006 ሮቼ ያተሠቼ: b+ጼჵን
	28.6 8 3.839828.6836 849828, 894439 F.
2 2.	ឧ୬۵៣୪୫'୫+ ୧୫৯۴୭: ১<u>১</u>১১১১১১
23 .	६५ छ ३००६ : इत इप्राणक्ष्मभ्रम् १८६६ ६६६ ६६६ ६६५ छन्
24.	% 8ህ ይ : ይመል ውደ ፍውድርያ ያ ይ ለት : መፀራ ፡

1-й отрывокъ.

a. 1. В' СВѢТі́ЛЪНѢ:
2. Слов дъ ер
3 овет з ѣ ѓи
4 оунъ съ вко б
5. пръбл по аною
6. твар об'н слов м
7. НА ПРЪПОЛОВЛЕНИЕ: СВЪ И
8. Отъ живонос'них' ти водь стоуденъць
9. приснотекоуць хе почропъни ми шчедротън
10. да ми боудеть въ животъ пко вода те
11. коучъ источ'никъ чловеколюбъче:
12. СВЪТИЛ'НА: НА ПРЪОБРА
13. Пръобрази см на горъ хе бе показавъ
14. оученикомъ своимъ воу:
15. съмоу въ свътълъ облацъ да ги
16. дхм'нмъ: модлитвами е бид.
17. спен дша наша. СВБ ВШБХ СТХ
18. Хвалоу моу ва сбороу
19. изволеници бо нб мали и вели
20. ци: ъко цъсаритъ бъ нашъ: радоуе
21. мъ са и веселимъса дадим славоу боў:
22. СВЪТИЛ'НА СЛЪПОМОУ:
23. Оум'яты мои очи ослъпъноувши ги: отъ м'но
24. гаго гръха: тъи просвосвъти: и ви

- 25. 2'яь шв.... этвжв: 24 ж дыэ рвж 4
- **26. 9〒68.... 2船664〒8 〒98〒8**: シンシン
- 28. У выгодо де не этеча дчээта: ьна
- 29. 8. ... **29**437813886.... 2844997
- b. 1. 249346 TE9 by 4664323 236
 - 2 PLARPPAUR PULLA #821-1A:
 - 3. Q99A: 44 P3E4W&W8592W8:
 - 4. Paceawsparusa anta 2636
 - 5. AAM8: **WUB 7348WA**\$4 Ab8
 - 6. Amas: Plans is marklase
 - 7. ተዋደመንሔፀ8: ደንኤን ሞь8
 - 8. WASSE VIIIS: T PSI-ASPS
 - 9. 886 236: 3883: __ 28AW
 - 10. ጽሑሔብታት: ታት b9ሎ6ደ9: ዋልታት:
 - 11. Ala vangles: 8 49ve8
 - 12. baratuas: Plaremay
 - 13. a Lub mushe: serbsee 289
 - 14. ልሑຮመሦው የደፀብኝ ታተሞፅ
 - 15. by absent by 8 00033 48
 - 16. 9W8433: E%82WV8433 b3
 - 17. ፌዴመህን: 🌊 28ል: ተቦንደመ

 - 19. 3 -- 42008 3008 24 76888884
 - 20. 2014 4F92W3&4 FLAWB&
 - AUT MOUTHE THE THE TENERS OF T
 - 21. ьта. гэтьэ гттэгв. чаьвв

- 25. с'греши.... отими: съмеренимъ
- 26. омъи.... слъзами моими:
- 27. СВЪТИЛ': НА ВЪЗНОШЕНИЕ:
- 28. Възнесе са къ отъцоу своемоу: рад
- 29.ъ....оученикомъ...славою
- b. 1. своен їбо йе възнесе са
 - 2. просвыць вшфчьскаф:
 - 3. СВъ: на пантътикости:
 - 4. Панътикостие став гра
 - 5. деть: вши почьтемъ дхъ
 - 6. стъи: приде бо оумодрѣм
 - 7. абстолъи: сего при
 - 8. міть віїн: ї поклони
 - 9. мъ са: емоу: __ СВЪТ
 - 10. идатна: на розъсо: ївна:
 - 11. Тко ветъхъи: и новъи
 - 12. ходатаи: пръдътеч
- 13. е хвъ твож: адрож мо
- 14. длитвоу псъли намъ
- 15. хвалацимъ твое чь
- 16. стыное: бжыствыное ро
- 17. зъство: __ СВЪ: АПОСТ
- 18. ОЛА ПЕТРА:
- 19. Область отъ ба примъща
- 20. став апостола првмоуд
- 21. рат. петре камени. въръи

- - 8. ትመ8фэት8: E: ቴሬተ: W3: ንጭተጽፅ E:
 - 9. መመተልሕ..... ተተ የንቀንኦቼ መየንንጀ
 - 10. ьэ эфэрвнэте түзвте гымум
 - 11. V+W3 3.8878 3W6 V+28 8 PbA 12. &+8W8 W36 E3&++376768 %3

- 13. 4Pa+ 43 V82L3WA L+638WAW8:
- 14. 1036 ST 3E8A3EV:

æ

- 15. фэрв: የ: የዩት ኑ: ኤሑተጵቴ ቆ: эመቴ
- 16. галэ в : Олэчэ барэгь ахтэ

- 22. павле мироу. оутврызение
- 23. дъвовцею свътоносънав
- 24. римъска похвало: СВЪ: НА
- 25. ПРЪСТАВЕНІЕ: БЦЪ:
- 26. пръстави са отъ зема
- 27. на небеса мати бжив

2-й отрывокъ.

- а. 1. : антифонъ: в:

 - 3. Обидоу ма ъко пси мнози
 - 4. оудариша та цѣсарю за лани
 - 5. тоу оударенимъ въпрашахж
 - 6. та и лъжесъвъстовахоу:
 - 7. н..... 6 : 65 вънъми :
 - 8. нтифонъ: б: пса: мг: гласъ б:
 - 9. отъпва.... (на) вечери твоеи
 - 10. хе оученикомъ твоимъ проввъ
 - 11. ваше единъ отъ васъ и орѣ
 - 12. дастъ ма безаконънъи же
 - 13. їюда не въскот в разоум вти :-
 - 14. тж її обидац:
 - 15. фонъ: й: пса й: гласъ д: отъ
 - 16. пъло и: Слово законопръстоу

- 17. 1649 466698884 44 8996 1048 89
- 18. 22 43 3200448 5843 46 4358 6368 468
- 20. >+A W+ +66-P8 PA9 P+392W8 PbA
- 21. 6408 27428 364 6844 473
- 22. 20194821489 1036 910488848
- 23. эьн бин чалэрвэ тэс лешв
- 24. эф. 26 эгджү чэнэрдчеш+

መኔተሞ

- b. 1. amereasaves amereasa : 304
 - 2. apawe 436A wwesve wws 76A
 - 3. ልьል: ወ ነንል8ነተ Ľልተኔተ ታንየንሞቴ
 - 4. ዋል መዊያል ሕን Ľንዩኤዊተጭቆየተል ዊን

 - 6. ജേക്യാള ജെകാള്യക്കെ സാസ്ത്ര ക്രിസ്ത്ര
 - 7. 200-6 236 8 V3A8A \$\$\$A92008:
 - 8. La+x355+: 88+84 : : 8:

э₽

- 10. 823ሑ6 ሌነልሦናም6 ኡ3 ነነ8ሑ6
- 11. 26886 6462382818 8 96 648
- 12. ೪-823448236 3೪-6 🖽 ೪-61-38

a

13. WE SAPENAR PLASTER 26

- 17. пъно възложиша на ма тъи же
- 18. ги не остави мне нъ помилхи нъи
- 19. Съдидавна..... гласъ и:
- 20. Кав та къзни юдо наоусти прв
- 21. дати спасъ еза лика апо
- 22. столъскаго та отълоучи
- 23. еза дара цъление та лиши
- 24. еза съ онъми вечеръвъша

трап

- b. 1. отъриноуезъи отъриноу: еза
 - 2. онъмъ нозъ оумъивъ твои пръ
 - 3. зръ: о колика блага непомъ
 - 4. нъ твоъ же бесхвалънаъ во
 - 5. дѣ обличатъ та а того не
 - 6. мърное милосръди проповъ
 - 7. стъ са и велић милости:
 - 8. Блаженна: гласъ: : г:
 - 9. Дрвва ради адамъ рав бъстъ
 - 10. исель дрввъмъ же крижъ
 - 11. нъмъ разбоиникъ и въ раи
 - 12. въседлиса онъ бо въкоу
 - 13. шъ заповъд тръстоупи съ

- 14. WY956W489 8 + B689868 P69P3E
- 15. W8 236 E+ W36 82F9VAA+W3 W436
- 16. Vara 236: 19883678 8836 2123 3244
- 17. РЬВЛЭШВ УВ УДЯ+ЬВДПУВЭ ДУЭЭ:
- 18. 1009604 644928 3006 8432814
- 19. 128784 1648884483 8
- 20. ልኑን ២ንሴተኑንታፅታኝኑፅ 8 የ8ሔተ
- 21. 11348 24 23681148 73211488
- 22. Ш+ Ф-вр-вруз ь+жр-в-рв 9836-р-в
- 23. 737 7428848Ш433 284 46 73
- 24. AWSPS \$88 \$3 Ph+4668

- 14. творъшаго и а дроугъи пропа
- 15. тъ са ба та исповъдаще тал
- 16. цаго са: помани ма спсе егда
- 17. придеши въ цѣсаръствие свое:
- 18. Творъца законоу отъ оученика
- 19. коупиша правъдънаго и
- 20. ѣко безаконъникъ и пила
- 21. тови на соудишчи постави
- 22. ша въпъюце распъни манъ
- 23. ноую насънцъшаго си въ поу
- 24. стъини мъи же правъдъномоу

Значительную часть этихъ пѣснопѣній удалось мвѣ отмѣтить и въ нашихъ древнихъ памятникахъ; иныя же остаются и доселѣ въ церковныхъ книгахъ. Представляя все найденное въ порядкѣ глаголическаго чтенія, отмѣчаю въ скобкахъ отличія этого чтенія:

Свътильна на преполовление.

Отъ живоносьнъпихъ ти водъ стоуденьць приснотекоущь. Христе. почьрпи (=почръпъни) ми шедротъ да ми боудеть въ животъ. гако вода текоущи (=текоуць) источьникъ. ч'ловъколюбце (Воскрес. Цвът. Тріодь. XII — XIII в. л. 136).

Свътильна слепомоу.

Умныя (=оум'нёй) мой очи. ослёпленныя (=ослёпъноув'шв). Господи. отъ мрачнаго (=многаго) греха. ты просвёти. вложивъ. щедре. смиреніе. (=и ви... с'грёши. отими. съмёренимъ) и покаянія омый слезами (=омъи... слъзами мойми). (Цвёт. тр. 1836 г. л. 145.)

Антифонъ а.

Обидоша (=обидоу) мя пьси нако (=ѣко пси) мънози, въпинахоу ти (=оудариша тя), цесарю, за ланитоу оударяюще (=за ланитоу оударенимъ), въпрашающе же тебе (=въпрашахъ тя) лъжесъвъдътельствовахоу (=и лъжесъвъстовахоу) и вься търпяа-

ше вься хотя съпасти (=0) (Воскр. Цвът. тр. XII—XIII. 45).

Другое чтеніе.

Обидоша (=обидоу мя) нако пси мнози. и (=о) оудариша. цесарю (=тя цѣсарю) ланитоу твою (=тя за ланитоу). заушенинемъ (=оударенимъ). въпрошаху тя. тебе же ложна свидѣтельствоваху (=и лъжесъвъствовахоу). и вся претерпѣвъ. всѣхъ спаслъ èси (Тріодь 1670 г.).

Антифонъ б.

На вечери твоей (—ти) Христе. оученикомъ си (—твоимъ) прѣдиглаголаше (—проѣвѣваше). гединъ отъ васъ (+u) прѣдасть мя. безаконьный же Июда не въсхотѣ разоумѣти. (Новг. Стих. XII в. 85. Новг. Сав. Тріодь. XIII в. 100. Воскр. Тріодь 35).

Антифонъ в.

Слово законопреступное возложища на мя. Господи. Господи (—ты же Господи) не остави мене (—мне. нъ помилки ны) (Тріодь постн. 1835. 504).

Другое чтеніе.

Слово безаконьно (=законопръстоупъно). съложита (=възложита) на мя и пр. (Воскр. Тр. XII—XIII в. 31.)

Съдидавна.

Кън образъ тя Июдо (= кав та къзни. Юдо) предателя спасоу сътвори (наоусти пръдати спасъ). еда отъ лика тя апостольска (=еза лика апостолъскаго) отълоучи, еда дарованина ицфлевина лиши тя (=еза дара цъление тя лиши). еда вечерявъ съ онъми (=еза съ онъми вечеревьша тя) отъ тряпезы (=отъ трапезы) отриноу. ли =еда (=еза) онъмъ нозъ оумывъ. твои же пръзъръ. О колика блага не памятивъ бысть **— не памяти** бы (**— не помън**ѣ). и тебѣ же непохвальнага обличимага = обличатема тесть воля. (=тво в же бесхвальнав волв обличать тя). того же неислюдимок **— безм**фрное дълготьрп внине (**— нем**фрное милосръди) проповъданеться (=проповъсться), и великана милость — велія милость (— и велив милости). (Новг. Стих. XII в. 89-90. Новг. Сав. тр. XIII в. 107. Bocкp. тр. XII—XIII в. 36).

Блаженна.

Дрѣва ради Адамъ раза бысть иселенъ. дрѣвъмъ же кръстънъзимъ (=крижънымъ) разбоиникъ (+и) въ раи въселися. Овъ оубо (=бо) въкоушь заповѣди (=заповѣдъ). прѣстоупи сътворшааго и. а дроугъзи съраспъненъзи = съсъраспиназася (=пропятъ ся) бога тя исповѣдаше. тазащагося помяни мя спасе въ цесаръствии си (=егда придеши въ цѣсаръствизе свое). Творъца законоу отъ оученика коупиша безаконьнии

(=правъдънаго). гако законьнааго (= и вко безаконъникъ) представищя соудищоу Пилатовоу (= и Пилатови поставища), въпиюще. распыни давъшааго имъманьну (= мянъноую насъщъщаго). въ поустъни. мы же правъдъноумоу разбонникоу подобящеся. въпикмъ вёрою. помяни мя спасе въ цесарьствии теоемь. (= мы же правъдъномоу). (Новг. Стих. XII в. 97, Новг. Сав. Тр. XIII в. 118. Воскр. Тр. XII—XIII в. 43.)

Очевидно, что текстъ глагольскій и кирилловскій, за немногими исключеніями, одинъ и тотъ же. Исключенія эти впрочемъ, какъ кажется, вовсе не случайны.

Вотъ нѣсколько образцовъ:

- провывание, т. е. промымымие, промымымие, вм. предиглаголаше: προεφήτευσε.
- кат къзни, вм. къи образъ: ποιός τρόπος Словомъ къзнь обыкновенно переводится не τρόπος, а τέχνη; а τρόπος — образъ.
- наоусти тя прѣдати вы. тя прѣдателя сътвори: προδότην τοῦ σωτῆρος εἰργάσατο.
- непомънъ вм. непамяти бъсть: сфийром бубую. непомъны вм. непомъны причастіе; непамяти прилагательное несклоняемое съ древнимъ окончаніемъ на и вм. болье новаго на ь, подобно неглобь (—незълоби), свободь, испъльнь и т. п.

- тво $\hat{\mathbf{x}}$ же бесхвальна $\hat{\mathbf{x}}$ вол $\hat{\mathbf{x}}$ вм. и тебе же не похвальна: $\hat{\mathbf{x}}$ αλ σοῦ μὲν $\hat{\mathbf{y}}$ αλαριστος.
- обличатъ тя (по Шафарику = обличанть. стр. 55) вм. обличимам неть: отпулть обличимам неть:
- немърное милосръди вм. неислъдимок дълготърпъник: ἡ ἀνείκαστος μακροθυμία: милосрьдик—έλεος, а μακροθυμία всегда—длъготърпъник.
- дрѣво крижьнок вм. дрѣво крьстьнок: крижь въ значеніи кресть отъ Латинскаго сгих, какъ двжь отъ dux.
- пропяться вм. съсъраспинамся: συσταυ-
- егда придеши въ цѣсаръствик свок вм. въ цѣсарь (стви твокмь): ἐν τῆ βασιλεία σου.
- коупиша правъдънаго вм. коупиша безаконьнии: ωνήσαντω ανομοι.
- ыко безаконъникъ вм. ыко законънааго: $\dot{\omega}$; $\pi \alpha \rho \dot{\alpha}$ устороч: тутъ, вѣроятно, въ кирил. рукописяхъ нечаянно пропущено δe ; въ нов. чтеніи: ыко законопреступьника.
- поставиша вм. предъставища: ёстпосо: кирил. переводъ верне смыслу, а глагольскій слову.
- мянъноую насъицъшаго вм. давъшааго имъ маньи у: μανναδοτήσαντα.

Кромѣ этого замѣчательно, что кое въ чемъ чтеніе глагольское, отличаясь отъ нашего древняго, сходно съ нашимъ недревнимъ.

Замѣчая разности перевода, нельзя не замѣтить и различій въ содержанія службы. Въ православномъ «чинъ нощи св. пятъка» издревле имъли мъсто 15 антифоновъ, и потомъ уже следовали «блажении»: такъ и ныив. Въ глагольскомъ листив заметны только пять антифоновъ, и изъ нихъ только одинъ «(на) вечери твоеи» такой же, какъ въ нашемъ чинъ и тоже третій. Сіздаленъ послі 6-го антифона въ нашемъ чинь тоть же, что въ глагольскомъ чтеній послі пятаго (кый тя образъ = кат тя къзни), -- и за тымъ въ глагольскомъ чтеніи слідуеть «блаженна — Дріва ради». Разность эта впрочемъ, можетъ быть, только кажущаяся: можетъ быть, были особенныя случайныя причины, по которымъ въ глагольскую рукопись внесены только отрывки службы, а не полная служба.

Что касается до языка глагольскихъ отрывковъ, то его древность выражается въ нихъ рѣзкими чертами (напр. къзни вм. къзнь, милости вм. милость, обидоу вм. обидошъ, прѣдати спасъ, ѣко безаконъникъ и поставища, пљеаръ, цљеарити, цљеаръствие и пр.) и особенностями древнихъ богослужебныхъ книгъ (свѣтильна, область вм. власть, дадимъ славоу вм. въздадимъ, проѣвѣваше т. е. прошвливаше вм. прошвлише в пр.). Тутъ кстати замѣтить тѣ слова, которыми эти глагольскіе отрывки отличаются отъ всѣхъ памятниковъ такого рода. Таковы:

- ега—кга, тоже, что к да развѣ— Чеш. га, ага, Серб. гар.
- отпъло, тоже что отпъль (Парам. XIV в.). Срав. пропъло = пропъль.
 - мдръ-мдръ скорый.
 - изволеникъ-избранникъ.

Болъе чъмъ словами, глагольские отрывки важны тъми особенностями языка, которыя изобличають Моравское или Чешское вліяніе. Воть онъ:

- ц вм. *шт.*: приснотекоуцъ, текоуцъ, просвъцъ, хваляцимъ, обидяц., тамцаго, въпиюце, насъицъшаго.
- з вм. жд: розъство, оутвръзение: не даромъ Копитаръ назвалъ словацизмомъ написаніе слова розьство и порозьство въ глагольскомъ сборникѣ графа Клопа.
 - ш вм. с: вшѣх, вшѣчьскаѣ, вши.
- ∂ вставленное передъ л: модлитвами, модлитвоу, свѣтидлъна, сѣдидлъна, вседлися; есть впрочемъ и свѣтилънѣ, свѣтилъна, иселенъ безъ ∂ .
- отсутствіе л посл'я губныхъ: пр'яставение, земя, про'яв'яваще; есть однако и преполовленіе.
 - ілна т. е. мна вм. іоанна.

Особенностію можно назвать в употребленіе шч вм. $\dot{\mathbf{m}}\mathbf{t}$ (=ck) шчедроты, на соулишчи: это тоже, что въ другихъ памятникахъ находимъ жч вм. $\dot{\mathbf{m}}\mathbf{d}$: въжчеленик, вижчь.

Рядомъ съ признаками древности и съ особенностями, стоятъ впрочемъ въ разсматриваемыхъ глагольскихъ отрывкахъ и такіе признаки, которые не ручаются за древность памятника, равно и такіе, которые не доказываютъ его чисто Моравскаго происхожденія, — признаки смѣшенія буквъ и формъ. Кътому, что было уже отмѣчено, прибавимъ, что кромъ очень частаго смѣшенія в и в, находимъ тутъ смѣшеніе ън и (живонос'них'), ж и оу (помилжи, хвалоу, ланитоу, лъжесъвѣстовахоу, обидоу, дъвоицею, отълоучи), а и а (коупиша, поставиша) и пр. Замѣтимъ какъ признакъ кедревности, слово блаженка, вм. блаженя.

Это наводить на мысль, что или весь подлинникъ глагольскихъ отрывковъ, первоначально чистый Старо-Славянскій, или скорфе Русско-Славянскій, потомъ переписанъ и туть же передъланъ Моравцемъ или Чехомъ, или же что только части его были переписаны съ измѣненіями, а другія составлены въ Моравіи или въ Чешской землѣ.... Во всякомъ случаф, разсматривая эти отрывки въ отношеніи къ древности текста и его написанія, нельзя, кажется, думать о древности первоначальной: въ нихъ видимъ одно изъ видоизмѣненій первоначальнаго текста, и притомъ такое, въ которомъ текстъ сохранилъ первоначальную древность вообще менѣе, чѣмъ въ кирилловскихъ спискахъ. Черты древности языка не много тутъ зна-

чатъ, потому что онъ, мъшаясь съ признаками недревности, могли или явиться по требованіямъ містнаго наръчія, удерживавшаго вхъ долве, чъмъ удерживали другія, или остаться случайно, какъ случайно остались кое-какія черты древности языка и въ нашихъ нынфшнихъ церковныхъ книгахъ, несмотря на общее подновление ихъ языка. Нельзя при этомъ не обратить вниманія на черты сходства ніжоторыхъ частей текста съ Русскимъ болбе позднимъ чтеніемъ, отличныхъ отъ Русского чтенія древнъйшого, кокъ выше было показано. Едва ли можно думать, что это болве позднее Русское чтеніе явилось въ следствіе вліянія списковъ такого рода, каковы разсматриваемые глаголические отрывки. В вроятиве, кажется, что отклоненія отъ древняго чтенія въ глаголическихъ отрывкахъ, явились въ следствіе его изм'вненій, допущенныхъ въ такіе списки, которые одинаково были доступны и Русскимъ и Чехамъ.

Изъ всего этого можно заключить, что на Пражскіе глагольскіе отрывки нельзя глядіть, какъ на образчики глагольскаго письма очень древняго.

Выводъ этотъ подтверждается самими особенностями письма. Доказывать древность письма разсматриваемыхъ отрывковъ дурнымъ ихъ почеркомъ нисколько нельзя: дурной ихъ почеркъ есть просто слъдствіе небрежности писца или даже его неумънья писать красиво. Еслибы писецъ зналъ свое дъло, онъ бы и строки велъ ровно, и черты буквъ выводилъ взаимно соразмѣрно, однообразно и правильно, въ какое бы время это ни случилось. Относительная педревность письма Пражскихъ отрывковъ видна гораздо болѣе — именно въ томъ, что начертанія нѣкоторыхъ буквъ носятъ на себѣ признаки отклоненія ихъ отъ первоначальнаго типа. Такъ напр. Д въ значеніи ж не есть первообразъ, а уже искаженіе первообразнаго ж, его сокращеніе. Такъ исказилось и л, приблизясь общею формою къ рисунку буквы в; такъ исказилось и с, принявши начертаніе первой половины сложнаго знака на, и пр. Допустить такихъ смѣшеній двухъ буквъ въ первоначальномъ почеркѣ, безъ сомнѣнія, нельзя.

IV.

Ввангельскія чтенія: — Ватиканское евангеліе. — Охридскій листокъ В. И. Григоровича.

Книги св. писанія, какъ извѣстно, употребляются въ христіанскомъ мірѣ и какъ книги для общаго чтенія, и какъ богослужебныя. Самыми важными изънихъ для всѣхъ христіанъбыли всегда книги евангельскія. Почти только опѣ однѣ и сохранились въ древнемъ глагольскомъ письмѣ: глагольскій листокъ съ отрывкомъ изъ Посланія ап. Павла, найденный г. Михановичемъ на переплетѣ Сербской Кормчей, какъмвѣ дано знать, не относится къ памятникамъ древняго письма; а Апостолъ Охридскій, принадлежашій В. И. Григоровичу, относится къ числу тѣхъ рукописей, въ которыхъ глаголицею написаны только кое-гдѣ нѣкоторыя буквы и строки. Изъ сохранившихся глагольскихъ книгъ евангельскихъ чтеній однѣ представляютъ полный текстъ всѣхъ четырехъ

евангелій: таковы—Григоровичево евангеліе, Зографское евангеліе, Михановичевы листки, Баянскій палимпсестъ Григоровичевъ: другія представляютъ евангельскія чтенія въ служебномъ порядкѣ (апракосъ): таковы—Ватиканское евангеліе и Григоровичевъ Охридскій листокъ. Остановлюсь прежде на двухъ послѣднихъ, не потому что онѣ древнѣе остальныхъ, а потому что въ видѣ служебнаго сборника, евангеліе сдѣлалось Славянамъ извѣстно прежде, чѣмъ въ полномъ видѣ, какъ ясно изъ Житія св. Константина философа.

Ватиканское Евангеліе вывезъ патеръ І. С. Ассемани изъ Іерусалима, гдв купилъ его у Славянскихъ монаховъ: это было въ 1736 году. Книга эта написана въ 4-ку въ два столбца, письмомъ двухъ размітровъ — большаго, для чтеній евангельскихъ, и меньшаго для церковныхъ объясненій; многое написано киноварью, а начальныя буквы разрисованы Рукопись неполная: уцёльло только красками. 159 лл. Первые 111-ть листовъ заняты евангельскими чтеніями на праздники отъ світлаго воскресенья до великой субботы; далве, лл. 112-153, чтеніями на праздники неподвижные, съ мъсяцесловомъ; лл. 156-157 особыми евангельскими чтеніями: а конецъ выдержками изъ требника. Расположение такое же, какъ въ Остромировомъ Евангеліи.

Для образца письма в языка привожу два отрывка изъ этой замъчательной книги въ подлинникъ, строка въ строку, и для сравненія тъ же мъста изъ Остромирова Евангелія. (См. снимки: VII, а, б, в.)

1. (loan. IX: 1 и 4.)

Vв э. Рьдьэ Въ о. пръхо &€ 82·8. ДА ИСЪ. ተተ ል</u>ልዋያ виль чка ያውልምተ **9 b**9 савпа. о ро A2WV+. 8 V& **А**СТВА, И ВЪ **₽₽6₩ & ЭШЪ843Ъ** просиша и оучени VP 323 %AU073. 39 ці его глште, оу ቀዋመን**ል**ዎ. ኑ'መን <u>ይ</u>ቆ чітелю, в'то съ граші, сь лі или bያለዋመ3ል 3%3. ሌተ родітель его. ла савиъ родіса. о **ሆል**ሤ+ 8ድ8. 🗗 8 ደ8 въща исъ. Ни сь **ድ** የአይልጠል ነው የአይል ተ съгрвші, ни роді тель его. нь да в ватъса авла бо жиа на немъ. мъ **ል** ይመርተብር<mark>ያር ል</mark> нь подобаеть дь **ተ**ልልቤ ዋመተል att. Atla **የየያደብሔት የተጠቀ** посълавъщааго

ма. доньдеже де нъ естъ. Приде тъ нощъ. егда ни кто же не мотъ дъ дать.

Остр. Въ връма оно мимондый іст. видъ чловъка слъпа отв рожьства и въпросиша в оученици него гліжще. рауви. къто съгръши. съ ли или родители него. да слъпъ родиса. отъвъща ність. ни съ съгръши. ни родители него. нъ да изватъса дъла божим на ніемь. мънъ подобанеть дълати дъла посълавъщаяго ма доньдеже дънь несть. придеть же нощь. негда никъто же не можеть дълати.

II. (IOan. XIX. 38-42.)

ւ Գ « թ	Въ о. П
192 9	poci
88+ 39	иса оу
የዋ ዱ+መ+	пілага
8 ንደ ዋ ቀ ୫	носіфъ
ት የመው ይዜዋ	їже штъ
+ь Р Т+0336. 268	аріманем. сън
3943481-8 8246	оученикъ исвъ
የተያቋቋ የ የ የ የ የ የ የ የ የ የ የ የ የ የ የ የ የ የ	таниъ же за с
W6448 87.6382 48.	трахъ июденскь.
&+ %&&&& 3 M &	да възьметъ
™ДАЭ 82°9. № 8	твло исво. При

ЛЭЖ В РВ19ЛТТ. 8 ፁፋ ዋፁሌሮሠዋፊግ ልላግ ንዮ8ሦዩት ሞሃይ **ሕ**ል3. **ያ**324ዋ ደብ **₩**АШЭРТЭ. 6,586 b₽9 8 ተፙኤ98₽9. ል 19 8 **&8001**-6 2-6009. ልመ **ይ**፠ **ይመ**ደንፎዋժግ കാ **8**2% . 8 ഉല്പ 24 4P3284M4& **ት**9 ፠9 9世**୫**ዋ₩∔8 9 2004 BPA39884 **ም** ያኔ ል ይ ተመዋ. ይል 8 AWSAW 44 6% **₼**Э ЖЭ 8 Ь+**₽**ГЗ€**2**€. የተፈል ୫ሴ ዴ የሰውባል መል ኔቴንሮቴ ታንዮቴ. **V-6 P3WP-6 X3 PB** ት<mark>ን</mark> ልዩ የመነ ላይ የ **ዋ**ን Ľል ሞንሔንжን₽4. መመ ሐን ፁተ የተьተ елдв **эф**фмуе42 82ነ96. ልኑን ଅልዋ ሴብ ሥል ኤኔንሥብ. ተን **₼**3%88003 88+∴-

AÈ X B BBROAIM. пришедът къ и сві нощиж прв жае, несъі съ мъщеніе. вму рно и алгоино. ѣ ко и литръ съто. пріасте же тъ 40 MCBO. N OGT сте è рівамі. съ ароматън. в ко же обънчан е стъ июдеомъ пограбать Ба же на мъстъ и де же и распаса. врътъ и въ връ тв гробъ новъ. въ немъ же ни коли же ник то же не бъ положенъ. тоу же за пара скевьіж июде иски. Вко бы зь бъ гробъ. по ложисте иса.

Остр. Въ връма оно проси оу пилата иосифъ иже отъ ариманета, съ оученивъ іусовъ таинъ же страха ради июденска, да въвьметь твло іусово, и повель пилать, приде же и въза тъло иссово, приде же и никодимъ пришьдъи къ иссови нощит прежде, несъ съмъщение змурно и алоино, мко и литръ. р. пригаста же твло йсово, и обиста не ризами съ ароматы, мко же объчан несть июдеомъ погръбати, бъ же на мъстъ иде же и распаша въртъпъ, и въ въртъпъ гробъ новъ, въ нимъ же николи же никъто же не бъ положенъ, тоу же за параскеуних июденскоу, мко близъ бъаше гробъ, положиста йса.

Этихъ отрывковъ достаточно, чтобы познакомиться съ письмомъ и правописаніемъ Ватиканскаго евангелія, но слишкомъ мало чтобы судить о томъ, въ какомъ видѣ написанъ въ этой книгѣ евангельскій текстъ. Вотъ почему нелишнимъ будетъ внести сюда еще нѣсколько отрывковъ. Разночтенія Остромирова Евангелія поставлены въ скобкахъ съ буквою О; а слова, которыхъ нѣтъ въ Остромировомъ Евангеліи набраны косыми буквами.

III. (Іоан. І: 1-28.)

Искони бѣ слово, и слово бѣ оу (О: оть) Ба. и Бъ́ бѣ слово. Се бѣ искони оу Ба. вьсѣ тѣмъ быша (О: и тъмъ в' са быша), и беж (О: безь) него ничесоже (О: ничьтоже не) бысть, еже бъсть, въ томъ животъ бѣ, и животъ бѣ свѣтъ

чловъкомъ, и свътъ въ тьмъ свътитъся, и тьма его не обат. Бънстъ чкъ посъданъ отъ Ба, има емоу Иоанъ, сь (О: мв) приде въ свъдътельство. да свъдътельствуетъ о свыть. (О: + да выси върж имжть имь. не бъ ть свъть. нь да свепдительствочеть о свить). Съ свъть истинънъ (О: истиньный), иже просвыштаеть въсъкого чка нажитааго (О: граджща) въ ниръ. въ ниръ бъ. и ниръ тъмъ бы. и весь миръ его (О: + не позна. въ свога приде и свога сего) не прывать (О: не приваша), едико же ихъ привать и дасть симь (О: имь) область чадомъ бжиемъ быти, вержижщиниъ (О: въроунжщемь) въ имя его, иже не (О: ии) отъ кръве, ни отъ похоти плътьскъща, ни отъ похоти мжжьскъг, нъ отъ Ба родишася. И слово плъть бъсть, и въселися въ нъ. и видъхомъ славж его. славж ъко иночадааго (О: кдиночадааго) отъ оца. исплыть благод ти (О: благодати и) истинът. Иоанъ съведетельствоуетъ (О: свендимельствова) о немъ. и възъва, гая, сь бъ, его же ръхъ, градъ по мыть, пръдъ мьнож бъстъ, вко пръвви мене бв. и отъ испавненив его мън вси привасомъ (O: npubaxoмь) благодъть (O: благодать) във благод вть (О: блигодать). вко Мосеомъ законъ (О: гако законь Мосеомь) данъ бъй. благодъть (О: благодать) и истина Ис Хиъ бъисть.

IV. (loan. I: 35 - 52.)

Въ оно връмя стоваще (О: стогаще) Иоанъ и отъ оученикъ его дъва. (О: ни) оувъръ же Иса ходяща (О: иджща) и гла. се агнецъ бжи (О: божии). и оуслъщасте (О: слъщаста) и оба оучка глаголжща (О: глжщь). и по Исоусъ идосте (О: идоста) и обращь (О: обращь же) см Исъ. и видъвъ ъм по себъ иджща гла има. чъто хощета (О: чьсо

ищета), она же ръсте (О: ръста) емоу, разви, еже глаголеть са сказаемо оучителю, кьде живещи, гла има придъта (О: +и) видита. Придосте (О: придоста) же и видъста. кьде живваше (О: живьше), и бысте (О: прыбыста) оу него денет (О: дынь тъ). Година же бъ вко деватав (О: десатага). бъ же Андреа братръ (О: брать) Сімона Петра едінъ отъ обон слъщавъщною отъ Иоана, и по немъ шелъщною. обрѣте сь прѣжде братра (О: брата) своего Сімона, и гла емоу. Обратомъ (О: обрътохомя) месных, еже естъ сыказаемъ (О: сказанмыи) Хсъ. и приведе и къ Исъ (О: Ийсви) възъръвъ же нань Исъ. и рече, тън есі Сімонъ сънъ Ионинъ. тън наречеши сі (О: см) кіфа, еже съкавает см Петръ. Въ оутры же день. въсхоть Исъ наіти въ Галилеіж, и обрыте Филипа, и гла емоу, гръди по мънъ, бъ же Филипъ отъ Видсандъ гладьца (О: вывесандыска града) Андръова и Петрова. и обрѣте Филіпъ Насананлів (О: Насанацла), и гла емоу, его же писа Моси (О: Моиси) въ законъ в пророци. обратомъ (О: обрътохомя) Иса сына Иосифова. иже отъ Наварета (О: Назарева) и газ емоу Навананав. отъ Наварета (О: Назарева), можеть ин что добро бъти. гла емоу Филипъ. приди и виждь. Видъвъ же Исъ Наоанаилъ (О: Наоанаила). граджща къ себъ (О: немоу). и га емоу (О: о немь). Се въ истинж Израилитенинъ, въ немъ же льсти несть. гла емоу Наоанаиль. како ма внаеши. фтъвъщавъ Исъ рече емоу. пръжде (О: пръже) даже не възгласи тебе Филипъ сжща подъ смоковъниценх, видъхъ тя. отъвъща емоу Наоанандь. и гаа (O: +кмоу), равви, ты еси сынь бжи (O: божии). ты царь еси израильвъ, швещавъ (О: отвещи) Исъ (О: +и) рече емоу, зане ръхъ ти, ъко видъхътя съща подь смоковъниценя, върочеши, больша (О: +смхв) оувьриши, и гла емоу, аминь, аминь, глж вамъ, отъ сели (О:

от сель) оувьрите небса отъвръста (О: йбо отвеьрсто), и анђелы божка (О: ангелы божка) въсхождаща (О: въсходаща) и низходаща налъ сына чича (О: чловъчьскато).

V. (Ioan. IV: 5-42.)

Въниде (О: приде) Исъ въ градъ Самаренскъ. нарицаемъ Соукарь, искрь (О: близь) въси. Баже дастъ Иаковь Иосифоу, съноу своемоу, бъ же тоу стоуденець (О: +Игаковль. Ийсь же троуждыса оть пяти, съдъаше тако на стяденьци), година же бъ тко шестая, и приде жена отъ Самарина почръпать (О: почрють) воды, гла ен Ис. даждь ми пити, оученици бо его ошьли бъахж въ градъ, да брашъна (О: брашьно) воупатъ, гла ему жена Самарънъни. вако тъ Июдеи съ просиши оу мене пити (О: от мене пити просиши) женъ Самарънъна слща, не прикасанжтъ бо са Июден Самаранехъ. бъвщи Ис. и рече ем. аще би (О: быи) вравла даръ бжи (О: бжии), и къто есть глеми ти. даждъ ми пити, тъ би (О: бы) просила оу него. и далъ ти би (О: бъм) водж живж. гла емоу жена. ни почръпалника имаши, и стоуденецъ есть гажбокъ (О: глжбокъ нсть). отъкжав (О: отокждоу) очбо имаши водж живж. еда ты болии еси оба нашего Иакова. иже дасть намъ стоуденець. и тъ из него питъ (О: nu). и съпнове его. и скоти его. Отъвъщавъ Ис рече (О: ответща Иісь и рече), еп. всъкъ пиван отъ водъ сева. вжаважает (О: выжаждеты) са пакъ. а иже пистъ отъ водът. Жже авъ дамъ емоу, не иматъ въждаждати са (О: въждатиса) въ въкъ. нъ вода, жже авъ дямъ емоу, бждетъ въ немъ источьникъ водъ въслецыжштана (O: ucmbraixщана) въ животъ вѣчьный, гіа къ вемоу жена. Ги даждь ми сиж водж, да ни жаждж. Ни

прихождж стио почрывать. гла ен Ис. иди и пригласи мжжа своего (О: иди призови мжже твои). и приди съмо. üвъща жена, и рече емоу, нъмамъ (O: не имамь) мжжа, гаа ен Ис. добръ рече. ъкъ мжжа не имамъ. пать бо мжжь имъла еси, и нъит его же имаши, нъсть ти мжжь. Се въ истинж рече. гла емоу жена. гй. виждж. вко пророкъ еси ты. оби наши поклониша въ горъ сен (О: ев горъ сем поклонишаса), и вы глете, еко Еблив (О: ва Испочсалимь) естъ мъсто, идеже вланътиса подобаетъ, гла ен Ис. жено върж ми ими, ъво градетъ (О: идеть) година. егда (О: 4ни вы горь сен) ни въ Ерімъхъ поклонитеса обю, въ кланъ(е)те ся. его же (О: нже) не въсте. мън же вланъемъса. его же (О: нже) выть, вко спасение отъ Июдеи есть, нъ градеть (О: придеть) година и нъинь есть, егда истинвии поклонници поклонатъса ощю. Ахомъ и истином. ибо ощь тацькъ ищеть кланыжщинкъса емоу. дяъ есть Бъ. иже кланветься емоу дхомь и истином. достоить кланвтися. гла емоу жена, въмъ, ъко месна придетъ, глемъ (О: нарицанмы) Хъ. и егда тъ придеть, възвъстить намъ въсъ, гла ен Ис. авъ есмъ глан съ тобож. и тогда же придж (О: придоша) оученици (О: + ню). и чюждаахмса, вко съ женож глааше, и никто же не рече (О: + кмоу), чесо ищеши, или. чьто глеши съ нимъ (О: ст неіж). оставиже водоносъ свои жена, и иде въ градъ, и гла чкомъ, придъте (О: + и) видите чка. иже рече вывъ (О: ми) высъ. елико сътворихъ. еда тъ естъ Хъ. ивидж (О: придоша) же изъ града. и градвахж (О: идпахж) къ немоу. Междю (О: междж) же симъ. мольажи и оученици его. глжще. оучителю (О: рав'ви). **ѣждъ.** онъ же рече къ нимъ (O: имв). азъ брашно имамъ ъсти, его же въ не въсте, глаахж же оученици (О: + кю) къ себъ. еда къто принесе емоу ъсти. га имъ Иб. мое

брашно естъ. да творіж (О: сътворіж) воліж пославъщааго ма. п съвръщи дела его. не въ ли глете вко еште (О: +четыре) місаци сжть. и жатва придеть. се гліж вамь. възведете очи ваши и видите нивът, еко шлавът сът къ жатвъ юже (О: оуже). и жьнаи мьвдж приема етъ (О: прииметь) и събираетъ плодъ въ животъ въчьнъи да съди въкоупъ радочетъсм, и жынан, о семъ бо слово естъ истивънок, ъко инъ естъ съяв. и инъ естъ жынаи, азъ же въ посьдахъ жатъ. Иде же въ не троудистеса. Ини троудищаса, и (О: + въ троудъ ихъ вынидете (О: вънидосте). О града же того мнови въроваща вь нь отъ Самарывь, за слово жены съвыдытельствоундии, жио рече ин вьсв. едико сътворихъ, егда же придж (О: придоша) къ немоу Самарвне, молвахж и (О: ню). да би (О: бъ) прв. быль оу нихъ, и пребысть тоу дъва дьин. и мнови паче въроваща за слово его. женъ же глаахи, ъко оуже не за твож бесёдж вёроуемъ. сами бо слышахжиъ (О: слышаахомь) и вымъ. тко съ естъ въ истинж съпасъ всего мира (О: мироу) Хсъ.

VI. (Ioan. XIV: 1-11.)

Рече ї ь (О: + кв) своимъ оученикомъ. да не съммщаетъ са сръдьце ваше ни остращаеть, въроунте въ Ба (О: въ Бъ) и въ ма въроунте, въ домоу оща моего многъ обители съть, аще ли же ни, реклъ бимъ вамъ, ъко идъ оуготовати мъсто вамъ. (О: + и аще идъ оуготоватъ мъсто вамъ) пакъ придъ, и ноимъ въ къ себъ, да идеже есмъ авъ (О: азъ нсмъ), и въ бъдете, и ъможе авъ идъ, въсте пъть (О: въсте, и пъть въсте), гла емоу Оома, ги, не въмъ камо идещи и како пъть можемъ тъдъти, гла емоу Исъ, авъ есмь пъть и истина и живоъ, никтоже (О: никътоже) придетъ въ ощю. тъкъмо (О: тъкъмо) мьноїж, аще ма бисте (О: бъсте) знали. и оща моего знали бисте (О: бъсте) оубо, отъсель познаете (О: знакте) и, и оувъсте (О: видосте) и, гла емоу Филипъ, ги поважи намъ оща, и довълетъ намъ, гла емоу Исъ, толико връмя съ вами есмъ, и не познали мене. Филипе, видъвъ ма, видъ оща, (О: + и) како тъ глеши, покажи намъ оща, не въроуещи ли ъко азъ въ ощи, и оць в-мнъ естъ, глаголъ, аже азъ гліж вамъ, о себъ не гліж, ощь же пребывами (О: пребъюзать) вь мнъ, ть творитъ дъла, въръ, имъте (О: въроуите) мнъ, ъко азъ въ ощи, и опь вь мнъ.

VII. (loan. XX: 19-31.)

Сжщи (О: сжщоу) повдв въ ть дьнь. въ едінъ сжботъ. О: въ ндинъи сжботъ) і двъремъ затвореномъ (О: затворенамь). ідеже бъахж (О: бъхж) оученици его сыбырани ва страхъ Іюдеіскъ: пріде Ис. і ста посръдь оученико своихв (О: ист), і гіа імъ. миръ вамъ. і се рекъ. показа імъ ржцѣ і нозь і ребра свов. въвдрадоваща (О: +же) са оученіці видъвъще гда. рече же імъ (О: + Ис) пакъ. миръ вамъ. ъкоже посъда на опъ. і азъ сылх (О: посыланх) вы. и се рекъ. доунж (О: джиж), і гаа імъ. пріімьте доухъ свать (О: святыи), і імъ же отыпоустите гріхьи, отыпоустатьсь імъ. і імъже дръжите, дрьжать са імъ. Оома же единъ отъ обою на десате, нарицаемъ блівнецъ, не бъ тоу сь ними. егда приде Ис. глаша (О: гластя) емоу дроувиі оученіци. видъхомъ гда. онъ же рече (О: + имб). эще не виждж на ржкоу его тавъи гвоздинтыл. і възложж (О: въложж) пръста моего въ ѣзвж гвоздиінжіж, і възложж (О: въложж) ржкж мож въ ребра его, не імж віры, і по осми день пакъ бъахж (О: + вънжтрь) оученіці его. і Оома съ ними.

приде же Иб двъремъ затвореномъ (О: затворенамъ), і ста посрѣдѣ іхъ, і гла ім накъи, миръ вамъ, потомже гла Өомѣ, принеси пръстъ твоі сѣмо, і віждъ ржцѣ моі, і принеси ржкж твоіж і възложі (О: въложи) въ ребра моѣ, і не бжди невѣренъ, нъ вѣренъ, стъвѣщавъ же Өома рече (О: отвъща Өома и рече) емоу, гдъ моі, бгъ моі, гла емоу Иб, ѣко видѣвъ ма, вѣрова, блажени невидѣвъщиі (О: невидъвъщиі (О: евровавъще), многа же (О: + ина) знамениѣ сътвори Иб прѣдь оучевикъи своіми, ѣже не сжть писана въ кънігахъ сіхъ, сі же писана бъща, ла вѣрж імете, ѣко Иб есть Хбъ сънъ бжии, і да вѣржіжще живот вѣчънъи (О: живота въчьнаво) імате въ іма его,

VIII. (Mare. XVIII: 10-20).

Рече гь. блюдите (О: блюдьтеся) и не неродите о единомъ отъ малынкъ сикъ: гліж бо вамъ, вко анвелы (О: ангели чась) на небесекъ вънж (О: вънинж) видатъ лице ода моего иже есть на нбхъ (О: небесьнааго), приде бо сынь чічь (О: члечьска, и) възнекать и съпасть погыбъшиихъ (О! погыбыщаво). чьто же се вамъ мьнить (О: чьто ся мынить вамь), аще бждеть оу етера чба (О: етероу дроугоуоуму чловькоу) . р. овецъ. и ваблядитъ едино (О: едина) отъ нихъ. не оставитъ ли десати десатъ и деватъ (О: девяти) на горахъ. и шедъ (О: и шьдь) ищетъ заблжждъщааго (О: забляженням), и вште обраштеть са (О. аще бядеть обръсти іж), аминь аминь, гаіж вамъ, вко радочеть са о неи паче веже ли о девати десать и девати незаблжжаьшинхъ, тако несть воле предъ обит вашинъ (О: вашинь) нбсныимъ. да погыбнеть едино (О: кдинь) отъ малыихъ сихъ. аште же съгръщитъ (О: + къ тебъ) братръ (О: брать) твои, иди и обличи и междю собою и тъмъ единъмъ, и

аще тебе послоущаетъ, приобращтещи брата своего, аще ли тебе не послоущаетъ, пакъ поими съ соботх единого ли (О: мли) дъва, да въ оуствхъ дъвою ли треи (О: трии) съвъдътель станетъ всъкъ глаголъ, аште мое не послоущаетъ ихъ рьци цръкви, аще же и о цръкви не родити въчьнетъ (О: начьнеть), да бъдетъ ти ъко и авъчъникъ и мътарь, аминь гліх вамъ, елико аще съважете на земи (О: на земли), бъдетъ съвавано на нбсхъ (О: на небеси), и елико аще раздръщите на земи (О: на земли), бъдетъ раздръщено на нбсхъ (О: на небеси), пакъ аминь гліх вамъ, ъко аще дъва отъ васъ съвъщаете на земи (О: на земли), о въсъкои вещти еже колиждо просите (О: просита), бъдетъ има отъ оща моего, иже естъ на нбсхъ, іде же бо есте (О: кста) дъва ли (О: или) трие събърани въ има мое тоу есмъ посръдъ іхъ.

Прочитавши эти выписки изъ Ватиканскаго Евангелія съ разночтеніями Остромирова Евангелія, нельзя не увидъть, что евангельскій текстъ въ объихъ книгахъ вообще одинъ и тотъ же, что различія двухъ этихъ чтеній вообще таковы же, какъ и различія чтеній въ разныхъ кирилловскихъ спискахъ, не болье. Слъдуетъ еще прибавить, что, на сколько мнъ извъстно, и содержаніе и расположеніе Ватиканскаго Евангелія тъ же, что и Остромирова.

Имѣя въ виду то и другое, невольно задаемъ себѣ вопросъ: Въ какомъ соотношеніи находятся эти два памятника касательно древности? Не сохранился ли

въ Ватиканскомъ Евангеліи первоначальный переводъ лучше чёмъ въ Остромировомъ? Вопросъ этотъ рёшается помощію сличенія разночтеній съ Греческимъ подлинникомъ. Избирая для этого нёкоторыя болёе рёзкія мёста, сличаю ихъ съ Греческимъ подлинникомъ по изданіямъ гг. Муральта и Тишендорфа.

- I. Io. IX. 2. Ват: оучителю = Остр: рауви. Слово равви могло быть позже замѣнено словомъ оучитель; но само поставлено быть вмѣсто слова оучитель, конечно, не могло.
- II. Io. XIX. 38. Bam: за страхъ июдеискъ = Ocmp: страха ради июдеиска. То и другое могло быть въ первоначальномъ спискъ, потому что и слово ради употребляется въ глаголическихъ текстахъ, и слово за въ томъ же смыслъ есть въ Остром. Евангеліи (см. напр. Іоан. XX. 19: за страхъ июдеискъ).
- III. Іо. І: 1. Ват: слово бѣ оу Бога = Ocmp: слово бѣ отъ Бога: $\pi \rho \delta_{\zeta}$ $\tau \delta \nu$ Зє $\omega \nu$. Что первоначально было отъ, это доказываютъ не только древнѣйшія чтенія кирилловскія (Мстиславово Евангеліе, Юрьевское и проч.), но и глаголическія (напр. Зографское четвероевангеліе). І: 15. Ват: Иоанъ съвидѣтельствоуетъ = Ocmp: съвидѣтельствова; Греч. $\mu \alpha \rho \tau \nu \rho \epsilon \tilde{\iota}$.
- IV. 10. I: 38. Ват.: чьто хощета Остр.: чьсо ищета, какъ и въ Греч. $\tau \ell$ ζητεῖτε. I: 39. Ват.: и бысте оу него денет Остр.: и прѣбыста оу него

дьнь тъ, какъ въ Греч. є́µєєναν.—1: 50. Ват: штъвѣщавъ Исть рече емоу = Ocmp: отъвѣща Исть и рече кмоу, какъ и въ Греч. ἀποκρίζη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ.

V. Io. IV: 16. Ват: иди и пригласи мжжа своего = Остр: иди призови мжжъ свои: Греч. φώνησον. Глагольское чтеніе есть, кажется, первоначальное, судя потому что смыслъ гласъ переводится постоянно фоνή. и производными отъ гласъ производныя отъ фоνή. — IV: 31. Ват: оучителю = Остр: рав'ви: чтеніе Остромировское древнѣе, какъ уже выше было замѣчено. — IV: 34. Ват: да творіх воліх и съвръшх дѣло = Остр: да сътворіх воліх и съврышх дѣло. На первичность Остром. чтенія указываетъ и соотвѣтствіе глаголовъ по виду: въ Греч. ποιήσώ... тєλєιώσω.

VI. Io. XIV: 1. Bam: да не съмжщаетъся сръдъце ваше ни остращаеть: въ Остр: этого посявдняго выраженія нётъ, какъ нётъ и въ подлинникъ.

VII. 10. XX: 20. Ват: показа імъ ржцѣ і нозт і ребра — Остр: показа имъ ржцѣ и ребра: въ подлинникѣ такъ же нѣтъ і нозть. — XX: 25. възложх пръста моего въ ѣзвх. и възложх ржкх мож въ ребра его — Остр: въложх, какъ и въ Греч. β аλω: въложити всегда — β аλєїν, а възложити — δ πιβαλєїν.

Изъ этихъ примъровъ ясно, что въ Остромировомъ евангелія лучшесохранился первоначальный переводъ, чъмъ въ Ватиканскомъ, хотя и въ Остромировомъ

Евангеліи есть уже отклоненія отъ древнѣйшаго чтенія, между тѣмъ какъ въ Ватиканскомъ есть кое-что замѣчательное по древности. Можетъ быть и былъ въ глаголическомъ изводѣ древній списокъ евангельскихъ чтеній, вѣрно передававшій первоначальный текстъ ихъ; тѣмъ не менѣе въ Ватиканскомъ спискѣ уже нечего искать снимка съ него. Этотъ списокъ богатъ кромѣ того и пропусками, какъ видно изъ выписокъ.

Въ отношенія къ языку Ватиканское Евангеліе обособляется отъ большинства памятниковъ кирилловскихъ и особенными чертами, между которыми въ отношения къ выговору замвчательные другихъ: - смѣшеніе в и ь; употребленіе о и е вмѣсто в и ь (работ'= рабъ тъ, денет=день тъ); и вмъсто ы въ би, бисте и т. п.; на вм. и (Андрена); ня вм. ю (отъ обоня); ж вм. ът (біїх: род. ед.), ът вм. ови (къ Исусы); смѣшеніе в съ ти д (Вивании, Аримавел, Наванаиль, Меводии, Оома, — Тома, Тимотею, Теодоръ, Теодотим, Антима, Назаретъ, — Видсаидъз); употребление ъ (=джь: еванђелие, левђитъ, анђелъ, Ареопађита, Серьь, венада, Еввена, веорвиа и пр.); с вывсто ш въ прошедшемъ (прињесомъ, вса); нервдко мягкій и безъ л (земи). Слово братръ постоянно вмѣсто братъ: такъ же постоянно папежь.

Изъ грамматическихъ формъ особенно важны: — прошедшее краткое: отвъ, обрътомъ, идомъ, при-

дж, изидж; — двойственное прошедшее примсте, обисте, положисте, идосте, ръсте вмъсто примста, обиста и пр. (есть впрочемъ и видъста).

Въ отношения къ правописанію можно отмътить: — смѣшенное употребленіе и и i, λ и $b\lambda$, s и s, um и u, o и w, o и y.

Въ отношеніи къ письму надобно замътить, что кромф разныхъ замфтокъ, написанныхъ кириллицей, гораздо позже написанія рукописи, есть и древнія. Одна изъ нихъ между столбцами на 46 листв: о папасъ иоанн кравоноси писа еванггліе сие. Другая на л. 93: гй іў хё сне бжиі помагаи рабоу свокмоу. Гораздо важите этихъ приписокъ тт написи, которыя читаются надъ изображеніями, вставленными въ рисованныя буквы, и принадлежать очевидно тому самому писпу, который рисовалъ буквы. Таковы:надъ изображениемъ слъща при евангели о слъпьиъ: слъпьц'; — надъ изображениемъ Лазаря при евангеліи объ немъ: лазар.; — при евангеліи въ день Козьмы и Демьяна: козмас ке дамианъ. Это ясныя доказательства одновременнаго употребленія кирилмаликольки и инпик.

Охридское Евангеліе уцѣлѣло въ небольшомъ отрывкѣ и сохраняется у В. И. Григоровича*). Это

^{*)} По обязательности ученаго владівльца этого памятника, я пользовался самымъ подлинникомъ.

только одинъ и то обръзанный, очень обветшавшій кусокъ первой тетради, заключающій въ себъ, какъ видно, листы 2-й и 4-й. На первомъ обръзанномъ съ боку листкъ помъщены: 1. продолжение и окончаніе евангелія, читаемаго во вторникъ свътлой недъли (Луки XXIV. 19-35), и 2. первая половина евангелія, читаемаго въ середу свътлой недъли (Іоанна 1: 35-42). На второмъ листкъ находятся: 1. окончаніе евангелія, читаемаго въ субботу світлой недъли (Іоанна III: 30-33). 2. все евангеліе, читаемое въ первое воскресение после пасхи (Іоанна ХХ: 19-31), и 3. почти все евангеліе, читаемое въ понедъльникъ 2-й недъли (Іоанна II: 1-7). Въ серединь между этими двумя листками должны были быть помъщены, кромъ конца евангелія середы свътлой недъли, чтеніе четверга и пятницы свътлой недъли и большая часть чтенія суботняго съ начала. Книга была писана въ малую четвертку безъ раздъленія на столбцы по 28 строкъ на страницъ. Письмо довольно красиво. Строки пишутся по нарѣзямъ, но не надъ, а подъ ними. Представляя образецъ письма (VIII), передаю весь текстъ буква въ букву, дополняя недостающее по Ватиканскому и Зографскому (косыми).

1. Лук. XXIV: 19—35. loan. I: 35—42.
a
ይል ምዋ ብቻ
ዋ ⊧ፀዖን€ጴዋ ያተ
ь+£гэ€*) ዋ ሜ ዌዋ ጄን የ +ቆ ል
5. Lawsep 862449909. 86
2755. WISW684 24 A
à · · · · · · · · · · · · · · · · · · ·
3 መ3৮8ዋ 3 መ6 ያተልዩ.
bተዋ9 39 %b9ሮተ. 8 ዋ9 9ሮbል
10. %A96W6 P8 &PV+. P 8
%59世æ. ₹ 9世54200æ 07459
2+ \$\$\$ ፠ን ታን የ ዋብልሠ
Ь+&#\$\$4+ 8 \$\$6&6</th></tr><tr><th> 9ጥፁ ଫ୫ድልኑ୫. ል፠ን ኤሙሀ · · · · · · · · · · · · · · · · · · ·</th></tr><tr><th>15. E++M3 #3200b+&+00P</th></tr><tr><th>2ህ346. ዋ ቶ+\376. 3መ8</th></tr><tr><th>ደፅኑተጴተሠን ዋጭተ ህንመፅ</th></tr><tr><th>EA+1.36 3 23886 P F1P</th></tr><tr><th>ሆቼ ተቁሪ ሕጋ ዋሴልШጋመጋ. 8</th></tr><tr><th>20. pwp. p p96%a+m3w9</th></tr><tr><th>ልነን የኔዋ ሂንቀንኔል ጋደመቆ</th></tr><tr><th></th></tr></tbody></table>

^{*)- 642}РЗС: надъ ЭС есть еще знакъ, похожій тоже на ЭС, а передъ этимъ прибавленнымъ ЭС изтъ ничего.

- 1. Лук. XXIV: 19—35. Ioan. I: 35—42.
- а. дъломъ и словомъ. пръдъ бмъ и вы съми людьми и како пръдаша архиерем і кънази наши на осжжденые съмрыти и распаса и. мъз же надъпхомьса ъко сы есть
- 5. хотан избавіті изль. нь и подъ высьми сіми. третьні сь день имать дынесь отънелиже си быша. и жены
 - етеръ отъ насъ оужасища ны бывъщаа рано оу гроба. и не обрътьше тълесе его при дж глижща. и въление англъ видъща иже.
- 10. гліжть ій жіва. і идж етери ото насо кь гробоу, і обрѣтж тако, юко же и жены ръша самого же не відюша, и ты рече ко нима, о не разоумьна и мждьна срыдыцемо впровати отъ въсѣхъ фже глша пророци, не тако ли подо
- 15. бааше пострадать хоу и вънити въ славж своеж і наченъ, отъ мосьа и ото высько пророкъ съказаще іма вотъ высько кынию вже бъахж о немъ, и приближищаса въ высь въ нежже ядъщете, и творьащеса далече
- 20. іті. і нжждашете в гліжща, обльзи съ нами. вко прі вечер'в есть, и пръклонильсь есть

	P	6	Э (ß.	.	€.	Ŧ	9	9 8 1	PŦ	ጭ:	€.	•		•		•	• •	•	• •		•		•	•
	20	10.	8	A	e4	Q	Р-В	6 .6	B3 8	63					•		•		•	• •	•			•	•
	۳.	8	8	8	8	Pb	A	æ	₩ .	8.											٠,				
	20	D:	3																						
25 .	83	Œ	9	₩3	3.	ዋ	P	90.	ታተ	80	DЭ									•					
	Ŧ	Ь	A	80	VЭ	j	8 9	83	۳.	١.	P3).													
	39	ьб	ት	9	æ	44	- НШ	3	h-B	f	+														
_																									
б	•	•	•	•	•	•	•	•	•	٠	•	•	•	•	•	٠	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	•	•	•	•	•	•	•	•	•	••	•	•											3€		
	•	,	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•-	•	•	•	•	8	. ૧	9-8	Ŧ	88	W	P
	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	83	Э E	29	PW	P94	P39	. 9	P (70 +	· f	9
5	•		•	•	•	•	•	•	•		•	•	8	Pl	ПЭ	E	₽.	ŀ 1	P9(EVV	T .	9	Ρ.	Δŀ	9
						. •					•			•	Ы	84	98	Ba	31	PB	P	ЬA	Δı	Ľ3	} .
																						_	_	<u>.</u>	
	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	ሞ	3	Ψ.	•
					_		_			_				4	.	Ф	90	D-A	3	.	ЭP	ሞኑ	-8	39	a
		•	٠	٠	·	٠	•	Ī	•	·	•	Ī			•	-		•				_	- 		_
10	•	•	•	•	٠	•	•	•	•	•	•	•	•		•			•		•			¥3.		_
10	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•													8	-	-
	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•				_	•	_		-	Ţ	_	•	-			
	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•													ት.		
		•	•	•	•	•	•	•	•							-							. 3		
	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•							-				•		ŀ- €		
15	•	•	•	•	•	•	٠	•	•	•													PS		
																W:	Э.	54	BÆ	3	8	ምየ	P۸	ШЗ	€.

юже день. 1 вынгде съ нима облещь. и бы сть 1ко вызлеже. съ нима. и приимъ хлп бъ сь и пр1ъломь дапше има. онпма же отврыю

- 25. сл очи. 1 познасте и ть ищеге оть него і рѣсте къ себѣ. не сръдьце ли наю горм бъ въ насъ егда глааше къ нама на пжти. и ъко ска зааше нама писаниъ. и въставъща въ ть часъ
 - б. вызвратишствем вы ермы, и обрытошете сывыкоуплышасы единого на десьте и иже быахы сы ними глыщь, вы гистт ны выста хы и пынсы стыоноу. Та по 5. выдашете, еже бышы на пытт, і чысо сы позна има вы прыломлениі хлюбоу.

Въ сръ свътьлым нед. 1 е

дъва. и оузъръ иса ходъща. и гла. се
10. агньць бжий. и слышасте и. оба оученка
ижща и по исъ идосте. обращь же са исъ
и видъвъ ъ по себъ иджща. гла има че
со ищете. она же ръсте емоу. равви. еже
глетьса сказаемо. оучітелю. къде

Въ оно стопше иоанъ 1 отъ оученікъ его

15. живеши. ма има. прідѣта и відита. придосте же и видъсте. къде жівѣше.

	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	96	31	rj	VV4	В.		A	σ.	3	ж	465	rr	٠
							•			•	•	•		4	Pf	3.6	ЬЗ	+	Ľ۱	4	Лŧ	-8	29	98 8	8
		•							•		•					8	P	8	& 4	B P	Ш.	ተጭ	- 8Ⅱ	IP)	,
20.			•		•					•	•			a	-81	114	٠.	9Ľ	. b4	V U) 3	8	8 1	РЬ∕	à
		•										•			84	PT	P9 -	Pሑ	. :	8	96	B +	3	888	0
								•		•					98	63	32	200	₽.	8	-B1	+0	. 43	W	9
		,															8	¥	T .	. 9	9-8	0. 8	ьд	ጭ	θ
	,			٠.	٠.												8	88	89	₽•8	١.	8	P-8	8	9
25 .		,																			.5	2 -8 :	Ի 4-6	> +:	3
		,																							
													_												
2		lo	a	н.	11	1:	3	0-	_	33	3.	X	X:	1	9		.3	1.	II	:	1 -	'	7.		
a.																									
u.				B.																		•			
			Ī	_																					
												-							•			V-8	-		
5	-		_		-			-														PES			
5.																								84	5
	-						_		-				-	_		_			-			V V	_		
	_							_	-								•			-		39	•		
	_	-								-	•	₩.	ተሞ	34	+	VV-	BÆ	Δ.	. A	842) Ł	≗ -8	8		
	0	-		~		•		-																	

и пръбысте оу него денетъ. бѣ же годіна ъко десатать. бъ же аньдреа братръ сімо на петра единъ отъ обою слъзшавъшюю

- 20. от по немь шельша обрыте съ пры жде братра своего сімона. и гла емоу обрътомь месинх еже есть съказаемо жсь. и приведе и къ исови. възържьь же нань ись рече. ты еси сімонь снъ ио
- 25. нинъ. ты наречешися кифа. еже съказае тыся петръ.

- 2. Ioaн. III: 30—33. XX: 19—31. II: 1—7.
- а. ономоу подобаеть расти. а мь нѣ мьнитисм грядыи съвыше надъ вы сѣми сіми естъ. сжи отъ земла. отъ земла естъ. і отъ земла глетъ. граджи съ нбсе на
- 5. дъ высѣми есть. еже відѣ і слънна. се съ вѣдѣтельствоуетъ. і съвѣдѣтельство его. никътоже не пріемлетъ. пріемън его съвѣдѣтельство. запечатьлѣ. ѣко бъ и стіненъ естъ:

የጸ ተያየ<mark>ው</mark>. ታንጹ∴ል%ን <mark>የ</mark>ን የተደፐል. 3 894. **ይ**የየተ <u>አ</u>ሟየ $10.\ \Omega$ by proma ve we alred. Ve large receive ዋ ደመቶ የ9 ደьልብል. ዋ ኤብቶ 8ሜብ. ሜዋьብ የተመብ. ዋ b3⊧୫∙ የ3⊧+ፁ+ 8884 b3€VA 8 #3€A. ሞ b3Ľb+ 8℃ 15. Увьльновчише жэ дзе жиэрт удадлешэ за b343 8386 የተኮሪዋ. 388b6 የተመሪ. ልኮ3 **33** የ326&ተ 9V8. T +&8 F328&86 V8T. T 23 b31-8 &39-F36 T ዋምብ. የተዋጀምልመን ሌሎብ ደመብ. ዋ ምብ ኡን ዓመብየውድመ W3 %balet 300-6432003600-6236 6436. 4 2364 20. Alberton. Albertoneric. With as inspection **ቤዜ**ን የተመፈተዋ መተንያ የተመፈተም የተመረ የተመፈተም የተመፈተም የተመረ የተመፈተም የ 25. Sapple process of the confidence Δ **БУЗЕ ЖУЗЬЛЕТРЗЕФЕ. Т УВЯЗЖЭЕ БЭЕТЭЕ የሃብ አጋሮ** ይተ 3%3. ታጋ ቸ

ВЪ НОВЖ НЕД: БЖЕ ПО ПАСТЪ O IOA

ГЛА CIB-;-

10. Сжщі поздів въ тъ день, вь едінх схботъ

і двъремъ затворенамъ. идеже бъхх оучи брані. за страхъ іюдвискъ. пріде исъ 1 ста по срѣдѣ. 1 гла имъ. міръ вамъ і се рекъ. показа имъ ржцв и нозв. і ребра свољ

15. выздрадоваща же са оучені въдъвъше гла рече имъ пакът. миръ вамъ. Вко же посъла ма оць і азъ посълья вън. і се рекъ доуня і гла

імъ. приимъте дхъ стъ. і мъ же отъпоусти те гръхън, отъпоустатъса вамъ, і имъ же

- 20. дръжите. дръжатъса, тома же единъ от обою на десате. нарицаемъі блізнецъ не бъ съ німи. егда пріде исъ. глахх же емоу дроубій оученіці. відбхомъ гв. онъ же ре че імъ. аще не віждх на ржкх его взвън зво
- 25. здінъца. і въложи пръстъ мон. въ в звж гвоздинжых. 1 въложи рики мож въ ребра его не імж віры, и по осми день пакы бњахх

оученици его и тома съ ними ириде же исъ

Digitized by Google

Ь

ዋጭሪ ሜሪ የተጭሪ የንሙሪ አሔተ መንሙል. የተዋታጋቧሪ የተሪደመሪ መየንሪ ደልሙን. ዋ የዋሕሔሪ አንፍላል ጭንዋ. ዋ የተዋታጋዊዋ አንድነንድ መየንጓራር. ዋ የተሪብንልሞ የተሪ አጋሮኔት ጭንል.`

- 5. ዋ ተ3 ሮ36. ዋ ተ3 የል 53 ተ6. ተ6 የል 53 ተ6. 3 መ6 የል 54 ተ6 የመ3 ተ6. 3 መ6 የል 54 ታ6. 3 የመ3 ተ6. 4 የተመ ተ6. 4 የተመ ተ6. 4 የተመ ተ6. 4 የመ3 ተ6. 4 የተመ ተ
- 10. መቀንያዋኑ የተ የህንተመሪ. ልአን የኃ የመመና ተደተየተ.

 የፅ ኮፅያዋኢት ሁፅ የምሁሪ. የተ እን ተደተያት ፫ ፅሞሠጋር

 ሴተ የልከጋር ተመጋመን. ልኑን ዋ ደን ኃዩመሪ. የተፅ ፫ ልዋተ. ሴተ

 የልከጋዕር ነን. አዋህንመሪ የልቀሪያ የመታመን. የፅ ዋ

 መንር ኃአን :

&3

20. \$84\$ ምመ8 3%3 ዩሴን የተመደረ የተ

- б. дверемь затвореномь. и ста посрыды ихь и гла
 - р имъ ми вамъ. потомъ гла томъ. принеси пръстъ твои съмо. і виждъ ржцѣ моі. і принеси ржкж твож. і вьложи вь ребра моѣ.
- 5. і не бжді невъренъ. нъ въренъ. отъвъща тома. і рече емоу. гъ мой бъ моі. гла емоу ісъ. ъко відъвъ ма върова блажени невъдъвъшеі. и въровавъшеі. мънога же і вна знаменіъ сътворі исъ. пръдъ
- 10. оученікъї своїми. ѣже не сжтъ псана.

 въкънігахъ сіхъ. сі же псана быша.

 да вѣрж імете. ѣко і се естъ. снъ бжі. да

 вѣроужще. жівотъ вѣчьнъй імате. въ і

 ма его :

В'Ь П: Ā НЕД. EBA O ИОА ГЛА ТS:∙;

- 15. Вь оно. бракът бътша, въ кана галилъй, стът, и бъ матт исва тоу, зъванъ же бът стъ исъ, и оучениц его на бракът, и не доставъшю втноу, гла мати тсва къ не моу, вина не имхтъ, і гла исъ, чъто естъ
- 20. мьн і тебі но. не оу пріде годіна мої гла мти его слоугамъ, еже аще глетъ ва

	æ	P-8	8	8W	Və	Ь Р (WЭ	. E	A	жэ	W	30	v94	ъэрг	820	ት ተ	w a
	P	8	ШЗ	27	V-8.	8	PЭ	94	ምነ	46°	P P	Ŧ	ም ቆ	ልሞያ	? ⊁æ	æ	363
	в	ď	. 88	P A	ይመ	736 '	₩-8	ſРЭ	a	.8 %	P	ያሑ.	æ	3 P 9	70 1	3 8	P-8
25.	88	?Δ	b÷	₩ 4	B. 9	ኤሌ	. 9	P88	-8	8 2 4	- B. 1	. 41	ን	PPC	ПЭ	və9	99
				wa	æ	B T .	P	₽4	ŀ₽á	}-81	РВШ	3 6	3 6	കാ	ФР	-8b-	١.
									. 4	8 4 4	PA.	÷	PЬ	РРЭ	88		
							_				_			PA.	289	A	9

мъ сътворіте. бѣ же тоу водоносъ камѣ
нъ шесть. и по очіщенію іюдѣіскоу лежащ
ь вымѣстащь по дывѣма. ли по тремъ
25. мѣрамъ. гла імъ исъ. наплъніте водо
носы водъі. і наплъниша а до връха.
и гла имъ. почръпъте нъінѣ и прінесѣ
те архитриклинови. они же принѣсж ѣко

На сколько можно судить по небольшому отрывку, Охридское Евангеліе отличалось отъ Остромирова не болѣе чѣмъ Ватиканское, если не обращать вниманія на нечаянныя описки писца.

Вотъ важивищія особенности чтенія:

- Лук. XXIV. 25: О веразоумъна и мждына = 0: о несъмъіслына в мыдыльна = 3: о неразоумъна и мждына: $\check{\omega}$ ανόητοι καὶ βραδεῖς.
- Лук. XXIV. 29: пръклонильсь естъ юже день = 0: пръклонильсь -ксть дьнь = 3: кай кехдике η ήμερα.
- Іоан. І. 39: бѣ же годіна вко десатаѣ=0: година же бѣ ыко десатаы=3: йра δὲ ἦν ώς δεκάτη.
- Іоан. XX. 20: показа имъ ржцѣ и нозѣ і ребра своѣ В О: ржцѣ и ребра (безъ нозѣ).
- Іоан. XX. 21: азъ посълж въі О: азъ посъілаж въі В: азъ сълж въі: κάγω πέμπω ύμδς.
- Іоан. XX. 25: не,.. въложх пръстъ мон О: не... въложх пърста монго В: не... възложх пръста монго: $\mu\dot{\eta}$.. β άλω τὸν δάκτυλον μου. Танъ и далье. въложх, а не възложх, какъ въ 3.
- Іоан. ХХ. 31: животъ вѣчьнъп імате = 0: живота вѣчьнааго имате = 3: ζωήν αἰῶνιον ἔχητε.
- Іоан. II. 1: бракъз бъща О: бракъ бъість: $\gamma \alpha \mu_0 \zeta$ є́ує́уєто. Такъ и далье бракъ а не бракъ.—

въ кана галилън стън=0. въ кана галилън: εν κανά τῆς γαλιλαίας.

— Іоан. 11. 6: водоносъ камѣнъ шесть. и по очищенію июдеіскоу лежащь въмѣстащь — О: водоносъ каманъ шесть лежащь. по очищению июдеискоу. въмѣстащь. (Въ Охрид. ев. описка, но исправленная произвольно самимъ писцомъ.)

Особенности выговора тё же, что и въ Ватиканскомъ: мёшаются ъ и ь; е вмёсто ь (напр. денетъ вм. дьньтъ); т вмёсто в (тома); ж по исключенію вмёсто обычнаго ы (сжи, граджи); братръ вмёсто братъ; псана вмёсто писана (какъ въ Зограскомъ). Замётимъ (предлогъ) вотъ вмёсто отъ (І. а. 17.)

Изъ особенностей грамматическихъ особенно важны:

- прошедшее краткое: npudx = придоша, oбpn-mx = oбptoшa; npunecx = принесоша.
- двойственное прош. на шете, сте: идъшете = вдыаста, нхждашете = нхждаста, отвръзостесь и познасте = отъвързостась и познаста, ръсте = ръста, слышасте = слышаста.
 - бысть вм. бѣ и бъ вм. бѣше.

Въ правописаніи видимъ смѣшанное употребленіе и и і, а и а (второе господствуетъ), с и з.

Нельзя забыть, что и въ Охридскомъ Евангеліи есть слёдъ употребленія кириллицы вмёстё съ глаголицей. На 1-й страницё втораго листа на 9-й строкё читается между прочимъ выраженіе

የ9 የተΩΤΑ,

гав кирилловское Т употреблено вывсто глаголическаго OD.

Глаголическія четвероевангелія: Асонское Григоровичево, —Зограское, — Михаловичевы листки, — Баянскій полимпесстъ Григоровичевъ.

Въ числъ глагольскихъ памятниковъ, пріобрътенныхъ В. И. Григоровичемъ во время его путешествія, нельзя не назвать самымъ важнымъ — четвероевангелія, принадлежавшаго прежде Авонскому Богородицкому скиту. Приготовляя самъ издавна критическое изданіе этого памятника, ученый владълецъ его съ обычнымъ своимъ радушіемъ доставляетъ возможность имъ пользоваться всякому любителю глагольской древности. Такъ и мнъ сообщены были и выписки изъ него, и снимки, и палеографическія замъчанія о немъ. Всего этого прислано мнъ столько, что въ сравненіи съ этимъ мои личныя наблюденія надъ памятникомъ, въ короткій срокъ пре-

быванія г. Григоровича въ Петербургъ, можно назвать ничтожными. Оговаривая это по чувству признательности къ товарищу, не хочу впрочемъ прикрывать его именемъ своего собственнаго взгляда на памятникъ, можетъ быть, далеко не столь правильнаго, какъ взглядъ Григоровича.

Четвероевангеліе Григоровичево въ настоящемъ своемъ видъ состоитъ изъ 171 лл. въ 4-ку, по 31 стр. на страницъ; ни начала, ни конца уже нътъ, нътъ нъсколькихъ листковъ и въ серединъ. Пергаменъ во всей рукописи толстый, грубый, чернило слабое, мало проникшее въ пергаменъ. Письмо довольно тщательное, но болве по вившности: ошибки писца въ отношеніи къ передачь текста встрьчаются не рьдко, особенно опущенія и непужныя повторенія буквъ и слоговъ. Рисованныхъ буквъ нътъ; есть только такія, у которыхъ середина закрашена киноварью, и то на-скоро, неискусно. Изображенія евангелистовъ Марка, Луки и Іоанна, на лл. 44, 77 и 133, сдъланы очень грубо. Соотвътственно съ этими тремя изображеніями, безъ сомнівнія, было въ началі утраченной первой тетради изображение евангелиста Матевя. — Дъленіе на главы Евсевіево, а другое, обозначенное на поляхъ цифрами, Аммоніево: то и другое такъ же, какъ и въ древнихъ кирилловскихъ четвероевангеліяхъ. Равнымъ образомъ Аммоніево

дъленіе введено было издревле и въ апракосы, какъ доказывается между прочимъ и Остромировымъ евангеліемъ, глв очень часто при заглавіяхъ чтеній указана та изъ главъ Аммоніева дъленія, которою начинается чтеніе. Зачала распределены такъ же, какъ въ другихъ древнихъ Болгарскихъ и Сербскихъ четвероевангеліяхъ. — Что это четвероевангеліе писано было и для церковнаго употребленія, это доказывается указаніями чтеній на опредъленные дни (напр. на л. 166: въ строку написано: еканфлие б ин нтафати, т. е. на та фати; срав, въ Остром. ев. л. 164: евангелие въ пръстжи мжки га нашего и ха. на та фати: — τα πάθη) и указаніемъ концовъ чтеній знакомъ ы (кц. т. е. конецъ). Къ тому, что написано было въ этомъ отношения глагодицей, приписано въ строву, гав было мъсто, или же между строками и на поляхъ кириллицей — большею частію киноварью. — Въ концъ книги былъ синаксарь (кириллицей); но отъ него уцълълъ только клочекъ.

Для образца письма и языка представляю при снимкахъ выписки, буква въ букву и строка въ строку глаголицей, прилагая и кирилловское чтеніе. Въ этомъ чтеніи употребляю вмѣсто 36-a, вмѣсто 6-a, вмѣсто этого послѣдняго 6-a.

- 1. л. 166: Ioan. XVII: 17-26, XVIII: 1-13.
- a 200836 ve T2008736 ovi346. 2a3v3 ovi33 8 200874 32006. Ab3 &3 over we T324a4 ve webe. **X** 446 T324a4b4 36 ve webe. **X** 44 pe 446 2viiouse 26 24w8. 44 E36a36ove

- 25. Ш€ А ТВР №€ ГЭЯВАА. Ж ЯВЬАЬА

- I. л. 166: Ioaн. XVII: 17—26, XVIII: 1—13.
- а стим въ істинж твож. слово твое и стина естъ. ѣко же тъі ма посъла въ миръ, и азъ посълахъ м въ миръ, и за на азъ свштж са (О: сващж са) самъ. да бжджтъ
 - 5. и ти сштени въ пистинж. не о сихъ же молж тъкмо. нъп (О: нь и о) вържжитихъ сло вомь ихъ вь ма. да вьси едино сжтъ (О: бжджть) ъко же тъп отче вь мьнъ и азъ въ тебъ да и ти въ насъ едино бжджтъ. да и
- 10. миръ върж иметъ вко тъ ма посъла. v азъ славж вже далъ еси мънъ да жъ имъ. да бжджтъ едино. вко же и мъ едино. азъ въ нихъ, и ти въ мь нъ да бжджтъ съвръшени въ едино.
- 15. и да разоумътъ миръ ъко тъ ма посъла. и възлюбилъ а еси. ъко же и ма възлюбилъ еси. оче о аже да лъ еси мънъ. хоштж да ижде же (О: иде же) есмъ а зъ и ти бжджтъ съ мънож. да вида
- 20. тъ славж мож жже далъ еси мь нѣ. ѣко възлюбилъ ма еси. прѣ жде съложениѣ мира. Отъчтче (О: Оче) праведънъти (О: ни) миръ тебе не позна азъ же та познахъ, у сии позна
- 25. ша n (O: ыко) тъ ма посъла, и съказа

ሁቴ 855 855 መኖር መሆንን 8 ደብተ ተቋንር. ዕንተ ሐምሮብዋ 346 አን 566 ዓይያ የብተ አምሮ 8 ሐብ የተብ ተጀተብ ሮንራሴንመብ 8 ተቀብ የብ ተጀ ተብ. ተህር ጋህተተ ለየአሟጋ 5 8ታ. ታመተ ብተመይ 30. **28** አንተብ 82. **25** አንዴሴን ደብ መቀንታይተብዋ

Q9938888. 44 **346 173646 173**073

- 5. 収金を 名名 当事3781-6平 全公38署8: 器 伊永十 本3 作みつ歌名 全代8636. 器 3収名 + 6683-638. 器 伊井 68228 全年364年 でもるみ3 収十零3 全名 全公益 収3から年、器 全公益収収十零8 8 3636次88 器全 本3 公益から平 公会立 からその36収収十十 チナナモ、器 辿3
- 15. \$\forall 88\, \text{\$\text{\$\text{\$7}}\$ \ \text{\$\text{\$7}\$} \ \text{\$\text{\$8}\$} \ \text{\$\exititt{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\exititt{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\tex{

хъ имъ има твое и съкажж. Да любъ еж же ма еси възлюби лъ въ нихъ бждетъ и азъ въ ни хъ. кц. ЕВАНЪЛИЕ б йн. нта фати

- 30. Сн (О: ce) рекъ ис. vзиде съ оученикъ своими. на онъ полъ пото
- б ка кедръска. vдеже бѣ врътъ (О: въртъпъ) въ нь же въниде самъ и оученици его. кц.
 Вѣдѣаше же июда иже и прѣдваше мѣ сто. ъко мъножицеж (О: мъногашьдъі) събираа-шеса ис
 - 5. тж съ оученикъ своими. Июда же приемъ спирж. с отъ архиереи. и фа рисъ слоугъ приде тамо съ свъ тилы (О:съсвътильникъ) свъштами и оржжии Ис же въдъ вьсъ граджита (О: вьсе иджщек) нань. с ше
- 10. дъ рече имъ коко (О: кого) иштете, отъвѣшта ша емоу, ис (О: исъ) назарѣа. гла имъ ис а зъ есмъ стоѣаше же июла вже и прѣ дааше съ ними, да ѣко рече илъ азъ есмъ, идж (О: идоща) въспать, и падж (О: падоща) на зе
- 15. ми. пакът же м въпроси ос. кого непте те. они же ръшм (О: рекошм) иса назарел. отъвъща ис. ръхъ (О: рекохъ) вамъ ъко азъ есмъ. аште

30. 8 86v66+W6 8. % VARE 8 +6 +PPA Pb6
VAP. EA EP W68W6 ++8A+A-1

- II. л. 23—24: Мате. XX: 1—16.
- а Гэлэшегэ эхин ухьхичхэ гэшэхгэ э члугэ лэхэчхиэ. Жхэ хлх лэ гэгегэ эмгэ. гезсин лдле изла чхгэхьнаэ хчээхэ. ха
- 25. УДНИЧЕ ЖЭ ДЕ ВДДНИЙЕ. ГЭ
 ГДРЕЧЭ РА ВЭРЕ. ГЭДЕВА ЭЕ УЕ
 УБРЭХЬВЕ ДЧЭВ. Ж ВШЭВЕ УЕ ПЬЕЖЕ
 УБ ДЛЭЭЕШИЕ ГЬАВСРЕТ. Ж ПД

мене иштете. не дѣите сихъ ити. да събодетъса слово еже рече. ѣко аже

- 20. далъ еси мынъ не погжбихъ ни кого же отъ нихъ. Симонъ же петръ имъ (О: имѣы) ножъ извлъче и. и оудари архиерео ва раба. о оуръза емоу оухо десное. бъ же има рабоу малхъ, рече же и
- 25. съ петрови. выньзи ножъ въ но жъница. Чашм мже дастъ мь нѣ отцъ не имать ли пити ел. спира же и тысжштъникъ. у слоугы июдеискът. мса (О: маша) иса
- 30. и съвазаща и. V въса (О: ведоща) и къ аниъ пръ въс. бъ бо тъсть каиъфъ.

II. л. 23—24: Мате. XX: 1—16.

- а Подобъно естъ цсрствие небеско
 е (О: нбсьноте) члвкоу домовитоу. vже изи
 де коупъно утро (О: за оутра). намтъ дъла
 телъ виноградоу своемоу (О: въ виноградъ
 свои). съ
- 25. вѣшавъ же съ дѣлателъі. по пѣназоу на день. посъла а въ виногрдъ свои. v ишедъ въ трети на годинж. видѣ инъі на тръжи щи стоашта праздънъі. v тѣ

Digitized by Google

- 30. же ьэнэ влатэ в чет че чвезььн
- 6 6484 V484. 978 & 366. 74147 & 38

 ШЭА4 V4 ШЭДПЭС4С В V ЛЭУСПЭС4С %

 ЛБРЭС. 24ПУЭЬВ П414АЭ. V6 ЭЛБРЭС

 4683 P4 ЛЭДСПЭ ХЭЛБРЭС ВШЭА4. 9114
 - 5. WI ALBRETTE RWIDEUWE PLACETER

 **RAL TWE 46WI RWIDEWI. RGAD VO

 RG ADPS PLACETE. **RALUE 3WB A

 13 PSPWI KO FLES PO PLOCUS. RAL 8

 **RE BAAWI B VSP VS VSPDLLAG
- 10. \$\text{\$\text{w38.} \$\text{\$\text{Z}\$ \$\text{\$\
- 15. Те такамереть по гречеть. прешолено жо вжо че олегое рамерет просед то гаре нр. Ж гренолено гречет жера нре се чению гречет. Ж греосе го
- 20. гэгсья. гьвэжешэ жэ ьегепт тьэе гт яге клэсшпэ. гтрэ сеэс гэ смалегсэс. элбге чтсе септэ ьешс. Ж ьтчегет гтже септэ ьвае эс эрв. гэгэсешэвже пска

- 30. мъ рече идъте и въз въ виногра дъ мои и еже бждетъ правъда
- б дамъ вамъ. они же идж (О: идоша). пакът же и шедъ въ шестък и ео деватък го динж. сътвори такожде. въ единж кже на десате годинж ишедъ. обрѣ
 - 5. те дроугъта стоашта праздънът

 v гла имъ чъто (О: чьси) стоите сьде ве
 сь день. праздъни. v глаша емоу ѣ
 ко никтоже насъ не наатъ. (О: фи) гла и
 мъ идъте и вът въ виноградъ
- 10. мои. v еже бъдетъ правъда. при имете. вечероу же бъншю (О: бънвъщоу). гла гнъ (О: гъ) винограда. къ приставъни коу своемоу. призови дълатела v даждь (О: даи) имъ мъздъ. наченъ о
- 15. тъ последьниихъ до пръвъпихъ.
 пришедъще же иже въ единжж на
 десате годинът. примса (О: примшм) по пена
 зю. и пришедъще пръвии мънеа
 хж са ваште примти. и примса (О: примашм) по
- 20. пѣназоу. приемъше же ръпъта ахж на гнъ глижште, како съм по слѣдьнам, единъ часъ сътво рыша, и равънъ намъ сътво рилъ м еси, понесъщеимъ таго

- 25. тж дыне и варъ. онъ же отъвъща въ рече единомоу ихъ. дроуже не обиждж тебе. не по пънахоу ли съ въштахъ съ тобок, вызын свое и иди. хоштж же семоу послъ
- 30. дыномоу дати вко и тебв. оди нвсть ми леть сътворите въ своихъ ми еже хоштж. аште око твое лжкаво есть вко агь благь есмъ. тако будуть последьние пръвни о пръвни воследьнии. мъноси бо

Same to the second

5. сжтъ гъвании мало же избъра нъпихъ.

the second of th

Въ дополнение къ приведеннымъ двумъ отрывкамъ, изъ которыхъ представлены и образцы письма въ снимкъ (IX), представляю еще иъсколько выписокъ, и во первыхъ продолжение главы XX-й Матеея.

III. Мате. XX: 17-34.

V въсхода Ис въ Имъ. полтъ оба на десате о оученика единъ на пжть и рече вмъ, се въсходимъ въ Ерслиъ. у снъ члвчекъ преданъ бждетъ архиереомъ. v кънижъникомъ. v осждатъ і на съмръть. v пр \pm дадатъ і на поржгание азкиъ. у биение и пропатье. и въ трети день выскръснетъ. Тъгда пристжпи къ немоу мати сновоу. Зеведеовоу. съ сныма своима кланыжштись в просмшти нычесо отъ него. Онъ же рече ен. чъто хоштеши. гла емоу. рьци да садете събсиът моъ единъ одеснът тебе и единъ ошют тебе. вы церствии твоемъ, отъвъштавъ же Ис рече не въста са чесо просашта (= Ч: просита). Можета ли пити чашж жже азъ имамъ пити ли кръштение еже (Ч: кръштенијемъ. имъ же) азъ кръштажса кръститиса гласте емоу можевъ. о гла има. чашж мож испиета. обо и крыштениемъ имъ же азъ крыштанжса кръстита са. а еже състи одеснж (Ч: -мене) и ошжих мене нъстъ мынъ сего дати. нъ имъ же оготовано естъ отъ отца моего. (Ч: и) Слъншавъше десатив (Ч: десать) негодоваща о обою братроу. Ус же призъвавъ а рече. въсте ъко кънази азкъ оустоатъ имъ (Ч: гос-

подьствоують ими) и велиции обладанять малъними (Ч: ими). Не тако оубо (Ч: же) бждетъ въ васъ. нъ іже аще хощеть ваштии быти въ васъ. да бждеть вамъ слоуга, и иже аще хощеть въ васъ бълги првдънии (Ч: прывъии). да бждетъ вамъ рабъ. Вко же снъ члескът. не приде бо да послоужатъ емоу. нъ послоу. житъ. и дати дшж свож. озбавление за мъногът. кц. V исходащю емоу отъ Ерихона. по немъ идж (Ч. О: идоша) народи мънози. у се дъва слепъца седашта при пжти. у саъншавъща вко Исъ мимо ходитъ. възъписте глаголжшта. помилои (Ч. О: помилоуи) нъ ги сноу Двдвъ. народи же запрътиша (Ч. О: народъ же запръти) има да оумлъчите, она же паче въпиъшете (О: въваста) глижшта. помилоуи нъз ги сноу Двъ. v ставъ Исъ възгласи (Ч. O: +га). и рече что хощета да сътворж вама. глаесте (Ч. О: глаголаста) емоу ги. да отвръзетеса наю очи. милосрдвавъ же Исъ. прикосижса очню има. у абие провървсте (Ч. О: отъврызостасм) има очи. у по немъ идете (Ч. О: идоста).

IV. Mapr. IV: 3-9.

Се изиде сѣаи сѣатъ. и бъістъ егда сѣаше ова падж на пжть (Ч: ово паде на пжти) и придж птица и позобаща ѣ. а дроугое паде на каменьнѣемъ иле же не имѣ земла мъногъї и абъе прозабе зане не имѣаше глжбинъї земъныа, слъньцоу же въсиѣвъшю присваде. и запе не имъща коренит (Ч: корене) оусъще (Ч: исше), и дрогое паде вътрънии и възиде тръние и идави е и илода не дастъ, и дроугое падъ на земи добръ и давше плодъ въсхода и растът, и приплоди ово тридесати ово м. ово съто (Ч: на тридесатъ и на шестъдесатъ и на съто), и глазије, омъли оуши слышати да слышатъ.

V. Ayr. XV: 1-32.

Бъахж же къ немоу приближажитеся выси мънтаре и грвипъници послоушать его. и роплажж фарисви и кънвжъннци гліжщте, тко сь грешъникъз приемлеть. в съ ними встъ. Рече же къ нимъ притъчж сию гла. Кът члвкъ отъ васъ имът съто овецъ. и погоубль единж отъ вихъ. не оставить ли деватидесатъ и девати въ поустънии и идетъ въ следъ погънбшаа. доньдеже обращтеть нк. и обреть възлагаать на раме свои радоуаса. и пришедъ въ домъ съзъяваатъ дроугът и сжевдът гла имъ радочитеса сь мънож. Вко обреть (Ч: обретохь) овъцж мож погъювшика. гли вамъ. ѣко тако радость бждетъ на нбсе о единомъ гръшъницъ кажштиса (Ч: кажщемьса) неже о деватидесать и девати праведъницахь иже не трабоужть показнив ли. кав жена имжити десать драгив. аште погоубить драгим единж. не въжизаать ли светильника и помететь храмины в иштеть прилежьно довьдеже обраштетъ и обрътъши съзъяваятъ дроугъя и

сме вдъить глимити, радочитесь съ мъном вко обрътъ (Ч: обратохъ) драгмж жже погоубихъ. Тако глж вамъ радость бываатъ првдъ адън бжии о единомъ гръшъницъ кажштиимъса. Рече гь. члвкъ единъ (Ч. О: нъкъм) имъ дъва сна. и рече юнъи (Ч. О: мьнии) ею отцю, отче даждь ми достоиных часть вывышь. и раздели има имение. и не по мънозехъ дънехъ събъравъ вьсе мьнии сиъ отиде на странж далече и тоу расточи имфине свое живъ блждъно. иждивъшю же емоу высв бъистъ гладъ крвпокъ на странв тои. и тъ начатъ лишитиса. (Ч. О: лишатиса) и шедъ прилепися единомъ отъ житель том странъз. и посъла и на села свой пастъ свинии, и желааще насълтити чрево свое отъ рожецъ жже фавахж свиния. и никтоже не датые емоу, вь себть же пришедъ рече, колико наимъникъ отъца моего избълванятъ хлуби. азъ же гладомъ гъзбля (О: гъзбня). въставъ иди къ отцю моемоу и рекж емоу, отъче съгръщихъ на небо и предъ тобож. юже несмъ достоинъ нарещиса снъ твои. Сътвори ма вко единого отъ наимъникътвоихъ. и въставъ иде къ отцю своемоу, еще же емоу далече сжштю, оузьрв и отецъ его, и милъ емоу бъясть, и текъ нападе (О: паде) на вынх его. и облобъиза и рече же емоу снъ. отче. съгръшихъ на небо и пръдъ тобож. юже насма достоина нарештися сна твои. рече же отцъ къ рабомъ своимъ. изнестте одеждж пръвън и облецете и. и дадите пръстень на ржкж его. и сапогът на ноѕъ. и приведъще телецъ оущитънъ и заколите, и таъще да веселимъса, тко си мои сь моътвъ бъ и оживе. изгънблъ оъ и обрътеса. и начаса (О: начаша) веселитиса. бъ же снъ его старъи на селъ. и ъко градът приближиса къ домоу слътша пънит и ликът в призъвавъ единого отъ рабъ въпрашааше, что оубо си сжть, онъ же рече смоу, ъко братръ твои приде и закла отцъ твои телецъ оупитвиъ и вко съдрава и придтъ. разгивва (О: разгиввавъ) же са и не хотваше вънити. Оцъ же его ишедъ молбаше и. онъ же отъвбщавъ рече отъцю своемоу. се толико (О: колико) лътъ работанх тебъ. и николиже заповъди твоем не пръстжпихъ, и мынъ николиже не далъ еси козьлате да съ дроугът моими возвеселиль ся бимъ (Ч. О: бълхъ), егда же снъ твои сь извати твое имвние съ любодвицами приде закла емоу телецъ питомът. Онъ же рече емоу. чадо тът высегда съ мынож еси и высв мов твов сжтъ. вызвеселити же са и въздрадовати подобавше вко братръ твои сь мрътвь бъ и оживе изгъюль бъ и обрътеса.

VI. Ioan, XI: 1-45.

Бѣ же единъ бола Лагарь, отъ Випаним градъца Мариина. и Марпы сестръв вм. бѣ же Мариѣ помазавъщиѣ га муров (О: муръмь). и отъръщи ноѕѣ (О: кго) власъ своими. ем же братръ Ларь болѣаше. посъласте же сестрѣ его къ немоу. глижшти. ги се

его же любиши болить, слышавь же Ис рече, си бользнь насть къ сымръти нь о славь бжій. да прославитъсм сиъ бжін ен (О: кіж). любліваше Ис Мартж и сестрж ем в Лазаръ, егда же оуслыша (О: слъша) ъко болитъ. тъгда же пръбълстъ на немъ же бъ мість дъва дьни. потомъ же гла оученикомъ. идітмъ въ Уюдеж пакът. глаша емоу оученици его. оучителю (О: равви). нъзнъ искаахж тебе камениемъ побити Vюден и пакта ли идеши тамо, отъвъшта Ис. не дъвъ ли на лесате годинъ есте въ льни, аште къто ходитъ въ дене не потъкнетъ са жко свътъ мира сего видитъ. аште ли къто ходитъ ноштиж. потъкнетъса. Вко нъстъ свъта (О: свъта нъстъ) о немъ. си рече (О: си рекъ) и по семъ гла имъ. Лазарь дроугъ нашъ оусьпе. нъ идж да възбоуждж и. ръща (О: рекоша) же оученици (ци) его. ги аште оусъпе спснъ бждетъ. Ис же рече (О: рече же Ис) о съмръти его. они же мыным ъко о оусъпении съна (О: съноу) глетъ. тъгда рече имъ Ис не обинжыса. Лазарь оумървтъ (О: оумръ) и радоунксм васъ ради. да върж имете ъко не бъхътоу. нъ идъмъ къ немоу, рече же Тома нарицаемъ близнецъ, къ оученикомъ, идъмъ и мъз да оумьремъ съ нимь: Пришедъ же Ис въ Витания обръте и четъ ре дъни юже вижштъ (О: имжща) въ гробъ. бъ же Виманив близъ Има. вко патьнадесате стадии (О: попьрищъ). и мъноѕи отъ Июдеи бъахж пришъля къ Марть и Марии. да оутьшать и о братрь ею.

Марта же егда оуслыша вко Ис градеть. сървте и, а Марив дома съдваще: Рече же Маръта къ Исоу ги аште би (О: бы) сьде быль. не би (О. бы) братрь мои оумрълъ. нъ и нънв ввиъ. вко его же колижъдо просиши оу (О: отъ) Ба дастъ тебъ Бъ. гла ен Ис. въскръснетъ братръ твов. гла емоу Марма. въмъ ъко выскрыснеть въ въскрешение вы последынии дыны: Рече ен Ис.: азъ есмъ выскръщение и животъ (О: животъ и въскрешеник). вероуми въ ма аште оумьретъ оживетъ. и въсъкъ живъ, и въроуми въ ма. не оумьретъ въ въкъ. имеши ли върж семоу. гла емоу, еи ги. азъ въровахъ (О: въроунх). то ты еси Хъ снъ бжін. градъни въ весь миръ (О: въ миръ). и се рекъши иде и призъва Маринх сестрж свонх таи (О: о таи) рекъши оучитель се естъ и зоветь тм. она же вко оуслъниа въста адро (О: скоро). и иде къ немоу, не бъже не оу Ис пришелъ (О: не оуже бъ пришълъ Ис) въ весь. нъ бъ на мъстъ еще иде же съръте и Маръта. Июдеи же сжщей съ неж въ домоу, и оутъшажите н. видъвъше Марин вко надро (О: скоро) въста и изиде. по неи идж (О: идоша) глижще вко идетъ на гробъ. да плачетъсм тоу. Марив же вко приде зиде [18.33] (О: идеже) бъ Исъ видъвъши и паде емоу на ногоу глижшти ему ги. аште би бъзлъ сьде не би мои братръ оумрълъ. Ис же ъко видъ ж плачжштаса и пришедъщая съ нею Июдеа плачжптасм. запръти дхоу, и възмжтиса и самъ и рече

къде положисте и. глаша емоу ги гради (О: приди) видитъ, и просльзиса Исъ. глаахж же Уюдеи, виждь како люблваше и. едини (О: нвции) же отъ нихъ рвша (О: рѣша) не можавше ли сь отвръзъни очи слѣпооумоу, сътворити да и сь не оумьретъ. Ис же пакът прета вь себе. приде къ гробоу. бе же пешть (О: пещера) и камень належавше на неи. гла (О: +же) Исъ възьмъте камень. Гла емоу сестра оумеръщавго Марта. ги юже смръдитъ. четвръдьневънъ бо естъ. гла ен Ис. не ръхъ (О: рекохъ) ли ти ъко аште въроуеши. оузьриши славж бжиж. възмсм (О: възмшм) же камень иде же бъ оумеръни лежа. Ис же вызведе выспрь очи (О: възведъ очи горф), и рече. Отче хвалж тебъ възданя. ъко оуслънша ма. азъ же въдъхъ. ъко вьсегда мене послоушаещи. Нъ народа ради столштааго окръстъ ръхъ. да верж иммтъ еко тъ ма посъла. и се рекъ. гласомъ велиимъ (О: великъмъ) възъва. Лазаре гради вонъ. и (О: +абик) изиде оумерът. обазанъ ногама и ржкама. оукроемь. и лице его оуброусомъ обазано (О: и). гла имъ Исъ. раздръшите и и не дъите его ити. мънози же отъ Уюдеи пришьдъщеи къ Марии. и видъвъше еже сътвори Ис. въроваша въ него. кц.:

VII. loan. XIX: 10-28.

Гла емоу Пилатъ, мънъ ли не глаголеши, не въси ли. ъко власть имамъ пропати (О: распати) та. и власть имамъ поустити та. отъвъшта Ис. не имаши области (О: власти) на мънв ни коед же. аще не би (О: бъл) ти дано съвъише, сего ради предавъи ма тебе болин грвхъ иматъ, отъ того Пилатъ искааше поустити и. Vюден же въпиљ (Ч: въпимхж) глиште, аште сего поустиши и вси дроугъ кесарови. выс вкъ иже са творитъ цесаръ противить са кесарови. Пилатъ же слъшавъ та словеса. изведе вонъ Иса. и съде на сждишти. на мъстъ нарицаемъмъ литостротъ. Евръискън же гаввата. бъже параскеврии пасцъ. година (О: +же) бъ ъко шестаа. и гла Июдеомъ. се цъсаръ вашъ. они же въпитам (О: +глище). вызыми възъми пропъни (О: и распыни) и. гла имъ Пилатъ. цъсаръ ли вашего пропынж (О: распынж). отъвфшташа архиереи. не имамъ цесаре тъкмо кесара. тъгда же предастъ и имъ да и пропънжтъ (О: распънжтъ), они же поемъше Ига въса (О: ведоша) и. самъ си несъ кръстъ. **узиде въ нарицаемое краниево м**істо. еже глетъса Евреискът голгота. идеже и пропаса (О: пропаша) и. съ нимъ же дъва сждоу и овждоу, посреде же Иса. написа же (О: +и) титла Пилать. і положи на кръсть. бъ же написано. Ис Назаръи цъсаръ Июдеискъ. сего же титла мънози чиса (О: чьтоша) отъ Июдеи. ѣко близъ бъ мъсто града. удеже пропаса (О: распаша)

Иса. v бв написано Евренскъ Гръчъскъ Латинъскъ. глахж же Пилатови архиереи Июденсции, не пиши цвсарь Июдъискъ (Ч: наъ шко самъ рече. цвсарь ксмъ Июденскъни), отъвешта Пилатъ, еже писахъ писахъ. вонни же егда пропаса (Ч: пропаша) Иса. прилса (Ч: прилапа) ризъ его. и сътворища четъгри части, комоуждо войноу часть, и хитонъ, бъ же хитонъ нешъвенъ. съ връхоу истъканъ высы. реша же къ себъ. не пръдеръмъ его. нъ метъмъ жръбил (Ч: но немь). комоу бждетъ. да събжджтъса кънвгъ гліжштам, раздівлиша себів ризъл мом, и о матизмъ мои (Ч: о иматизмъ мокмъ) меташа жръбил. воини же оубо си сътворища. Стоваж же при кръств Исова мати его. и сестра матере его. Марив Клеопова. и Марив Магдалини. Ис же видвив матерь и оученика столшта, его же люблваше. гла матери своен, жено. се сънъ твои. потомъ же гла оученикоу, се мати твов. и отъ того часа (О: дьне) полтъ ж оученикъ въ свов си. посемъ въдът Уусъ. вко высв мже съвръшишаса о немь. да събжджтьса кънигы гла. **ЖАЖ**ДЖ....

Тъже черты звучности и измъненія словъ, какія, замъчали мы въ Ватиканскомъ евангеліи, повторяются и въ этомъ четвероевангеліи, именно: смѣшеніе в и в, и вообще твердыхъ и мягкихъ слоговъ (напр. пѣнавоу и пѣнавю) съ явнымъ предпочтеніемъ слоговъ твердыхъ, особенно съ в, — употребленіе о

и е вмѣсто в и в, — и вмѣсто ві въ би, бимъ, бисте, употребленіе т вмѣсто в (Гаввата, Голгота, Витаниѣ, Марта, Тома), — употребленіе ф (еванфелие), с вмѣсто ш въ прошедшемъ (мса, вѣса, пропаса, чиса), — мягкій м безъ л (земи). Кромѣ того часто встрѣчается окончаніе 3-го лица един. числа вать, ватрѣчается окончаніе 3-го лица един. числа вать, съзъіваатъ, въжизаатъ, бъіваатъ), — в вмѣсто и (съѣ т. е. сим). — Слово братръ постоянно съ р. — Прошедшее краткое встрѣчается не рѣдко: азъ обрѣтъ, падж, прилж, вѣса — ведоша, чиса — чьтоша; — двойственное въ 3-мъ лицѣ оканчивается чаще на еглаголасте, възъписте, оумлъчите, да отверзетеса очи, есте 12 годинѣ; употребляется впрочемъ и агвѣста, кръститаса и пр.

Въ отношеніи къ правописанію, кромѣ употребленія шт и щ, д и г, о и ю, можно замѣтить, какъ особенность, почти исключительное употребленіе в въ значеніи самостоятельной гласной, а т почти исключительно только послѣ в для образованія буквы ъ і — вт, и вмѣстѣ съ тѣмъ употребленіе смѣшанно съ в въ началѣ словъ. Это употребленіе смѣшанно съ в въ началѣ словъ. Это употребленіе см, какъ особенной буквы, отдѣльной отъ т и отъ в указываетъ, какъ мнѣ кажется, на относительную медревность Григоровичева четвероевангелія, сравнительно съ другими глаголическими памятниками, въ которыхъ нѣтъ этой особенности.

При первоначальномъ написаніи, рукопись эта была, кажется, чисто глаголическая: глаголицей отмъчены были между прочимъ главы и указанія евангельскихъ чтеній. Тъмъ не менъе приписокъ кириллицею очень много и на поляхъ, гдъ указаны главы, зачала и содержанія чтеній; много ихъ и въ строкахъ или между строками, между прочимъ и вставокъ въ текстъ. Всъ эти приписки правописаніемъ изобличаютъ писца Сербскаго, и сдъланы, судя по почерку, въ XIII въкъ. Какъ онъ сдъланы, можно вилъть на снимкахъ, гдъ обводными очерками отличены буквы, написанныя киноварью.

б. Зографское енангеліе.

Зографское евангеліе получило это названіе отъ монастыря Зографа, одного изъ монастырей Аеонскихъ, гдѣ оно случайно сбереглось, несмотря на неуваженіе къ себѣ старцевъ, непонимавшихъ его важности, и потомъ, обратя на себя вниманіе ученыхъ, было переплетено и хранилось уже какъ памятникъ цѣнный, хотя и непонятный. Честь перваго открытія этого замѣчательнаго памятника древней глаголицы принадлежитъ г. Михановичу, бывшему Австрійскимъ консуломъ въ Солуни. Честь перваго ознако-

мленія съ нимъ принадлежитъ В. И. Григоровичу. Уже послѣ Григоровича г. Петковичь сообщилъ выписки изъ него; а еще повже П. И. Севастьяновъ снялъ съ него полный свѣтописный снимокъ. Подаривъ этотъ снимокъ Императорской публичной библіотекѣ, П. И. Севастьяновъ содѣйствовалъ къ тому, что Зографское евангеліе уступлено Зографскими монахами Россіи. Въ слѣдствіе этого, по повелѣнію Государя Императорскую публичную библіотеку и хранится въ ней съ должнымъ почетомъ, въ драгоцѣнномъ переплетѣ, какой, конечно, никогда не облекалъ ни одну глагольскую книгу.

Зографское евангеліе въ настоящемъ видъ состоить изъ 304 лл. въ малую 4°, по 23 строки на страницъ, безъ начала и конца и безъ многихъ листковъ въ серединъ. Пергаменъ во всей рукописи, кромъ 17-ти листковъ (лл. 41 — 57), въ серединъ довольно тонкій, мягкій; 17-ть же листковъ написаны на пергаменъ грубомъ, толстомъ. Письмо довольно тщательное и красивое, по крайней мъръ на первый взглядъ, кромъ вышеозначенныхъ 17-ти листковъ, написанныхъ другимъ писцомъ и почеркомъ довольно грубымъ. Строки писаны между прочерками. Чернило слабое, то изъ-красна, то изъ-желта бурое. Рисованныхъ буквъ нътъ; есть только писанныя киноварью. Есть нъсколько изображеній красками, болье всего желтою:

на л. 43 св. Петра и Павла съ написями; на л. 46 блюдо съ усъкновенною главою Іоанна Предтечи; на 52 л. изображенія птицъ; на л. 83 пр. Захаріи и Анны съ написью. По краямъ обозначены зачала и параллельныя мъста другихъ евангелистовъ. И это четвероевангеліе, такъ же какъ Григоровичево, служило для церковнаго употребленія, какъ доказываютъ записи на верху, въ низу и по краямъ страницъ, написанныя глаголицей и кириллицей. Въ концъ книги синаксарь безъ конца, также кириллицей.

Аля образца письма и языка представляются здѣсь выписки строка въ строку и буква въ букву, въ которыхъ при кирилловской переписи употреблено вмѣсто эє — \mathbf{A} , вмѣсто \mathbf{c} — \mathbf{d} , вмѣсто \mathbf{m} — \mathbf{b} , вмѣсто \mathbf{e} — \mathbf{d} , вмѣсто \mathbf{e} — \mathbf{e} .

Me. VI: 24-32.

P8 1-822 33 b4

- 20. \$\text{\$\exititt{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\text{\$\
 - 1. 全な3346. サモの3 A2の3 光系8 サの3 でありの3. ナ8 のみみ3866 サエル8866 ・ サモ サの3 3世みみせ3の326. ナ3 み川十 ・ み8 世3み6出8 32の6 で8世の6.
 - 5. **%** Waas saske. Veekebews

 14 Pweve Pweketse. 1419

 23 Aasews 25 Kepsews. 25

 24 Ebersews 25 Kepsews. 25

 25 Augustus 25 Kepsews.

 26 Augustus 25 Kepsews.

 27 Augustus 25 Kepsews.
- 10. эте эс. рэ чет ав рачэ ав чеше Жье эгтэ. гтэ хэ эте чаге рэгетге. Тэхэте гьб аэхвтв тааэгв гчээтв аарган заврев. Тэ элэжлв
- 15. **48009 RE 7949009. REWSONDS 009 VYANG REACHETHS** 1+1-19

Me. VI. 24-32.

Ни къс же ра

- 15. бъ не можетъ двѣма гма работати. либо единого възненавидитъ. а дроуга го възлюбитъ. ли едино го дръжитъса, а о дроузѣ
- 20. мь не брѣшти въчьнетъ. не можете Бу работати и мамонъ. Сего ради гліж вамъ. не пцѣтеса дшеіж
 - 1. своеж. чьто ѣсте гли что пиете. ни тѣломь вашимь въ что облѣчетеса. не дша ли больши естъ пишта.
 - 5. v тело одежда. възърите на птица нбскъза. како не съжтъ ни жънжть. ни събиражтъ въ житъница. v оць вашь нбскъз питъ
- 10. етъ м. не въз ли паче лоу чьши ухъ есте. кто же отъ васъ пекъзся. можетъ при ложити тълеси своемь лакъть единъ. у о одежди
- 15. чьто са печете. съмотри те цвътъ селънъзхъ како

b+Ωመ9€መ€. **43 መb3**&&+**4€** መ€ Ω€ ₽8 гь8**&**3€መ€. &&4€ жэ ч+\$€. &b3 ₽8 Ω3**&**3\$\$#4€.

- - 1. መተ3393. ២୫ መተኑን ንሐልጋመቆ. ኑን ሐሜሪ ዮተቀን የተደሩ. ሜተልያየልሁሪ. ዋን ሞላልመንድ€ መሥን ሐш346 ቀብመን ልጭቆ ሐሪ ቀብመን የ23\$86.

I. Mate. XXI: 21-32.

растжтъ. не троуждаю тъ са ни приджтъ. глю же вамъ. ѣко ни Соломоунъ

- 20. въ всеи славъ своеи облъ че сл. ъко единъ отъ сихъ. аште же съно дъньсь сж штее. а оутръ въ оги въмъ
 - таемо. Бъ тако одъетъ, ко лии паче васъ, маловъри.
 Не пцътеса оубо дшеж чъто ъмъ ли чъто пиемъ.
 - 5. ЛИ ЧИМЪ ОДЕЖДЕМЪСА. ВСЬ ХЪ бО СИХЪ АЗЪЦИ. ОШТЖТЬ ВЪСТЪ бО ОЦЬ ВАШЬ НЕБСКЪ! ЪКО ТРЪБОУЕТЕ. СИХЪ ВЬСЪХЪ ОШТЪТЕ ЖЕ ПРЪЖДЕ ЦРСТВИЪ
- 10. Бжив и правъдът его. и си всв приложатъса вамъ.
 - I. Мато. XXI: 21—32.

оусъще смоковъница. Отъвъща въ же Исъ рече имъ. аминъ гли вамъ аще имате върж и не оусж мнитеса не тъкъма смоко

5. въничъское створите нъ аще 1 горѣ сеи речете двигаиса и връ ѕиса въ море бъдетъ. и всего

- 3%3 %3 V62rb328w3 V6 \$\text{wawa aa ba4ev3 rb8p\$\text{wawa}}. \text{\text{\$\text{Z}\$ rb8w6&6}}
- 10. ШЭ Э₩Э ዋና Vbrs. rb820096FP

 Ш€ rs 79₩Э ЭФ€ЧЭ +bb83b38 P 2004

 bev8 &pas2v8P &ase4v3 rb396

 ፕልተ20086€ 29 መህ3b8Ш8 8 r00 008 &+

 2006 95&42006 2896. 90%44446
- 15. жэ вас ьэнэ вже чегьэшэс чет

 8 + 6 с элвгэжэ алэчэгэ эжэ + үү ьэ

 4300 ж ра 8 + 6 с үнж 6 ьэрэс рээ

 46 сланашвас ав шүэьас рьечэгвэ

 89+гэчэ эше рэсла ша яс гшаэ аг
- 20. TAS 3006 WAF6. 348 K3 F3869 WAA+136 V 232A AA6683 +83 1343886 26 4223 1343
 - 1. መቆ የተ፠ቆ የንቆመን ቋሥን የን 62መን የልኩፋዋ ተሣን ልዋ እንቀን፠ቆ ንመቆ ቀኑቆ ሥንጀ፠ቆድ€ የተኩንሴተ የቆደጃ ሥን ልኑን የኩተ 8፠ንድመቆ አቆተየተ. 8 ንመቆዋል
- 10. As they we be a section of the first section of

- его же въспросите въ млтв в в роужще примете. У пришъдъ
- 10. шоу емоу въ цркъ. пристжпі ша къ немоу оучащоу архиерей і ста ръци людъсциі гліжще коеіж властиіж се твориши и кто ти да стъ областъ сиіж. отвъщавъ
- 15. же исъ рече имъ въпрошж въз и аѕъ единого словесе еже аще ре чете м'нѣ и азъ вамъ рекж кое ж властиж си творж. кръщение иоаново отъкждѣ бѣ съ нбсе ла
- 20. ма отъ члкъ. они же помън шлвахж в себв глижще аще речеимъ съ нбсе рече
 - 1. тъ намъ почто оубо не асте въръ аще ли речемъ отъ чкъ боимъса народа въси бо ъко прка имжтъ иуана, и отъвъ
 - 5. щавъше исоу рѣша не вѣмъ ре че имъ і тъ ни азъ гліж вамр коеж областин си творіж. Что же са мънитъ вамъ. чкъ ете ръ імѣше чадѣ дъвѣ. і пришъ
- 10. дъ пръвомоу рече чадо иди дъ нъсъ дѣлаи въ виноградѣ мое мъ онъ же отъвѣщавъ рече не

- 15. \$\forall \text{83} \text{ 6343 makes 3fe \$\text{83} \text{97} \text{83} \text{843} \\
 \text{4406 b343 466 8636 \$\text{85} \text{97} f3 863 \\
 \text{430} \text{430} \text{8306 9436 \$\text{856} \text{8306 9436 }\\
 \text{864} \text{4306 943 makes 3fe \$\text{856} \text{8306 9436 }\\
 \text{864} \text{4306 943 makes 3fe \$\text{866} \text{8306 9436 }\\
 \text{866} \text{8306 943 makes 3fe \$\text{866} \text{8306 9436 }\\
 \text{866} \text{866} \text{866} \text{866} \text{866} \text{866} \\
 \text{866} \text{866} \text{866} \text{866} \text{866} \\
 \text{866} \text{866} \text{866} \\
 \text{866} \text{866} \text{866} \\
 \text{866} \text{866} \text{866} \\
 \text
- 20. \$\text{werm+b3} & appenaave v+base \$\text{me wer we vbermed pead. Pbs}\$

 \$\text{as pead of v+we sheep pead of v+bermsm3}\$

 \$\text{as pead of v+we sheep pead of v}\$

 \$\text{as pead
 - II. Мате. XXVI: 21-34.

хощж. последъ же раскаевьса иде и пристжпивъ къ дроуго

- 15. моу рече такожде онъ же отъвъ щавъ рече азъ идж ги и не иде кои отъ обою створи волж очж глаша емоу пръвъи гла имъ Исъ аминь глиж вамъ ъко
- 20. мътаре и дюбодвица варвж тъ вът въ цръстие бже. при де бо къ вамъ иоанъ кръстите лъ пжтемъ праведъномъ г не асте емоу върът мънтаре
- 25. же и люболонца аса емоу върж

II. Мато. XXVI: 21-34.

васъ преда дастъ ма. v скръ баштоу зело начаща глати емоу. единъ кождо vxъ еда азъ есмь ги. Онъ же отъве

- 5. штавъ рече. омочи съ мно ж въ солило ржкж тъ ма прѣ дастъ. снъ же чскъ идеть вко же естъ псано о н'емъ. горе же чкоу томоу. имъже
- 10. снъ чскъе пръданъ бждетъ. добръе емоу би бълдо аште са би не родилъ чкъ тъ.

- **Owevalumes as Brat rea** atte**X 282 1242.** 204 406 2
- 15. 全報を b+V V8. ねみ+ 3報等 叩をや b343. ▲ A366世の3報を ある 登録を でb8平報を 82. よみ本世を 翌 世みなV8 V6 でb本み3報を ア・光 み+本出3 等 4345よ3報を 8V3 光報を 第 b343.
- 20. Pleward arend 20 dense

 mare were reference

 Luther verse reference

 Reference

 - 5. P3 Xw+we rews 900e rasa.

 2333 askertas. as voss aps.

 33a4 reec 2e v+we. P3 ve

 ve vlee 3v4 ws32s. X veera

 veill Xasaille ve 2512e 3
- 10. A33F62F3666. W68A4 8A4 **2886** 88. V28 V67 26EA4678

 W326 3 8FA. V6 2866 73UW6.

 F2473 E3 32W6 F36486 F4

 2006F66. **28** 6468A36W686
- 15. **39694** 2014.44. P3 \$\text{462} + 624

 \$\text{43} \text{73} \text{73} \text{73} \text{73} \text{73} \text{73}

Отъвѣштавъ же Уюда прѣ давър его рече. еда азъ е

- 15. смь рав'ви. гла емоу тъ рече. Ъджштемъ же имъ призмъ Ис. хлѣбъ и блгви въ прѣломи 1. и даѣше оу ченикомъ своимъ и рече.
- 20. примъте ъдите се естъ
 тъло мое. v примъ чашж
 v хвалж въздавъ дастъ
 vмъ гла. пите отъ н'ем вси.
 - се естъ кръвь мов новаего завъта проливаемав за многът. въ отъпоуштение грвхомъ. глж же вамъ. ъко
 - 5. не умамъ пити отъ плода сего лозънаго. до того дне. егда пиж съ вами. но въ въ прси оца моего. у въспъ въше узидоша въ горж Е
- 10. леоньским. тъгда гла омъ Ис. вси въз съблазни теса о мит. въ сиж ношть. исано бо естъ поражи па стъгра. о разидитьса
- 15. овыда стада, по въскръсно вение моемь, варъж въг

ዮቄ አተ<mark>ሕ</mark>ጀቤ38. **Оመፅዮል**Шመ∔ **ዮቄ ሕ3 ሮ3መ6ቂ 63ቀ3 3፼፡፡3.** 4Шመ3 **ጞ ዮ**ል8 ደቂፎሉ∔ሉታ€መቆ ደ€ 3 መ3

- - III. Ayr. XVII: 34—37; XVIII: 1—10.

 —966903 6484. 24 6388 3

 6826 4 66886 738863

 0066 4 668867 3200486

 306. —966903 6488 868
 - 5. ተል ሜንሐ'ቀርШመၓ. ኃሐၓե୬€ ተፇ ኃሜሐ'ቀርመፅ ተ ሉቴ፡፠አቃሮቀር ኃይመተ ፕሐ'ልቀርመፅ. ሉፅፕተ ተተ ደጋሑል. ኃሐၓተፅ ተጛንሜሐ'ቀርመፅ ተ ሉቴ፡፠ተፅተ ኃይመተፕሐ'ልቀርመፅ. ፫ ጋመፅፕል
- 10. <u>ш</u>ण्ण+veшэ км+ше эжэ. речэ 88. эге жэ ьэчэ **Х**же. **Х**мэ жэ Фама фэ **Х** эьмх хегэжмөс Фехе. км+ жэ **Х** гьхиечэс ра г'хжа. р+рэ гэмэг++ ч'хэ

въ галилеи. Отъвѣшта въ же Петръ рече емоу. аште у вси съблазнать са о те

- 20. об. авъ николи же не съ блазныса о тебъ. рече е моу Ис. аминь глы тебъ. ъко въ сим ношть пръжде.
 - III. Лук. XVII: 34—37; XVIII: 1—10. бждете дъва, на ложи е диномъ. единъ поема'е тъса а дроугъ остава'в етъ. бждете дъвъ въкоу
 - 5. піз мел'яжшти, единж по емл'яжть а дроугжя оста вл'інжть, дъва на селів, единъ поемл'яжть а дроугы оставл'інжть, у отъвів
- 10 штавъше глаша емоу, къде ги, онъ же рече имъ, иде же тъло тоу и орли сънемл'я тъса, гла же и притъчж къ н'имъ, како подобаа в'се
- 15. гда молитиса. v не сътж жати са. гля сжди бѣ етеръ въ етеръ градъ. Ба не болса ни чка не срамлъ лса. въдова же бъ въ градъ томъ

- 20. **%** гьвьэжанншэ ге г'э**жэ** хасшив. **жегив жэгэ эше** гэегеь'а **жээхэ. %** гэ ьэшаншэ. гн аасьа жэ чьа**жэг**в. гэ

 - 5. A4 \$86\$\$\text{UV096}\$ 336. A+ \$73 A3 \$3\$\$\$ \$76\$\forall + \$75\$\text{P6V}\$+ \$75\$\text{P6V}

- 20. v прихождааще къ н'емоу гліжшти, мьсти мене отъ сжпьр'т моего, v не хотташе, на длъзт же вртмени, по
 - слѣдь рече вь себѣ. аште

 v Ба не божса. v чкъ не сра
 мл'ѣкса. за н'е творить
 ми троудъ въдовица си.
 - 5. да мьштж ед. да не до ко ньц'а приходашти застою тъ мене. рече же гъ. сдъп шите чъто сжди не пра въдънъп глетъ, а Бъ не
- 10. иматъ ли сътворити.

 мьсти избъранъкъ сво

 ихъ. въпижштихъ къ н'емоу.

 дьнь и ношть. и тръпитъ

 на н'ихъ. глю вамъ. Тко съ
- 15. творить милость охъ въ скоръ, обаче снъ чскъ при шьдъ, оубо обраштетъ ли върж на з'емл'и, рече же окъ етеромъ, надъжште
- 20. имъ са на са. ѣко сжтъ пра вьдьници. и оуничьжаж штемъ. прочаа притъчж сиж. чка дъва вънидосте

6

IV. Ioan. IX: 18-30.

ልኑን ሥል ጸሑልቦቴ ፞፞፟፟፝ የቴንቴቴቴል. ሉን ዋቴሴንሕን የቴቴኤሔተደጀሠፍ ቴንቴቼ መ'ንል'ል. መንኤን የቴንቴቴቴልዎይሠተ ንኤን. ፞፟፟፝ የቴየቴንደጀሠፍ ል ኤሐ'ጳፎሠመን

- 10. መን የልየል ልኑን ድፅ ኃደመቆ ደታፅ ተተሾ. ፫ ልኑን ደሑልዮፅ ኦኃሎሪፎር.

 ነተኑን ፠ን ተፅሞታ²ል የቼሑቼመፅ ታን
 የልየል. ሉቼ ኑፅመን ኃመን መመዋታኑፅ

 አጋ ኃቀቼ ታን የልየል. ደቀመንኤን
- 20. 84838888 **X**FR39. 84 4 шиз 1403 **X**8734**A**804 84. этекзенеге 867688шин **2363306.** 8383 1468 1368

IV. IOan. IX: 18-30.

тко бъ слъпъ и прозъръ. до ньдеже възгласища роди т'ел'ъ. того прозъръвъща его. и въпросища т гл'яжите

- 5. сь л'и естъ снъ ваю, его же вът глета, вко слъпъ роди сл. како оубо нътн' види тъ, отъвъштасте имъ родител' в его и ръста.
- 10. то въвъ тко съ естъ снъ наю. v тко слъпъ родиса. како же нъін'т видитъ не въвъ. ли къто емоу отъвръ зе очи не въвъ. самого
- 15. въпросите. въздрастъ иматъ самъ. о себѣ да гле тъ. сице рѣсте родите л'ѣ его. ѣко боѣашете са Уюдъ, юже бо са бѣахж
- 20. съложили Уюдег. да а ште къто усповъстъ га. отължчынъ сънъмишта бждетъ. сего ради роди тел'ъ его ръсте. ъко въздра стъ уматъ. самого въпро

vembevsee +++. Вжэ на гааге. В баше этэ. анжае

- 5. 2&+v36 E8. 869 vase als

 \$\delta \text{P6 26 Seauch 2006}. 3006

 \$\text{vau004 &3 3pc \$\frac{12}{3}\$ e3\$. +u03

 \$\text{Sauch 2006 p3 vase.}

 3.6863 vase. als 2&afc
- 10. Eals Psp/A %3 vs%.36.

 balle %3 389 p+1-6p. 4609

 2600958 03EA. 5+1-3 30046

 &3 0009 348. 30060Allut

 286. bals v+86 p%3 22 p3
- 15. 2&64m+2v3. 46v3 f+64f
 k3mv3v3 2&64m4v8. 3&4
 % 464 34978v8 3&3 k3mv3
 v3 E64v8. 344 &3 381368
 me 4 % bame. v84 34378
- 20. he 328 was. wer ws239v8
 32we b43f8v8. wer va
 wer a43 ws2a3v8 ka4 me
 23x3 x3 f3 vawe 3we13eab
 32we. 3wevaww+ 44e \mathbb{X} b343 \mathbb{X}

въторицем чка. иже бѣ слѣпъ. и рѣша емоу. даждь

- 5. славж Бу. мъ вѣмъ ѣко чкъ сь грѣшьнъ естъ. отъ вѣшта же онъ v рече. аште грѣшьникъ естъ не вѣмъ. едино вѣмъ. ѣко слѣпъ
- 10. бѣхъ. нъін'ѣ же виждж. рѣша же емоу пакъї. чьто сътвори тебѣ. како отвръ зе твої очи. отъвѣшта имъ. рѣхъ вамъ юже. и не
- 15. слъншасте, чьто пакън коштете слъншати, еда и вън оученици его коште те бънти, они же оукори ша и рѣша, тън оучени
- 20. къ еси того. мън Мосфови есмъ оученици. мън вѣ мън ѣко Мосфови гла Бъ сего же не вѣмъ отъкъдоу естъ. отъвѣшта чкъ v рече vмъ.

Слѣдующія выписки сличены съ Григоровичевымъ четвероевангеліемъ, и отличія его отмѣчены въ скоб-кахъ, а недостающее въ немъ напечатано косымъ письмомъ:

Мате. X: 1-42.

V призъва обанадесате оученика своъ. дастъ имъ власть на доустхъ нечистъихъ. да изгонатъ а. и ицълатъ высъкъ неджгъ у высъкж бользны. Шбыма же на десьте аплома, имена сжтъ св. пръвъи. Симонъ, иже нарицаетъса Петръ. v Аньдрва братъ емоу. (Vвквъ Зеведеовъ. Vоанъ бртъ его). Филипъ и Вартоломъи. и Тома и Маттеи мънтарь. Убковъ Альфеовъ. у Келевеи на-отьскът иже и предастъ). Сим обанадесьте посъла Ис (Исъ). заповъдъвъ (заповъдавъ) имъ гла. на пжть матыкомъ не vatre. v въ градъ Самартить не вънидъте. удъте же паче ко овыцамъ погъюбышиймъ домоу **Улева.** ходаште же проповъдачте глижите. ъко приближиса прсие (церствие) небское. Болаштам опіблите (цълите). мрътвътм въскръшанте. прокаженътм очиштанте. бъсът изгоните. тоуне придсте. тоуне же дадите. Не сътажите злата, ни съребра, ни мѣди при поъсъхъ вашихъ, ни мошьнъ на пжти, а ни дъвою ризоу ни сапогъ ни жадла. достоинъ бо естъ дълатель пишта (мъздъі) своеа. Въ нь же колиждо градъ ли въ высь вынидете. успътаите. Къто вы н'емь достоинъ естъ. и тоу пръбжавте. доньдеже изидете.

Въходаште же въ домъ целоуите и. У аште оубо бждетъ домъ достоинъ придетъ миръ вашь нань. аште ли же не бждетъ достоинъ. миръ вашь къ вамъ възвратитъса. У иже колижьдо не приметъ васъ ни послоушантъ (послоушаатъ) словесъ вашихъ. Усходаште из домоу. ли (іли) из града того. отътрастте прахъ отъ ногъ вашихъ. аминь глж вамъ. отърадънъе бждетъ земи (земли) Содомьсцъ. и земи Гоморсцъ (--- сцъи) въ дынь сждынъе нежели градоу томоу. Се азъ съл'я вы. жко ов'ца посръдъ в'лькь. бжатте же мждри акъ змим и цели еко и голжбие. Вънеми ете отъ чкъ. предадатъ бо вът на сънъмът. в на сънъмиштихъ вашихъ оубыхтъ въг. и предъ владъткът же и цра (цѣсара) ведени бждете мене ради, въ съвѣдѣние умъ. у азъкомъ. Егда же предадать (предажть) въг. не пцетеса. како ли чьто възглете. дастъ бо са вамъ вь тъ часъ. чьто глете. не въ бо есте глижштен, нъ дхъ оца вашего. глди въ васъ. предастъ же братъ брата (братръ братра) на съмръть. и оць чадо, и въстанжтъ чада на родитела. и оубижтъ а. и бъдете ненавидими всеми. имене моего ради. претръпевы же до конца (+сь) спенъ бждетъ. Егда же гонатъ въ въ градъ семь. бъгаите въ дроугъг. аминь бо гля вамъ. ѣко не уматъ усконьчатиса градъ Илевъ. дон'деже придетъ снъ чскъг. Нестъ оученикъ надъ оучителемь, ни рабь надъ гмь своимь, довьлетъ оученикоу да бъдетъ вко же и оучитель его. и рабоу

ъко же и гднь (гь) его. (И) Аште гина домоу вельзъвола наръша. колми паче домашьна (домаштьная) его. Не оуботтесь ихъ. Ничьто же бо естъ покръвено. еже не окръвено (отъкръвено) бждетъ. (1) таино, еже не оувъдъно бждетъ. Еже гля азъ (вамъ) въ тым в. рыцъте въ свътъ. у еже вь оухо слъщите. проповъдите на кровъхъ (крицъхъ), и не оубоитесь оубиванхштиіхъ (оубиваоущихъ) тело. а (і) дша не могжшть оубити. оубоитеса (боите же са) паче могжштааго (могоущааго) в дшж в тело погоубиті. въ реонъ (рееннъ). не дъвъ ли птици пъназоу вънитеса *) (на ассарии вънимъ есте). v (ни) едина же отъ нею не падетъ на земи безо оца вашего, вамъже у власиглавъі (главъ) вси (всии) оштьтени сжтъ. не оубоотеса оубо. мнозъхъ (мънозъхъ) птиць лоучьше есте въ (доучъщи вы есте). Высъкъ оубо, иже исповъстъ ма предъ чкъг. осповемь і (іи) азъ предъ оциь моимь. уже естъ на нбхъ. А уже отъвръжетъса мене предъ чкы. отъвръгжся и азъ его (его и азъ) предъ оцемь могмь. гже естъ на нбсхъ. (а) не мыните. ъко придъ положити (въврѣшти) мира на земи (на землж). не придъ положити (въвръщъ) мира. нъ мечь. придъ бо радажуйта (разлжчити) чка (члвка сна) на оца своего. v дъштерь на мрь свож. и невъстж на свекръве (свекровь) свож. в врази чкоу домашьний (домащьнии) его. Уже л'юбить оца ли м'атерь паче мене нъстъ

^{*)} Надъ строкою приписано: на асари вънимъ есть и ни.

мене достоинъ. иже любитъ сна (снъ) ли дъштерь паче (раче) мене. нѣстъ мене достоинъ. и иже не пріїметь крста своего. и въ слѣдъ мене (не) градетъ. нѣстъ мене достоинъ. (+A) юбрѣтъи дшж свож погоубитъ нж. а иже погоубитъ дшж свож мене ради обраштетъ нж. иже въі приметь (приемлетъ) ма приемлетъ (не приемлетъ) и иже приемлетъ ма (+не) приемлетъ посълавъшаго (— ааго) ма. приемл'аи пророка въ има пророче мъздж пророчж приметъ (приемлетъ). и приемл'аи праведьника. въ има праведьниче мъздж праведьничх приметъ. И иже колижьдо напоитъ единого отъ малъихъ сихъ. чашж стоуденъі водъі токмо (тъкмо) въ има оучениче (оученика). амин' гліж вамъ не погоубить мъздъі своеа.

Мате. XI: 1-21.

V бъістъ егда съконьча (съвръши) V(съ) заповѣдам обѣманадесмте оученикома своима. прѣидѣте (прѣиде) отътждѣ (отътждж) оучитъ. v проповѣдатъ въ градѣхъ ихъ. Vоанъ же слъіша (слъішавъ) въ жзилишти дѣла \overline{X} ва. посълавъ оученикъї своими. рече къ немоу (емоу). тъї ли еси градай (градъїй) или иного чаемъ. v отъвѣштавъ \overline{M} с рече имъ. шедъще възвѣстите Vоанови ѣже кидѣсте и сълътшасте (иже слътшаста и видита). *) слѣпий прозиранхтъ. v хроми ходатъ. прокажений очиштанхтъса (фи глоусі слът

^{*)} Между строками въ обоихъ спискахъ.

шатъ). и мрътвиі въстантъ. и (4 ништии благовьствоунхтъ). и блаженъ (е)стъ иже (+аще) не съблазнитъса о миф (о мьиф). тфмъ же осходаштемъ. начать Ис глати народомъ. о Гоаннъ, чесо видътъ vзидете (изидосте) въ поустъщ'нх. тръсти ли вѣтромъ кол вбл'емъи. въ чьсо изидосте видетъ. чка ли въ макъкъи ризъи (ризи) обльчена. Се уже макка (макъка) носать. Въ домохъ (въ домехъ) чрихъ сжтъ. нж чьсо озидосте видътъ, пророка ли, еі (ни) гліж вамъ. υ лише пророка, сь бо естъ, о немъ же естъ псано (писано). Се азъ посълж ађаъ (анђаъ) мои прваъ лицемь твоимь. и оуготоваетъ (оуготовитъ) пжть твои пръдъ тобож. Амин' глих. не въста въ рожденъихъ женами. бол'ии (болеи) Vоана крститель (кръститель). мьн'и (мьньи) же и въ прсв (псрстьи) ибспвемь (ибсцъмь) бол'ві (болеи) его естъ (естъ его). Штъ дыниі же Voana кр'стител' в досел в прсо небское вждитьсь. v нжждыници въскънтанхтъ е. Вси бо пророци v законъ. до Уоана прореша. У аште хоштете примти. тъ естъ Улив хотан прити. омван оуши слъщати. да слъншитъ. Комоу же оуподобл'я родось, подобенъ есть датиштемъ. садаштемъ на тръжиштихь. иже възглашанятъ дроугомъ своимъ. в глиятъ. свирахомъ вамъ. и не пласасте. плакахомъ вамъ. и не ръгдасте. приде бо Уоанъ ни пил ни вдъи, у глихт бъсъ уматъ. приде сиъ чекъ вдъ и пил. и глиятъ. Се чкъ вдьца v пивьца. мъздоимьцемъ дроугъ. v гръшьникомъ. v оправдиса. прѣмждрость отъ дѣлъ чалъ своихъ. Тъгда начатъ поносити градомъ. въ н'ихъ же бъща множаеша силът его *). зане не покаашаса. Горе тебѣ Хоразинъ. горе тебѣ Витьсаеда. ѣко аште въ Турѣ е Сидонѣ. биша силът бълът бълвъщам въ васъ. древа'е оубо въ врѣтишти е попелѣ покаалиса бища.

Следующие отрывки сличены съ Ватиканскимъ евангелиемъ:

loaн. I: 1-28.

Искони бѣаше (бѣ) слово. и слово бѣаше отъ (оу) Ба. v Бъ бѣаше (бѣ) (фслово). Се бѣ vскони отъ (оу) Ба. въсѣ тѣмъ бъіша. v беж н'его ничьтоже (ничесоже) не бъість. еже бъість. v животъ бѣ євѣтъ чкомъ. v свѣтъ въ тьмѣ свътитъса. v тьма его не объатъ (не обат). бъістъ чкъ. посъланъ отъ Ба. vма емоу Vоанъ. сь приле въ съвѣдѣтельство. да съвѣдѣтел'ьствоуетъ о свѣтѣ. да въси върж v.жть vмь. не бъ тъ свътъ. нъ да съвъдътел'ьствоуетъ о свѣтѣ. да въси върж v.жть vмь. не бъ тъ свътъ. нъ да съвъдътел'ьствоуетъ о свътъ. бъ свѣтъ устинъныи (истинънъ), уже просвѣштаеть всѣкого чка. граджштаего (иджштааго) въ миръ. въ мирѣ бѣ. v миръ тѣмъ бъї. v миръ (весь миръ) не позна. въ свом приде. и своа его примша (не пръмтъ) елико же ихъ примтъ и. дастъ умъ (симъ) власть (область) чаломъ Бжиемъ бъти. вѣроукжштимъ (— штивмъ) въ има его. иже не

^{*)} ЕГО написано кириллицей поверхъ глагольскаго: UXЪ.

отъ кръвиі (отъ кръве) ни отъ похоти плътьскъї. ни отъ похоти мжжьскъї. нъ отъ Ба родишаса. V слово плъть бъйсть. v въселиса въ нъй. v видъхомъ славж его. славж ъко иночадаего (иночадаего) отъ оца. vсплънь благодъти устинъй. Іоанъ съвъдътельствоуетъ о н'емь. v възъва гла. съ бъ его же ръхъ. градъй по миъ пръдъ мънож бъйсть. ъко пръвъй мене бъ. v отъ исплън'ениъ его мъй въси приахомъ (приасомъ). благодъть. възблагодъть. ъко законъ Мосъемъ (Мосеомъ законъ) данъ бъй. благодъть устина Іс Хмъ бъйсть.

loaн. IV: 5-42.

Приде же (Въниде Исъ) во градъ Самарьскъ (Самаренскъ). наридаемъ Соухарь. искрь вьси. жже дасть Увковъ Vосифоу сноу своемоу. бв же тоу кладазь (стоуденець) Ульков'ль. Ис же троуждьса ото пжти. слодъаше тако на кладажи. часъ бв вко шесты (година же бв вко шестав). (в) приде жена отъ Самариж почрвтъ (почръпатъ) водъі. гла ей Ис. даждь ми пити. оученици бо его опьли бвахж въ градъ. да браш'ьна коупатъ. гла же емоу жена Самарвнъ и како ты Уюдей съ отъ мене пити просици (просици оу мене пити). женъ Самарвнъ отв шта. не прикасажтъ бо са Уюдей Самарвнъ отв шта. от рече еі. аште би въдвла даръ Бжі, и къто естъ глай ти. даждь ми пити. ты би просила оу него. и далъ ти би водж живж. гла емоу жена. Гв ни почръпальника

имаши. и кладазь (стоуденець) есть глжбокъ. отъкждоу (отъкоудъ) оуб: (нимаши водж живж. еда тъ болии) уси (еси) ода нашего Vъкова, уже дасть намъ кладазь (стоуденець). у тъ уж (из) него питъ. у снове его v скоти его. Отвѣшта (отвѣщавъ) \overline{Vc} v рече ев. вьсткъ пими отъ водъј сем выждаждетъ са пакъј. а иже плетъ отъ водът. жже азъ дамъ емоу не имать въждадати (выждаждати) са въ въкъ. но вода жже азъ дамъ емоу. бждетъ въ немъ источьникъ водъі. вьслеплиштал въ животъ вечьнъг. гла къ немоу жена. Ги. даждь ми сиж водж. да ни жеждж (да ни жаждж). ни прихождж семо почръпать. гла ей \overline{Vc} . иди (ни) пригласи мжжа своего. v приди съмо. отвъшта жена. v рече емоу. не vмамъ (нѣмамъ) мжжа. гла ен Vc. добръ рече. ъко мжжа не умамь. пать бо мжжь имбла еси. и нъинв его же имаши ивстъ ти мжжь. Се въ *остинж* рече. Гла емоу жена. Ги. виждх тко пророкъ еси ты. оци наши въ горъ сеі. поклонишаса. възглете. вко въ Ермъхъ (Ерлмъ) естъ мъсто. идеже кланетиса подобаеть. гла ei Ис. жено верж ми vми. ѣко градетъ часъ (година). егда ни горъ сеи. ни въ Ерли хъ поклонитеса оцю, вы кланфітеса его WE HE BACTE. MAI (WE) KNAHAEMCA ETO WE BAMAI (BBMB). ыко спение W жидова (Июден) еста. нж грата година а и нина еста. Кгда истиниї поклониїци поклонатса*) üцоу дхомъ v истином. V60 оць тацфхъ vштетъ кла-

^{*)} Этотъ пропускъ вписанъ кириллицею на полъ страницы.

н'ыжштихъса емоу. дхъ бо естъ Бъ. иже клан'ветъса емоу дхомъ (и) истином. достоить кланетиса. Гла емоу жена. въмъ тко Месит придеть. рекомъ (глемъ) Хъ. (и) егда тъ придетъ възвъститъ намъ всъ. гла еі Ис. азъ есмь глан съ тобою. У тогда жде (же) і придж оученици его. у чюждаахжса. Вко съ женою глааше. v никътоже не рече. чесо I vштеши. vли чьто глеши съ н'енж (съ нимъ). остави же водоносъ своі жена и иде въ градъ. у гла чкомъ. придъте у видите чка. иже рече ми (мынѣ) высъ. елико сътворихъ. еда тъ есть Хъ. Узидж же из града. и градвахж къ н'емоу. междю же симъ. молбахж і оученици его. гліжште. равви (оучителю). Вждь. онъ же рече къ н'имъ. азъ брашьно умамъ ъсти. его же въз не въсте. глахж (глаахж) же оученици къ себъ. еда къто принесе емоу ъсти. гла имъ Исъ. мое брашьно есть. да твор'я вол'я посълавъшаего (пославъшаего) ма. и съвръшж дело (дъла) его. не въз ли глете, тко еште четыре мъсаци сжть, у жатва придетъ, се гаж вамъ, вызведете очи ваши у видите н'ивъг. Вко плавъг сжтъ къ жатве юже. v жын'еі мыздж приемл'ете. v събираетъ плодъ животънъ (въ животъ въчьнъ). да стаи въкоупъ радочетъса. v жынаі. о семъ бо слово естъ истинъное. ъко инъ естъ сваи. и инъ естъ жынаі. азъ же посълахъ въп (въп посълахъ) жатъ. удеже въп не троудистеса. В троудишаса. В въ троудъ вънидете. отъ града же того мънози (мнози) въроваща въ н'его

(въ нь) отъ Самарѣнъ. за слово женѣ съвѣдѣтельствоужшти, ѣко рече ми вьсѣ елико сътворихъ, егда же придж къ н'емоу Самарѣне, мол'ѣахж і даби прѣбъілъ оу н'ихъ, и прѣбъість тоу дъва дьни, и мъного (мнози) паче вѣроваща за слово его, женѣ же глаахж ѣко юже (оуже) не за твож бесѣдж вѣроуемъ, сами бо слъщахомъ (слъщахжмъ) и вѣмъ ѣко сь естъ въ истинж снъ мира (всего мира) Хъ.

Привожу еще отрывокъ, то самое мѣсго, которое для сличенія различій югозападныхъ Славянскихъ нарѣчій, приведено Копитаромъ (въ Glagolita Clozianus) въ 24 изводахъ:

Лук. XXIV: 13-29.

V се дъва отъ нихъ бъсте уджшта въ тъжде днь. въ вьсь отъстоаштмиж. стадиі шестьдесатъ отъ Vлма. еі же ума Емаоусъ. у та бестроваашете къ себтровства сихъ приключьшихъса сихъ. у бъістъ бестроужштема ума. у сътазажштемаса. у самъ Ис приближиса. удташе съ н'има. очи же его дръжаашетеса. да его не познаашете. Рече же къ н'има. чьто сжтъ словеса си. о нихъ же сътазаетаса. къ себтрот устровска у еста драсела. Отъвтитавъ же единъ емоу же ума Клеопа. рече къ н'емоу. тъі ли единъ пришълъць еси въ Vлмъ. у не чю бъівъшихъ въ н'емъ. въ дъни сиа. У рече ума. коіхъ. она же ръсте емоу. тже о Vст

Назарванинв. Уже бъй мжжь прерокъ сильнъ. двломь и словомь. предъ Бмъ и всеми. л'юдьми. и како і предаша архиереі. v къндзи наши. на осжждение съмрьти. и пропаса і. мъп же надбахомъ са. бко сь естъ хотаі избавити Уль. нъ і надъ всеми сими. трети се днь умать дывысь, отъ н'елиже си бъща, у женъ етеръ отъ насъ оужасите нъ бъвъща рано оу гроба. и не обрътъша тълесе его придж глжшта. и вы енье аблъ видввъша. vже глихтъ і жива. V идж етери отъ насъ къ гробоу. v обрътж тако ъко же v женъ рѣша. самого же не видѣша. v тъ рече къ н'има. О несъмътслънаа с мждънаа сръдъцемь. в фровати о всехъ. Вже глаша пророци не тако ли подобааше пострадати \overline{Xy} . v вынити въ славж свож. vначьнъ отъ Мосва. у отъ высвять пророкъ. съказааше има отъ высъхъ кън'игъ аже бъахж о н'емы. v приближішаса въ вьсь. въ н'яже идъашете. и тъ творъашеса далече ити. и нжжлаашете і гліжшта, облази съ нама. ъко при вечеръ естъ.

Выше замѣчено было, что 17-ть листковъ Зографскаго евангелія написаны особымъ грубымъ почеркомъ и на грубомъ пергаменѣ. Присмотрѣвшись внимательнѣе, каждый увидитъ, что эти листки вставлены въ рукопись уже послѣ, для дополненія утраченныхъ въ ней листовъ, и написаны для дополненія

именно этой рукописи, а не взяты изъдругой подобной: на л. 41 продолжается примо то, чёмъ оконченъ л. 40 (Ме. XVI, 18: бждетъ раздръше—нъ нбесехъ); а на оборотв л. 57-го писецъ помъстилъ 27 строкъ вмъсто 22 или много 25-ти, съ тъмъ, чтобы пригнать къ слъдующему листу (Ме. XXIV: 20: бъдствоваще зимъ ни въ сж ботж): для этого въ серединъ страницы онъ написалъ 10 строкъ на такомъ пространствъ, которое было назначено только для 6-ти строкъ, какъ видно, по боязни, что иначе не помъстится все что нужно, а потомъ, слишкомъ сгустивши строки, не только не дописалъ всей страницы до конца, но и послъднюю строку прервалъ на половинъ.

Эта мелочное данное не совствъ ничтожно для палеографа, изучающаго глаголицу: оно одно изъ немногихъ данныхъ о повременномъ ея изитиеніи. Предполагать можно, что еслибы оказалась надобность сдълать вставку, когда еще рукопись была нова, то не только бы употребленъ былъ для этого пергаменъ того же свойства, какъ во всей книгъ, и вписано было бы то, что слъдовало, съ такимъ же тщаніемъ, какъ написана вся книга, но и почеркъ и правописаніе вставки были бы сходны съ почеркомъ и правописаніемъ всей книги. А такъ какъ почеркъ и правописаніе книги и вставки, какъ увидимъ ниже, отличны столько же, какъ пергаменъ и тщательность

письма; то следует в глядеть на книгу, безъ вставки, и на вставку, какъ на памятники глаголицы различнаго времени.

Въ главной части Зографскаго евангелія (лл. 1-40 и 58-288) глаголическій почеркъ почти такой же, какъ въ евангеліяхъ Ватиканскомъ и Григоровичевомъ, круглый, съ наклоненіями верхушекъ буквъ болье на льво, отличающій черты толстыя отъ тонкихъ очень ръзко, широкій (т. е. что въ немъ и каждая буква написана широко, и всв вообше писаны не тъсно); почеркъ вставки напротивъ того угловатый, граненый, съ наклоненіями верхушекъ буквъ на право, иногда просто косой, не ръзко отличающій черты толстыя отъ тонкихъ, сжатый (т. е. что въ немъ и каждая буква сравнительно уже и длиннъе, и всь онъ теснье сближены одна къ другой). Отъ различія общаго характера почерка зависить отличіе въ написаніи отдільных буквъ, особенно ніжоторыхъ, каковы: ч, а, а, ч, а, г, п, ф, въ которыхъ во вставкъ вмъсто кружочковъ употреблены четвероугольнички; притомъ и правая половина въ е, и объ половины от одипаковой длины со встми другими буквами. Есть и отличія въ написаніи буквъ, особенно 4, м, ь, г, ь, э, че: въ верхній полукругь не направо, а на лево отъ отвесной основной черты; въ м правая половина сравнительно съ авою не такъ высока, какъ въ самой книгъ; ь похожь на ъ; зэ составлено изъ э и в; въ ее лѣвая половина похоже на w. Отличаются обѣ части Зографскаго евангелія и количествомъ буквъ; именно во вставкѣ нѣтъ эє, в (вмѣсто котораго постоянно в), — и вмѣстѣ съ тѣмъ нѣсколько разъ вмѣсто в употребленъ ь (р): яь = съ, 41. рьеять = кръстъ, 41. яжьяшьчешэ = слъншавъше 48. чь чьяв = въ васъ, 48. эять = естъ, 55. жяжэять = милость, 55. гънчельнеть в правъдънътхъ, 56. Отличія есть и въ самомъ употребленіи буквъ:

- Въ главной части книги для и і, употреблено отлично три знака: в. т, Ж: первый, в. употребляется обыкновенно послѣ согласныхъ; второй, т, послѣ гласныхъ; третій, Ж, передъ гласными (есть и исключенія, но обычай писца довольно ясенъ); во вставкѣ: т употребляется какъ и въ главной части книги; в употребляется, и такъ, какъ въ главной части книги, и вмѣсто Ж; Ж употребляется рѣдко и неопредѣленно.
- Въ главной части книги почти безъ исключенія употребляется шт, а не ж; во вставкъ вмъсто шт постоянно ж.
- Въ главной части книги правильно отличены четыре знака для носовыхъ: € = A. 3€ = A, 9€ = Ж, 46 = №; во вставкѣ не только нѣтъ 3€; но и вмѣсто э€ очень часто написано 4€.

Кромв этого есть отличія и въ обычаяхъ право-

писанія. Особенно важно употребленіе надстрочныхъ знаковъ. Въ главной части книги они очень обычны: знакъ, похожій на точку, употребляется на гласныхъ въ началѣ слога; знакъ въ родѣ запятой, употребляется при согласныхъ, выговариваемыхъ мягко (особенно при л, н, р; есть и на к: кесарѣ. 140.); во вставкѣ эти знаки тоже попадаются, но очень рѣдко.

На некоторых в из обычаев правописанія отпечатавлись особенности господствующаго произношенія. В числе таких признаков, кроме отмеченных выше, следует еще отметить:

- Въ главной части книги обычны случаи смягченія губныхъ (б, в, п, м), посредствомъ л (для мл употребляется вязь 🕏): во вставкъ этихъ случаевъ нътъ.
- Въ главной части книги гораздо рѣже, чѣмъ во вставкѣ, и пропускъ глухихъ гласныхъ, и замѣненіе ихъ чистыми гласными (зам. родось. 23 б.).

Къ числу ръдкостей въ чертахъ написанія главной части можно отнести: употребленіе в вм. э: ижь. 8. э вм. є: оужасище. 225; 'вмѣсто в: амин' 23, 238. Къ числу такихъ же ръдкостей во вставкѣ слѣдуетъ отнести употребленіе э вм. в: костеі. 56., ващеі. 48. э вм. а: любодоица. 51., + вм. э: тъкъма. 50. об., € = а вм. 46: реченжа. 57.

Къ этимъ замъчаніямъ нельзя не прибавить за-

мѣчаній о такихъ чертахъ, которыя одинаково повторяются въ объихъ частяхъ Зографскаго евангелія:

- Буквы s и з употребляются безразлично, s гораздо рѣже, чѣмъ з, но все-таки чаще, чѣмъ въ кириллицѣ (въ мноѕѣ. 122. ноѕѣ. 260. отвръѕи. 42. б. връѕиса. 50. мноѕи. 57).
- Буква р употребляется постоянно при смягченій г въ словахъ иностранныхъ: въ реонв. 21. анрель. 23. б. еванрелье. 131. Леуриінъ. 141.
- Звукъ о выражается двумя знаками: э и ф; второй употребляется только какъ большая начальная буква.
- Глухіе гласные въ сложных в слогах в пишутся постоянно посл \dot{b} р и л.
 - Знака е изтъ: мъсто е замъняетъ т.
- Для выраженія y, а иногда и вмісто оу употребляется a, $\overline{(6y \text{ т. e. } 60\text{ гоу.} 137 \text{ 6. } \overline{vy} = \text{вісоусоу.} 142. владъічьствум, <math>\overline{Xy} = \text{Христоу. } 225$). Есть случан и противоположнаго употребленія оу вмісто y (напр. оупокрити. 56).
- Вивсто в пишется иногда е: прерицати. 41. преповъстъ. 57. прерокъ. 225.
- Вытьсто и употребляется ь: абые. 195. спсные. 136. оставленые. отъпоуштеные. 135. приставл'еныв. 148. осхжденые. 225. въскръщеные. 238.
 - Буква ва употребляется вообще правильно; впро-

чемъ и въ этой рукописи какъ въ другихъ глаголическихъ, встръчается би, бисте, биша.

- Употребленіе с вм'ясто ш въ прошедшемъ (аса в'яса. 281.) очень р'ядко.
- Звукъ *р* въ словѣ братръ употребленъ непостоянно.

Изъ особенностей въ измъненіяхъ словъ болье другихъ любопытны:

- Употребленіе какъ бы независимое двухъ членовъ въ прилагательномъ: новаего. 66. градхштаего. 225. иночадаего. 226. въчьнаего. 237. оумьръшаего. 252. прозъръвъшаего. 255. стомштаего. 263. посълавъшаеего. 254. посълавъшаемоу. 237 исходаштиныть. 141. надъжштеммъса. 198. Есть впрочемъ много случаевъ простаго удвоенія а вмъсто ае, (могжштааго. 21) и простаго оу вмъсто оуе (новоумоу, 148).
- Часто употреблено прошедшее краткое: придъ (азъ). 22. приде (онъ). 48. придж (они). 145. идж. 225. изидж. 234. обрътж. 225. присвъдж 29. бж (= бътша): да бж і низъринжли. 144. да бж слътшали. 145.
- Очень часто употреблено двойственное съ окончаніемъ на е въ 3-мъ лицѣ: есте 260. вѣнитеса. 21. бждете. 197. сѣдете. 48. дръжаашетеса. 224. боѣашетеса 216. бесѣдовашете 224. бѣсте 224. рѣсте. 256. глаголасте 48. въпадосте. 198. Есть впрочемъ и а: можета. кръститаса. вѣста. 48.

Зографское евангеліе замінательно какъ памятникъ не только глаголицы, но и кириллицы. Послівдніе листки его (л. 299—304), на которыхъ поміншенъ «місячникъ» (святцы), писаны исключительно кириллицей, и кромів того по всей рукописи и на поляхъ и между строками и въ самыхъ строкахъ встрівчаются приписки кирильскія.

Приписки въ строкахъ текста всв по скобленому или поверхъ глаголическихъ буквъ; таковы:

- Л. 9 об. насжинт.ънъ. и далве: въ ваввить.
- **Л. 19**. ни жъзла.
- Л. 22. придъ бо разлячів
- Л. 24. его поверхъ глаголь. ихъ.

At

- Л. 145. об. тако же повель моси въ **сећине** бить.
- Л. 225. об. приаша.

Всв эти приписки сдъланы грубо, дурнымъ почер-

Такимъ же почеркомъ, а иныя и другимъ красивымъ, сдѣланы и на другихъ листахъ вставки между строками и на поляхъ, принадлежащія къ евангельскому тексту. Таковы:

- оу оубо — Л. 21. не бойтеса ихъ.
- Л. 21. об. глн азъ въ тъмъ

наасарнванных еста. Нин

- Л. 21. об. півназо у вінитеса
- **эже видрете и сълъща** Л. 23. слѣпиі про _{стє}
 зиранятъ.

ЖЪ

- Л. 23. об. v оуготоваетъ
- Л. 84. гоанъ крьста въ поустъі

ноуденствиї ни. у пропов'вдања

- Л. 89. об. вставка на полъ: киазь съ иъми шта.
- **Л. 100.** на полъ: противъ не:
- Л. 131. на полѣ: начальны ні дріжавьнич. Лук. 1. 4.
 - Л. 131. об. на полъ: переми авиана. Лук. 15.
- Л. 174. об. на полѣ прекраснымъ почеркомъ: снове ва ши о ком изгонат бъсъ. сег ради ти бътвамъ съді—ж. аще ли а—зъ о прьстъ—киї. изгона—бъсъ. дополненіе пропуска. Лук. XI. 19, 20.
- Л. 187. об. на полъ: мнозі сж звані мало же їзбраныхъ. Лук. XIV, 24.
- Л. 233. об. на полѣ: въ кланъї-теса его же не въ-сте. мъ кланъ-емса его же въ-мъ кло с п̂е-нїе б жидовъ-естъ. на гра тъ годіна а и-іннъ есть-гда истиниї-оклониїци-оклонатса-буру на дхм-пръх
- Л. 233. на др. сторонѣ поля буквы в: лк єї-с-в-п-с-є-в-п-о'-ф.

— Л. 233. об. въ концѣ страницы послѣ словъ: и никъто же не рече чесо с иштеши. или чьто, слѣдуютъ приписанныя строки: иынъ сстъ сгда истинън поклоиъннци поклонатъ отцъ доухиъ. истинож.

потока кедр

- Л. 279. на онъ полъ острова _{ъск}
- Л. 281. обръзанная приписка съ глаголицею:

ж—въон—вр**ж**м—

Кромѣ этихъ приставокъ есть еще въ строкахъ текста и другія, писанныя другимъ прекраснымъ почеркомъ и краснымъ черниломъ, указывающія начала и концы чтеній: при началахъ вставлено — Ре (или рече) Ис; при концахъ — ко^{-п}. и т. п. Подобныя вставки, обозначающія начало чтеній, иногда съ начальными словами, есть и на поляхъ. Еще чаще написаны указанія, когда читаются эти чтенія и изъ какихъ главъ и зачалъ онѣ взяты. Всѣ эти указанія написаны киноварью, и иныя, какъ напр. на л. 297 и л. 211 поверхъ такихъ же указаній глагольскихъ.

Есть наконецъ кирилловскія приписки вовсе не принадлежащія къ тексту евангельскому. Таковы:

- Л. 33. об. за концомъ евангелія Матоея у изображеній Захарія и Анны, очень грубо нарисованнымъ, написано:
- 1 сверху: —гн бё нашъ: въшедъ въ .м. дин съ Марнек-матерня: н & назоу-хъ праведнаго семе-она.

- 2. съ праваго боку: розвитер-ахарив ова-ов-ь: ве-ъъ
- 3. между изображеніями: чръннцо вътъщъ. рь марнъ. мнхалъ: стана: марнъ: бълко. петришл
- Л. 224. об. ниже конца евангелія Луки:—

 *гръковъ дшъ: никола: алехи марна стиливиъ: мариъ: коста: мариъ: каливиъ: кали: серги: —
- Л. 233. об. внизу: прюстн бъгръхъ томи еже писа: тетравагелиста аминъ.
- Л. 288. об. по окончаніи текста евангелія Іоанна, краснымъ черниломъ по скобленному большими буквами написано:

II 193 ILTMUA'N NÖI TXH TEPP ACY

Приведенныя приписки не позволяютъ сомивваться, что кирилловскія приписки сділаны послі написанія глагольскаго текста.

Синаксарь, написанный тоже кириллицей и занимающій посл'яднія страницы, также писанъ позже, на иномъ пергамент иными чернилами, на иного размтра страницахъ.

в. Листки г. Михановича.

Это — два листка въ 4° по 31 строкъ на страницъ, добытые г. Михановичемъ, бывшимъ Австрійскимъ консуломъ, и заключающие въ себв отрывокъ изъ особаго четвероевангелія, именно изъ евангелія Матеея: гл. V: 23-48 и VI: 1-16. По краямъ и частію въ тексть есть на нихъ, какъ и на всвхъ другихъ глаголическихъ книгахъ евангелій, кирилловскія приписки. Письмо такое же, какъ въ другихъ древнихъ глагольскихъ памятникахъ. Думали, что листки эти изъ Зографскаго евангелія; но въ Зографскомъ евангеліи листки, на которыхъ написано тоже, что на Михановичевыхъ листкахъ, пълы: это лл. 6—10. Для указанія разницы двухъ этихъ списковъ представляю перепись листковъ г. Михановича вполнъ, а въ скобкахъ отличія Зографскаго евангелія в косымъ письмомъ то, чего не достаетъ въ немъ. Опускаю отличія правописанія, кром'в случаевъ бол'ве важныхъ.

Мате. V: 23—48.

(Аште оубо принесеши даръ свои къ олтар'ю. і т8 помѣнеши. ѣко бръ — братъ твои імать нѣч)то на та. остави тоу даръ твои прѣдъ олътаремъ. і шедъ прѣжде. съмириса съ братромъ (— братомь) своимъ (— твоимь). и тогда пришедъ (— шьдъ) принеси даръ твои. Бжди оувѣщаа (— штаа) са съ сжпъремъ (— рьмь) своимъ (— імь)скоро. допьдеже (— доі-

деже) еси на охти съ нимъ (=-ь). да не оръдастъ тебе (схобрь) сжани. і схани та предасть слузь, і въ темьницж въвръжетъ та аминь глих тебъ (= ти). (не) изидеши отътжав, доньдеже въздаси посавднии (= -- дынии) кодранть (= конъдрать). Слътшасте. вко речено бъість древъншимъ (= древн'имъ). не прѣлюбъл сътворини. азъ же глж вамъ. ъко въсъкъ. иже възъритъ на женж съ похотиж. юже (= оуже) любы (= a'ю -) сътвори съ неж (= h'ex) въ сръдци (= сръдь—) своемъ (=-мь). аще же око твое десное съблаж(н)аатъ (-- нъетъ) та. 13ьми (- істъкни) е. и врызи (= отъвръзи) отъ тебе (= се-). Унве (= добрѣе) бо ти есть. да погъюбнетъ (= - 6a'eтъ) единъ ждъ твоихъ. а не вьсе тъло твое въвръжено бждетъ въ ђеонж. і аште десна (= - наѣ) твоѣ съблажнаатъ (=-етъ) та. Усвин ж. и връзи (= отъвръзи) отъ себе. Унве (= добрве) бо ти естъ. да погыбнетъ (-- ба'етъ) единъ ждъ твоихъ. а не вьсе тьло твое идеть въ веонж. Речено же бълстъ. гже аще пустить женж свож. да дасть ен кънигъ распустънъта. азъ же гаж вамъ. Тко вьсткъ пуштали женж свож развъ словесе любодъинааго, творитъ и прълюбъ двати, і иже подъпъгж поеметъ (== поемаёть). прѣлюбы творіть (= дветь). пакъі слышасте. вко речено бътстъ древьнинмъ, не въ лъжх клънеши сл (= кль —). въздаси же гдеви (= гди) клатвъі твол. азъ же глж вамъ. не клатиса (вамъ не клатиса) отъ-

нжав. ни небемь (= небомв), вко првстоль есть 6жии (= 6жи), ни землен (= 3емл'н). 3ко подъножие (= 00дно -) естъ ногама его. ни Иели'мъ (= Ел-) вко храмъ (= градъ) ест великааго цвсарв $(= \text{цр}^{\frac{1}{2}})$. Ни главож своеж клъниса (= кль -). troне можещи власа единого бъла и (= ли) чръна сътворити. бжди же слово ваше ен еи. и ни ни. лихое бо сеж (= сею) отъ непривзни естъ. саъщасте, вко речено бъість, око за око и змбъ за змбъ. азъ же гліж вамъ. не противитиса зълу, нъ аще (= аште) кто (= къто) та ударитъ въ десинжи ланитж. обрати ему другам. і хотащуму (= -штюму) садъ прилти съ тобож и ризж твон възати. отъпусти ему и срачицж твож. и аще (= аште) къто поиметъ та по силѣ. попьрвіце (=пръпъриште) едино іди сънимь (=н'ямь) дъв'в (= двв). просаштуму (= - штюму) у тебе дан. і хоташтаго (= штааго) отъ тебе заати не отъврати. слышаете. $\pm \kappa o$ речено естъ (= $6 \pm i c$). възлюбиши искрытьго (= подруга) своего. і възненавидиши врага своего (= врагы свол). азъ же гліж вамъ. любите врагът ваша. благословите клънжштам вът. добро творите ненавидаштиимъ (= - штимъ) васъ. и молите (са) за творащая вамъ напасти (=-сть). И изгонащам вы. да бждете снове оца вашего. иже (-йжь) есть на небесехъ. ъко слъньце свое съватъ (=си-) на зълът в благът и дъждитъ на праведъпъта. и на неправелънът. аще (= аште) бо любите любащал (= л'юбаш'там) въп. кжж мъздж имате, не и мътаре (= мьздоимъци) ли тожде творатъ, і (= и) аще (аште) цълбете другъ ваша токъмо, что лихо творите, не и мътаре (= мьздоимьци) ли тако (= тоже) творатъ, бждъте ббо въп съвръшени, ъко и оцъ (= оць) вашъ (= вашь) носкът съвръшенъ есть.

Мате. VI: 1—16.

Вънемлъте милостъпна вашем (= ваша) не творити првдъ чловъкъг. да видими бждете ими, апте ли же ни. мъздъі не имате отъ оца вашего, иже естъ на небесехъ. (егд)а вбо твориши милостъинж. не въстржби предъ собож. Еко упокрити (= упо-) творатъ въ сънъмиштихъ и въ стъгнахъ. да прославатъса отъ чкъ, аминь гля вамъ, вьсприиматъ мъзда своя, тебъ же творащю (= - штю) милостъинх (=-их). да не чюетъ шюица твов. чьто творитъ десница твов. да бждетъ милостънни (=в'и) твоѣ таивѣ. и оцъ (=оць) твои, видаи въ таинъ въздастъ тебъ авъ, і егда молишиса. не бжди ъко и лицемъри (=-рь). ъко любатъ $(= a' \omega -)$ на сонъмиштихъ и въ стъгнахъ и на распжтихъ (= -тиихъ) стомште молити см. да (ѣ)ватъ са чкомъ. аминь гліж вамъ. тко въсприемліжть (= въспримжтъ) мъздж своіж. Тъі же. егда молишиса. въниди въ кабть свож (= твогл), и затвори (= -рь) двъри твом. помолисм опу (= оцю) твоему. въ таниъ. і оцъ (= оць) твои видаи въ таинъ, въздастъ тебъ авъ, мо-

лаште же са не лихо глаголъте. Бко же і азъічъници (= азъгчь-). мънатъ (=мь-) бо са. жко во мънозъ глани своемъ эслъншани бжджтъ, не подобите са бо имъ. въстъ бо оцъ (= оць) вашъ (= вашь). ихъ же тръббете, пръжде прошенив вашего, тако бо молите въ са (= молите са въ). Оче нашъ (= нашь). иже (е)си на небесехъ. да ститса (= ститъса) има твое. да придетъ цѣсарествие (= црствие) твое. да бждетъ воль твоъ. ъко на нбси (= нси) в на земи (= земл'и). хлібъ нашъ наставшалю дыне (= насжштанаі). даждь намъ дънесь (= днесь). і отпости намъ длъгъ (= дльгъ) наша. Вко мъ отпуштаемъ длъжъщикомъ (= длъжь —) нашимъ. і не въведи насъ въ напасть. нъ избави ни (= нъ) отъ непривани. ъко твое естъ цъсарьствие (= црствие) і сила і слава въ въкъ . аминь. Аще бо отпущаете (=-шта-) чкомъ съгръщени в ихъ. отъпуститъ и вамъ одъ вашъ нбескъ в. аште ли не отъпущаете члвъкомъ съгръщени ихъ. ни оцъ вашъ отъпустить (вамъ) съгрешении вашихъ. Егла же поститеса, не бжавте вко и упокрити (упокрити сътоунжште). просмражданять (=-няште) бо лица свов. да (бъща са авили чкомъ посташте).

И въ этомъ четвероевангеліи, также какъ и въ другихъ глагольскихъ спискахъ, есть черты древняго правописанія, не позволяющіе рішить, что она новѣе другихъ. Что касается до самаго текста, то и онъ,

почти не представляетъ ничего важнаго, кромѣ такихъ разночтеній, какія попадаются и въ другихъ спискахъ, заставляя предполагать, что и глаголическіе переписчики, подобно кирилловскимъ, не слишкомь строги были къ себъ въ отношени къ удержанію текста дословно. Важнье всего здысь переводь выраженія въ молитві Господней τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν έπιούςιον δός ήμιν. Ποερελετβομό κλιδό καμε κας καθшааго дне даждь намь, вывсто обычнаго и древняго жальбо нашь насжщыным. При этомъ нельзя не замівтить, съ одной стороны, что и въ кирилловскихъ спискахъ евангельскихъ чтеній встръчается такой же переводъ этого выраженія, во только въ позднихъ, XIV и XV въка, а не въ древиващихъ, — съ другой стороны, что въ Зографскомъ евангеліи нынів стоитъ хльбъ нашь насхитьны, во что конецъ последвяю слова написанъ по скобленому и кириллицей, такъ что и въ этой рукописи первоначальное чтеніе было другое, можетъ быть также наставшаго дне.

Вообще, и списки четвероевангелія, написанные глаголицей, такъ же какъ списки евангельскихъ чтеній, представляютъ тѣже случаи исправленнаго перевода, такъ что и въ нихъ нельзя искать первоначальнаго перевода евангелій, а можно только пользоваться ими для возстановленія его.

VI.

Сборники поученій: Сборникъ графа Клоца (Glagolita Clozianus),— Сборникъ Македонскій. — Отрывокъ В. И. Григоровича.

а. Сборникъ графа Клоца.

Въ 1836 году, какъ было уже выше сказано, издана въ Вънъ знаменитымъ Копитаромъ книга, составившая эпоху въ судьбахъ изслъдованій глагольской письменности: это былъ Glagolita Clozianus id est codicis Glagolitici inter suos facile antiqussimi λειфανον foliorum. XII. membraneorum, servatum in bibliotheca illmi сіз Р. Cloz Tridentini. (Vindob 1836). Издавая сохранившійся отрывокъ, 12 листовъ, изъ большаго сборника, по языку очевидно очень древняго, Копитаръ украсилъ его всею роскошью ученой обстановки и тутъ же пустилъ въ ходъ мысль, что глаголица можетъ быть древнѣе кириллицы, мысль, когда-то господствовавшую безъ доказательствъ и потомъ отвергнутую Добровскимъ. Справедлива-ли мысль, это покажутъ дальнѣйшія изслѣдованія; но

въ главномъ Копитаръ успѣлъ: онъ обратилъ вниманіе на глаголицу, и притомъ такимъ памятникомъ, который достоинъ изученія. Это — древній переводъ нѣсколькихъ словъ Іоанна Златоустаго и слова Епифанія Кипрскаго, отрывокъ изъ сборника словъ по видимому на мартъ мѣсяцъ, въ томъ же родѣ, какъ Супрасльская рукопись, оцѣненная Востоковымъ, отнесенная имъ къ XI вѣку. и потомъ изданная Миклошичемъ (Мопитериа linguae palaeoslovenicae Vind. 1851 г.). Сборникъ былъ красиво написанъ на хорошемъ пергаменѣ по 40 строкъ на страницѣ. Въ послѣдствіи удалось акад. Миклошичу вайдти и издать еще два листа изъ этого сборника (Denkschriften der phil. hist. Classe der k. Akademie. X: 195. Wien. 1860.).

Имѣя въ виду рѣдкость книги Копитара въ Россіи, переиздаю весь памятникъ. Вставляю въ своемъ мѣстѣ и отрывокъ изданный г. Миклошичемъ. Въ переизданіи своемъ держусь буквально чтенія Копитара и Миклошича. Догадки свои касательно чтенія, по моему мнѣнію, болѣе правильнаго, и исправленія неправильнаго написанія ставлю въ скобкахъ. Не въ скобкахъ оставлены мною только немногіе случаи отдѣленія словъ, гдѣ Копитаромъ, гдѣ Миклошичемъ неотдѣленныхъ. Отъ себя прибавляю еще, тоже въ скобкахъ, числа, показывающія особыя статьи, находящіяся на 14-ти листкахъ сборника. Строки листковъ, изданныхъ Копитаромъ, отмѣчены цифрами

какъ у него подъ рядъ, съ прибавленіемъ буквы К; страницы и строки листковъ, изданныхъ Миклопичемъ, отмъчены буквою М.

(I.)

- к.і. 1. соуго(у)бите благод вть; зане таковом в отрокм в достоини бъисте оци. иже и та іх в же не в в д в жж старци. Бм в наоучени в в сп в ша. обратите сръдца ваша к в чадом в. и не съм в жите о-
 - 5. чъю вашею къ истинѣ. аште лі есте тижде сами. и ашютъ есте лоучъше младѣнець. ти вамъ бжджтъ сждым. по гноу словеси. добрѣ оубо сего ради прогласи о васъ Исаиѣ пророкъ глм. не нъинѣ постъидитсм Иѣко-
 - 10. въ. ни нъинѣ лица прѣложитъ Иль. нъ егда оузъратъ чада ихъ дѣла моѣ. мене ради сватъ има моѣ. и остатъ домъ Ӏѣковль. и ба Илва оубоютъса. и разоумѣктъ. дхомь блждаштеї разоумъ. а ръпъштжштеи
 - 15. наоучаться послоушаті. и назъици влъсняштей наоучаться глаті миръ. слъишиші ли пророка. ω несъмъисльни срьдьцемь Жидовине. како испръва глетъ протівленье ваше. наоучися отъ него. како боо(у) ченх
 - 20. пѣснь чадъ вашихъ. ѣко и блаженъи Дадъ проповѣдѣ. из оустъ младенечъ и съсжштї-ихъ съвръщилъ еси хвалж. ѣко оубо и своѣ ча-

- да твораште тако и предожите са сватънни їхъ и бжи разоуме. аште ли же къ живото-
- 25. любьци. и ненавидаште добра. съ честьж и отрокъи намъ дадите. и мъи съ нимі въспоемъ новъимь казъикомь пѣснь еванјаскък, бонаоученоук бооугодънх. и ті намъ зачънжтъ. и ті прогласатъ но-
- 30. во(у) на пъснь. еіже на гь наоучилъ естъ. си бо естъ дьни семоу честь. иногда бо Сумеонъ сърътъ Ха. и на ржкоу прінатъ пръвъчънаго ба. тако младъньць. и ба благослові старць. дьнесь же въ старъихъ мъсто несъмъи-
- 35. слънъихъ. отроци сърътх спсителъ. ъко Сумеонъ. и вътвье постилаша, и ъко ба блгсвїша садаштаго на жръбате. ъко и на пръстолъ хероувимьсцъмь. осана сноу Двъ глжште.
 блгнъ градай въ има гне. блгнъ градай бъ отъ
- 40. ба. пръвъчънъи цръ славънъи. ооубожаваи
- к. г. б. въ своихъ не оубожъно насъ ради. да нъи обогатитъ. блиъ пришедъи въ съмъренїи. и пакъи градаи въ славъ. прывъе на жръбыци отъ Видъфагим. въторицем на облацъхъ въ носе. пръвое кротъко
 - 45. младвици хвалімъ: въторое еваніскъвми силами. бгиъ градаи въ има гне. къто сь есть обосучънви троици. ибо врвма естъ юже издрешти. и приобъщтіти нъи таинахъ. вко же и мъи васъ лика Дава сатъ. схтъ тогда

- 50. глали си върнаго церъ Илва. дхвънъихъ гхсли брацаньъ. схштаго иж него цръ и гъ. похвалъжшта. дховънъимі словесъи и разоумомь. сего ради і мън поемъ медоточънъны пъсни глжште. осана сноу Давъ.
- 55. бгнъ градан въ има гне. онъ псаньимь съкровіште покриваше гла. о ги спси. о ги поспівши. блгонъ градан въ има гне. бъ гъ и
 просвытьса намъ. ни съкровиште раскопаваемъ. ъко обрътаетъса неискоушанжитимъ
- 60. его. ъвлъетъсм имжинтимъ върж емоу.

(II.)

- аште оубо любиті правъдж владънкамъ земла. бжіе слово велитъ. и пакъи пон'пжтоу благоу твориті ти праведнаа. ибо отъ праведънъихъ дѣаниї зачинаемъ блаженое жі-
- 65. тье. да видимъ съ страхомь. чьто семоу истьленье бжи законъ съказаетъ. и се в-ко вьсекого пламене пламен'не. и едовітоу оуеденью. едовите да отъбежимъ. придетъ бо пророкъ Моси. отъ ба наоученъ съи. и
- 70. къ влалдъикамъ прывѣи гла. слоухъ бо соуетынъ сатъ. не примеши. чъто са гла слоухъ соуетынъ саштъ. и соуетънъ и бе съвѣдѣтель. и кромѣ съпасънъимь. извѣстънъимь испъитаньемь закон'нъимь. прие-
- 75. млж пръжде еліко отъ ба власть приемъще.

добрѣ извѣджштеи. обрѣтакштїхъса. въ свою имъ люди. таже сътръпѣд(ивомъ) сво(и) мъ испъитаньемь на вьсѣкъ день раздрѣшакште длъжъни сжтъ ни единого чка по

- 80. дь ними сжштаго соулве имвті бжию законоу.
- к. 2. нибратра. ни чадо. ни дроуга. ни їного никоего же. добрѣ вѣджште. и помъишлѣжште. еже е въ бжи законъ. въпсано. глам оцю своемоу. и м(а)тери своеи. не вѣдѣхъ та. и братрым свою не по-
- 85. знахъ. и снъи свом не разоумѣхъ. закона твоего ради съхранихъ правъдъи твом. по томь же
 еже е въпсано въ ста евијльѣ. любми оца дї
 матерь паче мене. нѣсть мї на подобж. за(не) сего ради длъженъ естъ вьсѣкъ кназъ. не обиноу-
- 90. на высёхы, иже подъ властых емоу, бжі стъи Хоу законъ, и пророкомъ и апомъ, и блаженъимъ оцемь прооучаті, и высёмъ, на высёкъ день, запрёштаті не обидёти, кого иемоштынёншихъ, ни поганъскъ етеръ объича-
- 95. и съдваті. ни поганъскъны присыгъи. или їно чъто блждыште, ни едино бо причыстье свътоу къ тымъ, и сномъ свътоу кръстьвномъ и поганомъ, стое кръстенье въ чъсть велыж имъти, а не оукоризнъ
- 100. творитье. и (== cs?) къмотрамі своими. и дъштерьмі иже отъ стаго кръштеньѣ. не съмъщатісм. вьсе бо се сти вьсемоу мі-

- роу обышті сънъми проклали схтъ. нъ и позьраштана їхъ къназа тако вьсана бе-
- 105. штиница. и не тко подобаетъ показакштихъ. съ достовноу емоу постоу. въ различенье прокленьше въ въчънъи ог'нь. отъвргжса братьъ. въ стое и спсакштее кръштенье длъженъ естъ. въсъкъ кръ-
- 110. штенъ съ страхомъ. и трепетомь храниті. тоже стоумоу и блаженоумоу Павълоу аплоу гліжштю къ върънъмъ. любодъанье же и вьсъка нечистота въ васъ да не именоуетъсм. ъко же подобаетъ стъимъ. и никъ-
- 115. тоже васъ да не слъишить тъштимі словесьи. не (= ни) любодь бо ни клеветьници. ни обидьливі церствие бжие наслыдьствоунять, сихъ бо ради градеть гнывь бжи на сны противыньим. длъжень есть вьеы-
- 120. къ кръштенъи самъ себе чиста хравїтї.
- К. 2.6. ѣко цркве боу стжж. и о своей женѣ довълѣтісм. ничъ(то)же ино дальнее съмъйшлѣти. ни въ скота мѣсто въ слѣдъ несъмъйслънъ(мъ) похотіймъ ходити. иже оубо отъ селѣ
- 125. кръштенъ съи. твора обрѣтаетъса по бжию законоу. да осмдитъса(.) тоже боу и спсоу нашемоу Ис Хоу въпрошеноу бъивъшю. аште е льзѣ поуштатї женж свож. на вьсѣко врѣма. и отърекъшю. вьсѣкъ поуштами женж

- 130. свої разві словесе любодівні наго, творїть іх прівлюбъй творити, и высікть прилівплівнись потыпівзі прівлюбъй діветь; іже бо бъ съвель есть чка, да не разлючаетесь, фропитоу же Малахеоу съизвістоу житю
- 135. БВИ. И ГЛІЖШТЮ. И ЖЕНЖ ЮНОСТИ ТВОЕІМ ДА НЕ ОСТАВЇШИ. НЪ АШТЕ ВЪЗНЕНАВІДЪВЬ ОТЪПОУСТИШИ. И ПОКРИЕТЪ НЕЧЪСТЬЕ НА ТА. ГЛЕТЪ ГЪ. ТАКОЖДЕ СТИ АПЛИ. И БЛАЖЕНИ ОЦІ СЪ СТЪИМЬ ЗАКОНОМЬ ОТЬНЖЛЬ. ВЕЛЬЕ И
- 140. зѣлоуто таковое посхжденье рекъше велью испъитанью, и поштенью се сподобита.

 и длъженъ естъ вьсъкъ крестъть, съ говъньемь и страхомь, рачъшх ж имът по бжию законоу стоумоу сых схдит, съ вь-
- 145. сѣкож обрѣтажштжса тажю. ѣкоже законъ пишетъ. да никъиже оубо отъ владълкъ. отъ неприѣзни. обладанъ. съ оустънама своима исповѣдања себе вѣрна. срдцемь. далече отъстоитъ ба. етеро псанъимь
- 150. симь. отъ тъмът мъдлости. или етероу иномоу невѣждъстью, ни любъви плътъсцѣи не хранити покоушањсм, неповинна себе вѣчъноумоу огню осжжденью непьтюетъ, и на семь свѣтѣ бжію гнѣвоу, крѣ-
- 155. пъко помъншлѣм. бъивъше пръвоумоу преви Илвоу. Саоулоу. и не за велье прѣ-

зърънвные. отъ пророка Са(м)оу(и)ла. сего раді трасъиса и трепешта да бжі хранитъ законъ, рече бо къ немоу бъ гласоум, аште 160. се тръбъ ги олокавътомата и даръи. ъко оум.І.а.І. слъишати гню. и до послоущань в оунве дара благо эко презъре слово гне. и оукоритъ та гь оуне бъити въ владъикх. и пакът правъда възноситъ казъикъ. обништанатъ же 5. грѣхъми ї неправъдамі людіе. и їно много. елико стънна книгъи гліжтъ. грозж и страхъ твораште владъикамъ. нъ разоумъвъще мимо ходаште славъ сеп. въ съноу мъсто да възъпыятъ. Въ мъисль 10. свож стоумоу апслоу Павълоу гліжштю къто насъ разлижчить отъ любыве бж(им) и стоумоу законоу. ві огнь ни жел ізо (ни) ино ни кое же. и сего ради оутвръжденье (въ-) рв и непръстжпное бжию законоу. и вла-15. дъичъствие еж(е) отъ него. извъстъно и сто твораште. да веселатъ са въ граахштее житье, съ блаженъимь гласомь га слъишати. да оупъванхтъ. благъи рабе и върне. въ маль бъистъ 20. въренъ. надъ мнозъми та поставлж. въниди въ радость гв своего Te CA . .

(III.)

СТГО ИОАНА ХРЪСОСТОМА АРХИЕПИСКОУПА. 25. КОНСТАНТИНѢ ГРАДА. ЧЪТ ВЪ ВЕЛИКЪИ ЧЕТВРЪТОКЪ.

Хотѣхъ патриархов \overline{x} бесѣдх \overline{K} ь (вамъ) простърѣти и отъ \overline{t} (оудоу) дховънонх пи-(штх) вамъ въдати. нъ безоумье

- 30. (прѣ)дателево на свою бесѣдж мазъикъ (нашъ влѣ)четъ. и врѣ(мѧ) дьн(и се)м(оу) бѣдитъ нъи безоумье его (и)зглаголаті. д(ь)нес(ь) бо ть нашъ Ис Хъ прѣданъ бъистъ въ ржкъи Іюдѣискъи(ѩ)
- 35. оученикомь своимь. нъ се сліщ (а тъи) . . бх (пе)чальнъ. за не пръданъ бъистъ. нъ паче просльзи са
- м.і.б.і. и въздъхни. не првданаего ради. нъ првдавъшааго ради. зане и Х(ристос)ъ рече видввъ Июдж съмате са. чесо ради съмате са. помъишлвва вко по толицв оучениї въ какъ брвгъ себе
 - 5. въврътъ не чютые. милоут оубо оученика съмате см. сего ради высьде. глистъ еванђијсти јстинж. съмате см зырм безоумыт оученича. а нъи оучт тъхъ паче плакати см твормштіхъ зъло. а не твормшті-
 - 10. и зъло. твораштеи бо зъло. ти сять стражаящтеи зъль, и се твъ глазие Хъ. бла-

- жени їзгнаниї правъдъи ради тко ттъ с естъ цъсрствие небское. видъ ли колікъ прибъитъкъ, тви стражджштимъ зь-
- 15. лф. виждъ пакън їнъде твораштімъ. зъло немілостивънна мжкън, послоущаї
 оубо блаженаго Павъла гліжшта, вън же
 брать в подобыни бънсте прквамъ бжифмъ сжштімъ въ Июдфи о Хъ Исф. фко та-
- 20. жде примсте и въи отъ своихъ съплемен'нікъ вкоже и тъи отъ Июдви оубивъшихъ и ГБ Иса и свом пророкъи. и насъ изгънавъшихъ. възбранвыжштихъ рече мэтыкомъ глаті да съпасятъсм
- 25. въи їспл(ъ)ниті имъ грѣхъи. постиже же въ нихъ гнѣвъ до коньца. видѣ лі ѣко тѣхъ подобаетъ паче ръидаті. и плакатісл твораштіхъ зъло. а стражджштіхъ зълѣ блажиті. сего ради
- 30. ї чколюбець гъ зьра дръзості оученіча съмжштаашеса. любовь ввлвы нхже имваше. на немь и показаю чколюбъв своего. велікотж до самого прв(дан) въ вьсвиж пользж творваше емоу
- 35. (не б)жди оубо печальнь брате. слъншавъ ъко Ис пръданъ бъис. нъ аште хоштеши плачи сл горъко и въздъхни вел(ь)мі не пръданаго ради Иса, нъ пръдавъшаго ра-

ди Июдъи. пръданъ бо Исъ. и вьселенх-40. на высна съпаслъ естъ. а пръдавъи Ію-

(IV.)

- м. І. данью, искрънимь своимъ зъло гліжште а. І. и множиценх врагъи свою, не тъкмо съ досажденьемь помнаште нъ и дроугъи свою, тъмь же молж са вельмі да оутвръди-
 - 5. мъ са въ словесехъ. сего ради бо и Павелъ оучитъ гла. въсъко слово смръда. из оустъ вашихъ да не исходитъ. и пакъи въсъкъ гиъвъ. и фростъ. и кличъ. и хоула. да възъметъ са отъ оустъ вашихъ съ въсъ-
 - 10. кож зълобож, видъ ли їспънтанье оучителево. въ коліцъ кротости велить да пръбъиваемъ. и нашж дшж како оучиштаетъ. отъ вьсъкого гнъва и ърості сего ради отъ вьсего того зла чистъ съи блаже-
 - 15. нъи Маттъи глаше. тогда шедъ единъ отъ обою на дедесате. нарицаемъи Июда Искариотъ. къ архиеръомъ рече. чъто хоштете мі дати і азъ вамъ пръдамь и. ω скврънъни глас ω дръзость бестоудъна.
 - 20. како из оустъ испоусті гласъ, како мазъикъ подвижа, како не їскочи дша ис тѣлесе того, како не оцѣпѣнѣ како не оужасе см оумъ его, чъто хоштете мі дати сътъ

и азъ вамъ пръдамь и. ръци ми се-

- 25. моу ли та наоучи оучитель.

 въ тол(и)ко врѣма тако ли скоро забъи. частое оученье

 н(е) сего ли ради глаше. не сътажите злата ни съребра
- 30. брана древле тво(е)и воли.

 жже имаши въ имѣниї

 не оучааше ли гла аште къто та

 оударитъ въ деснъж ланитъ

 обрати емоу и дроугоуъ. чъто хоштете мї
- 35. дати ї азъ вамъ прѣдамь и. о невѣждъствье. о нечювьствье многое. и азъ вамъ сатъ прѣдамь и. чесо ради ръци мї. кож виньи їмъи. лї малж. ли великж прѣдаше оучителѣ. имь же лї ті область далъ е-
- 40. стъ. на нечистъихъ бъсъхъ. и толикж
- м. п. силж дастъ ти да неджжънъи(м) оубалоуб. г. еши. и прокаженъин (=-им?) очиштаеши. и слѣпъи(м) твориши прозърѣти. и їна многа чюдеса такова твориті. за тъи ли добръим
 - 5. Дѣтѣли сым мъздъи въздаеши емоу.

 чъто хоштете ми даті сатъ и азъ вамъ прѣдамь и.

 ш неистовъство великое. паче же

 ш съребролюбьствые высе се зълое то сътворило естъ. то възлюбь сь оучителѣ
 - 10. своего предасть. такъ бо естъ зълъи тъ

- корень. обса горьи дшх нашх боуж творитъ. творитъ вьсм. не вфдбти ї себе искръних(ъ) и тфлесьнаго объичаф. и отъ самого съмъисла изгъна нъи. и не помнитъ ни
- 15. дроужъбъи, ни объичав, ни рода, ни їного никого же. (нъ) ослѣпи очи оума нашего.
 ѣко же въ тъ(мѣ) тако творитъ нъи ходи(тї)
 и въ брѣгъи м(ѣ)таетъ, и да оувѣси се въ истинж, и виждъ и тогда то въшедъ
- 20. колико въ(и) (е)се отъ дша Июдовъи бес вдж объичаи. объщтенье еже на трап взахъ. дивьное оученье. и паказанье вь(се съребро)любьствые сътворило естъ забъитї. правъи
- 25. блаженън Павелъ глаше. ѣко корень вьсѣмъ зълом(ъ) е- стъ съребролюбленье. чъто хоштете ми сатъ дати и азъ вамъ прѣда-
- 30. мь и. вель дръзость.

 велье бестоудье. ръци

 мї того лі пръдаеши їже вьсъчъскаа одръжить. владжштаго бъсъи. повел важштаго мироу. владъи-
- 35. кж вьсѣкои твари. творашта словомь. и повелѣнь(е)мь вьсе. пъ хота оучити, и безоумье (е)го оутолиті. во-

леж своеж пръданъ бъис. и послоушаи чъто створи, въ то връма пръда-

- 40. нью. егда придоу на нь съ оржжиї (и) дръ-
- К. 3. кольми, свёшта и свётільникъи і161.
 мжште. гла кого иштете. и не знахж егоже хотвахж мти. тольмі. Июда не можаше его предаті. аште не би самъ хотвлъ.
- 165. и того не можааше зъръти. его же хотъаше пръдати. ибо свътільникомь сжштемъ и свъштамъ толікамъ. се бо съказам еванјлистъ рече. ъко свътильникъи свъшта ношахж. и тако его не обрътаахж
- 170. сатъ. и Іюда стовте съ нимі. тъ рекъщ.
 чъто хоштете ми даті и азъ вамъ првдами(——мъ) ї. ослвои бо имъ оумъ. хота ввити
 свою силм. и хота сътворити. да бж
 првстали отъ вълобъи своем. и да
- 175. бж оувъдъли. ъко невъзможънат начинажтъ. и потомь да оувъмъ. бештислънжж его силж. послоушай чъто сатъ еванјлистъ. слъишавъше сатъ гласъ. и падж на земи ници.
- 180. не могоште (= могж) слъншати. нъ паданьемь свою немоштъ намъ показаша. и силж испоуштъшаго гласъ. зъри оуже чклюбыствы гить. понеже не пръста Июда отъ того стоуда, ни Іюдъи отъ того безоу-

- 185. мый. себф прфдасть, егда сать свое сътворихъ, силж ввихъ, показахъ бко невъзможно начинанятъ, хотфхъ гифвъ ихъ оутоліти, не хотать нъ еште прфбънванять въ зълобф своеи, се самъ са
- 190. прѣданя, се глія азъ нъинѣ. да не оклеветанять етериї Ха гліяште почъто не обрати. Июдъи отъ том зълобъи, почъто не створи его лоучъша, рьци мї, како подобаше створити лоучъшь, няжденя
- 195. или воленх. аште нхжденх. и тако не би лоучиї бъилъ. никъто же бо нхжденх лоучиї бъиваетъ. аште воленх. и хотъниїмь. вьса показа емоу. могжшта его лоучъща створиті. аште ли онъ
- 200. не въсхотѣ. примти балъства. бали
 к.з.б. неповинънь. иже не хотѣ послоушатї. хоштеши ли оувѣдѣти, колико створи. да
 би лоучи бъилъ. въсеи фїлософиї
 вештъмї и гъи (=глъи) наоучї и. (и) область дастъ
- 205. емоу надъ бѣсъи. и чюдеса многа створити. ничъто же бѣ не остало. ихъ же не подобаетъ оученикоу показати. и да оувѣси. ѣко силънъ съи лоучи бъитї. не въсхотъ. нъ своеж мъдлостых вьсе ство-
- 210. ри. и неистовъство съконьча. зане пръ-

- съгрѣшихъ. прѣдавъ кръвь неповин'их. чъто ти бъистъ Июдо. егда видѣ чюдотворьца. тогда не рече. съгрѣшихъ
- 215. прёдавъ кръвь неповин иж. нъ чъто хоштете ми дати. и азъ вамь прёдамь и. понеже бестоудъна дръзостъ събъисться. и детель съконьчася. тогда ли оуведе грехъ. темь разоумемъ.
- 220. ъко егда оунъиемъ. ни оученье намъ польза творитъ. ни казанье. егда же ли помьнимъса. и сами о себъ. можемъ въспранхтї. разоумъи оубо. егда оучаше и. остати зълаго начатка то-
- 225. го. не послоуша. ни примтъ оучень : и егда не бъ никъто же оуча его. тогда лоучъи бъиваще, и повръже тридесати съребрьникъ. чъто хоштете мї дати. и азъ вамъ пръдамь и. и поставї-
- 230. ша емоу дати .j. съребрьникъ. цѣнж съвѣшташа кръви. не имжштиї цѣнъи. почъто вызимаеши j съребрьникъ. Иїюдо. тоу́не приде Xe. пролитъ кръве своења за вьсж вьселенжж. о н'еи
- 235. же тъи съвътъ твориши. и бестоудънхж коуплиж. къто видъ или къто слъиша о кръви съвътъ творимъ колї. нъ да навъикнешь разньствье. пръдавателе-

- во. и оученикъ. да послоушаемъ. и прочї-
- 240. ихъ. вьсе бо съ испъитанимь повъдае-
- к.4.а. тъ блаженъи еванјелистъ, егда сатъ си бъиша, егда преданье съконьчаса, е- гда погоуби себе Июда, егда съветъи безаконнъим сътвори, и їскаше сатъ подобна вре-
- 245. мене. да прѣдаастъ и. тогда пристжниша къ немоу оученици его глжште. къде хоптенії оуготоваемъ тебѣ ѣсти пас'хж. видѣ ли оученикъи. видѣ ли оученика. онъ о прѣданьи тъптаашесм. а сиї о слоужьбѣ. онъ съвѣ-
- 250. тъи творваше, и на кръви владъичъни, цівнж възимааше, а сиї на слоужъбж готовлівателя тіхъ жде вештиї насладишася и сиї, и сь. тіхъ жде чюдесъ, тіхъ жде оучениї, того жде наказаньй, кж-
- 255. доу же ли разъличье бъистъ? отъ вола. та бо вьсьде намъ вина бъиваетъ до- бръимъ и зълъимъ. къде хоштеши оуготоваемъ ти сатъ. ѣсти пасхж. тъ бѣ вечеръ. въ нь же оученици се глоахж.
- 260. чъто естъ. къде хоштеши оуготоваемъ ті всти пасхж. оучими бъиваемъ отъ сждж. вко не имваше домоу отължче на Хъ. снъ бо сатъ чскъи, не иматъ къ де главъи подъклонити, града не и- 265. мъи. брашьна не имън, владъка (== владъи-) вьсем

твари, ајлмъ и архијлмъ, и въсъмъ, въишънимъ силамъ творць, сего ради глахж емоу, къде хоптеши оуготоваемъ ти ъсти пасхж, къж пасхж. Июдъ-

- 270. искъж. имъштък начат'ять. отъ Ејюпта. тоу бо начатять пријатъ, и чесо ради в творитъ Хъ. ъко дроугат въса закоп'нать съвръщи, тако и сыж съ ин вми съконьча, сего ради ї къ Иоанови глаше, тако бо есть
- 275. намъ лъпо съконьчати высъко(у) правъдж. це нашж оубо пасхж хотъахж оученици оуготовати. нъ Июдъискж. тж бо ти оуготоваша. а нашж самъ Хъ оуготова. нъ и самъ пасха бъисть мжкож....
- 280. къде хоштеши.
- к. 4.6. сати оуготоваемъ ти всти пасхж. чесо ради на встъ. придъ бо сатъ отъ клатвъи закон'нъина отати родъ чскъи. еже и Павелъ глетъ. Бъ сна своего
- 285. посъла раждаема отъ женъи, сжитака подъ закономъ искоупитъ, тъмь хота пръставити законъ, да не къто речетъ, ъко сего ради пръстави ї, сего ради їспразни ї, зане не може его съ-
- 290. връшити. зане не може его исправиті. *
 ъко тажъка сжшта. сего ради съконьчавъи. вьсе тогда разори. сего ради ї

- пасхж Июденскж створи. закон'но бо повелёнье пасхж ёсти. достои-
- 295. тъ оубо вамъ дъньсь оувѣдѣтї. чесо ради законно повелѣние имъ бѣ въдано пасхж ѣсти. не имѣахж хвалъи боу Июдѣи. и егда приимахж добро отъ него. скоро забъивахж. и да оувѣси
- 300. въ истинж изиде из Ејюпта.
 проидж и Чръмное море. видѣша е раздѣльшеса. и не по мнозѣ глжтъ. створи
 намъ бъ (=богъи) . . . иже поиджтъ прѣдъ на
 ми. чъто глеши. чюдеса видѣ-
- 305. лъ еси толика и таковаа. и абье ли забъи творьшаго в. понеже оубо забъиша добръны его двтели. въмвсти бъ въ праздъникъи ухъ двтвли. да и хоташте и нехоташте, иматъ паматъ.
- 310. и не забжджтъ. добрааго съдътель. пожьри сатъ пасхж. по чъто. да егда въпросить та снъ твои. чъто се естъ. речеши емоу. ъко кровиж сего овъчате помазахъ прагъи двъриї. їзбъ-
- 315. гъ съмръти. жже гоубитель наведе на Ејюптыни вьсм. и сеж кровыж не възможе въскочити. и взвж навести. бъ же праздыникъ памати їмъ въи наъ, и да не забъиважтъ нико-

- 320. ли же бъивъшааго. и законъ створи
- к. 5. повелѣнье то. къде хоштеши сатъ. оуготоваемъ ти ѣсти пас'хж. образъ бѣ та. сеи дховьнѣи пасцѣ. и да навъикнеши колико объштенье. образоу къ истинѣ. ѣгньць
- 325. и вгньць. нъ овъ бѣ несъмъисленъ овъ съмъисльнъ. овча и овьча. нъ овъ (= ово) бѣ рабье. се же гне. стѣнь и їстина. ѣвиса слънъце праведъное. сего ради стѣнь прѣста. слънцю бо сжштю. стѣнь тав-
- 330. тъсм. сего ради на сеи трапъзъ бъиваетъ пасха. и образънаъ. и їстиннаъ. къде хоштеши оуготоваемъ ті ъсти пасхж. бъ Июдъиска пасха. нъ смънцю пришемъшю. да не съъетъ свътильникъ. истинъ
- 335. пришедъши. юже да праздъноуетъ стѣнь. си къ Июдѣомъ глж. понеже льсташтеса. мнатъ пасхж твориті. ибо
 стоудънож волеж. опрѣснъкъи ѣдатъ. ни обрѣзани сръдьци. ни оушесъи
- 340. своими. ръци ми.

 фси. пркън разорена естъ. тръбиште отато естъ. стаа стъихъ попърана сътъ.
 въсъком жрътвъи образъ разоренъ естъ.
 чесо ради оубо таковъим вешти безако-
- 345. н'нъи. съмъеши тако творити. иногда шедъ еси въ Вавилонъ. и глжштемъ къ

вамъ плънынимъ въи, поите намъ пъснъ гиж, не хотълъ еси, иъ противилъ са еси, и се гла блаженъи Дадъ въпье-

- 350. тъ. на ръцъ Вавилоньсцъ. тоу съдомъ и плакахомъса. на връбиї посръдъ ет объсихомъ органъи наша. си ръчъ псалтъиръ и гжели. сими бо псалъмї поъхж. въ ветъсъмь зако-
- 355. нв. и ст ор'ганъя вызышы, егда на плвнишы, да имыть памыть домащьнвго житьв, не хотыште тоу пвтт. тоу бо сыть въпросищы насъ, плвнышеи нъи, поите намъ отъ словесъ пвсиь-
- 360. нъихъ. и рѣхомъ. како поемъ пѣснь
- к. б. б. гнж на земи тоуждеи. чъто глеши. ръци ми. пѣсни гнж не поещи на земи тоуждеи. и пасхж ли гнж творищи. на земи тоуждеи. видѣ ли безоумье ихъ. ви-
- 365. дѣ ли безаконье ихъ. егда брани бѣша нъдаштана ихъ. ни псалмъ съмѣща решти. на земи тоуждеи. и нъинѣ о себѣ. ни единомоу бѣдаштю. ни единомоу нъдаштю. брань творатъ къ боу. и бла-
- 370. женъи Стефанъ глаше къ нимъ. въи присно дхоу стоумоу противитеса. видиши ли како сжть нечистиї, опрѣсныци, како безакон'нъ естъ праздникъ.

- Июдъискъ, юже бо пъстъ насхън Іюдъи375. скъи. бъ насха Июдъиска иногда, пъ
 разорена бъистъ, наиде бо дховънаъ,
 юже пръдаъще Ис, ъджштемъ бо имъ,
 сатъ, приїмъ хлъбъ пръломь ї рече,
 се естъ тъло мое, ломимое за многъи.
- 380. и вѣдатъ наоучениї глемое. и пакъи чашж сатъ. даѣше имъ гла. се жде имъ гла. се естъ кръвь моѣ. изливаемаѣ за въи въ оставленье грѣхомъ. бѣше тоу Июда. се глжштю Хоу. се естъ
- 385. кръвь мов. о Июдо, жже првдаль еси на јхъ. съребрьницвхъ. се естъ кръвь мов. о неи же првжде сего. бестоудънъи. съвътъ творваше. съ бесоумнъими фаръисви. о чколюбьствье Хво. о бе-
- 390. зоумые Июдово. и неистовъство. овъ бо продастъ на. възъмъ ј съребрынивъ. а Хъ потомы не отречеса. тажде кръвь преданана въ отпоуштенье грехомъ въдати самомоу продавъшно на.
- 395. аште би хотьль тоу бо бь Июда, и причастьникъ бъиваше стъй тръп'тъть.
 ъко же нозъ емоу оумъи, егда и дроугъимъ оученикомъ, тако и стъи трапезъ причастьн'ка и створи, да ни единова 400, же винъи їмъти въчънетъ, аште пръ-

- к. 6. бъиваетъ въ зълобѣ. вьсе бо свое показа емоу. онъ же прѣбъиваше зълж волж имъи. нъ врѣма естъ юже. къ стѣи и страшънѣи трапезѣ пристжпити. вьси оубо
- 405. да пристъпимъ. съ очиштеньемь. и съ цъломждръствиемь подобномь. и съ многомь оумиленьемь. не бжди никъто же съде Июда съи. никъто же лжкавенъ. никъто же лицемъръ. никъто же ъда
- 410. имъи въ сръдьци съкръвена. не ино въ оуствхъ носм. ино же въ оумв. и нъинв првстоитъ Хъ. и нъинв првстоитъ. оукраше- и тогда тж трапезж. тъ и сых нъинв краситъ. нъстъ бо чкъ творми првдъле-
- 415. жаштаа. да бжджтъ тёло и кръвъ Хва.

 нъ распатъи за нъи Хъ. образъ т'кмо имать стомн нереи. и та словеса глетъ.

 бжие же благодетъ и сила естъ. еже
 творитъ вьсе. се естъ тело мое сатъ.
- 420. се слово прѣдълежаштаа сватитъ.
 ѣко же тогда съ гліжштін. раститеса
 и множитеса. и їсплъните землж.
 речено бъй единоіж. въина на вьсѣ лѣта.
 сила дастъ родоу чекоу. плодъ твори-
- 425. ти. тако в сь глась едином реченъ бъй и на высъкм трап'язм. въ высъхъ црък'вахъ. отъ толъ до дънесын'ъго дъне. и

до пришествив его. сватам жрътва съвръшена творитъ. никто же

- 430. оубо бжди лицемъръ. никъто же не имъи зълобъи въ оумъ. да не осжжденье прі- иметъ. ибо тогда. егда примтъ тъ- ло Июда. въскочи въ нь дътволъ. не о тълеси гни не родл. нъ о Июдъ не родл. за
- 435. безочъство, и да вѣси, ѣко приемажштей стъихъ тайнъ, недостоино, въ тъй наискорѣе въходитъ дъѣволъ, ѣко же тогда въ Июдж, приемажштей бо достоино чьсть пользж имжтъ, а на-
- 440. слаждажштенся недостоино, большж
- к. в. в. мжкж себѣ приемлжтъ. си глж. не котѣ оустрашити. нъ оутвръдити. пишта бо естъ дховънаѣ. стаѣ жрътва. ѣко же и тѣлесънаѣ пишта. егла въ чрѣво въниде-
- 445. тъ. имжштее зълж болѣзнь. болиї неджгъ створитъ. не своеж силож. нъ неджгомь. сжштимь въ чрѣвѣ. тако и стъим таинъи. егда дховънаѣ пишта вънидетъ. въ оумъ плънъ зълобъи.
- 450. паче погоубитъ. и їстьлитъ. не своеж силож. нъ зане немоштъна естъ дша приемлжиті в. молжсл. не имъи никъто же вънжтрь зълъи мъисли. нъ да очистімъ свои съмъислъ.

- 455. къ чистъ бо жрътвъ пристжпаемъ.

 пъ да свтж створимъ свою дшж.

 можемъ бо се створитъ аште хоште
 мъ. единъмь дънемь. како и къимь

 образомь. аште имаши чъто на врага.
- 460. иждени гнѣвъ. исцѣли ѣзвж. раздрѣши вражъдж. да прѣимеши їсцѣленье отъ трапезъи. къ стѣи бо страшънѣи жрътвѣ. пристжпаеши. посрамися образа. самого приношеньѣ. оубь-
- 465. енъ лежитъ Хъ. нъ разоумъи. чесо ради и по чъто. да съмиритъ небскат и земьскат. и да та дроуга створитъ ајлмъ. и да та приведетъ къ боу въстчъ-скъимъ. Хъ же. ајломъ. и арханјлмъ
- 470. съи гъ. тебе врага сжшта, и противна, и хоташта г(?)дроуга сътворити.

 дшж свож въдастъ тебе ради. тъи

 же. имъи вражъдж на братъ свои.

 како можеши ходити къ мириви трапе-
- 475. зъ. онъ же тебе ради. не ослабилъ естъ и оумърътї. а тъи гнъва своемоу братроу не можещи отъпоустїти. чесо ради. и почъто. ръци ми. напасть бо ми створи велыж. тъштетж
- 480. ми сътвори. много ми изглагола. к. 7. до главъи ми зъло съдћа. да чъто

- тымь нъ не оу бебе распыль есть. ъко же Ха Жидове. нъ высъко свою кръвь самъ жже они пролиша на спсные дастъ
- 485. проливъшимъ нж. чъто семоу равъно можеши їзглаголати. аште не отъпоустіши врагоу твоемоу. не того еси обидълъ, нъ самъ себе. ономоу бо мъногашті на семь житиї. пакость
- 490. творилъ еси. самъ же себф еси створилъ без отъвфта на сждънъи день.
 ничесо же иного ненавидитъ бъ. фко
 же того иже дръжитъ гнфвъ. тако бо естъ фко же надъимањаса сръдце.
- 495. и обатръжштіса дша. послоушай бо чъто сатъ. егда приносиши даръ твои, и тоу помънеши ъко братръ твои имать нъчто на та. остави тоу даръ твои, иди пръвъе съмиритъ
- 500. см. съ братомь своимь. и тогда шедъ принеси даръ твои. чъто глеши. жрътвж ли ми велиши оставити. еі. смтъ. міра бо ради братрынь. и си жрътва бъй. аште оубо мира раді и си жрътва бъй.
- 505. тъи же не исправлѣеши мира. без оума см причмштаеши жрътвѣ. и їсправленье не пользъно ти бъй. створи оубо прѣжде. о немь же жрътва принесена бъй.

- и тогда насладишися ем добрѣ. сего ра510. ди приди (=—де) снъ чскъи. да примїритъ родъ нашъ къ боу. сего ради не самъ тъкмо
 приде. нъ и їнъи творашта таковаа.
 своему имени обештъникъи творитъ.
 блажени сатъ. съмирѣжштеи. ѣко ти
- 515. снове бжи нарекжтъсм. еже сътворилъ естъ иночадъи снъ бжи. тожде и тъи створи. елика сила чска естъ. да бжде- ши мироу ходатаи. и себъ ї инъмъ. сего бо ради и сна бж(и)ъ нарицаетъ. миротворь-
- 520. ца. сего ради ї въ връма жрътвъ ином пра-
- к.т. 6. въдъи коем не помѣнж. нъ смиренье братрьне. показам ѣко боле вьсего естъ. хотѣхъ большъми простьрѣти словесе. нъ довьлетъ реченое. по-
- 525. слоушанжитимъ. аште хотатъ. молжса оубо да помнимъ присно словеса си. став лобъзаньв. страшънав цвлованьв. вже междю собож имамъ. сице бо съплетаетъ. съмъислъи наша. и творитъ вьса нъи.
- 530. да бждемъ твло едино. понеже вьси. отъ единого твла приемлемъ. да бжде- мъ въ истінж твло едино. не твлеса къ себв съмвшанжите. нъ дшж къ себв съвжзомь любовънъимь совъкоуплыжите.
- 535. и тако възможемъ съ дръзновеньемъ.

насладитіся. прёдъстоваються трапезън. аште бо и тъмх имамъ добръихъ дёлъ. гнёвъ же дръжимъ. высе въ соуе и ашютъ. и никоего же спсеньъ. си-

- 540. ми можемъ обрѣсти. си оубо вѣджште възлюбленаа братрье. вьсѣкъ гнѣвъ да отъвръжемъ. очиштъше нащъ оумъ. и съ кротостыж. и послоушаньемь. и мъногомь говѣньемь. да пристжпи-
- 545. мъ причаститиса. стъихъ и страшънъихъ таинъ. да и чколюбець бъ. съ въише видъвъ. нелицемъръно объштенье наше. и симъ благъиїмъ нъи съподобитъ. и объштанъимъ. благодъ-
- 550. тыж и чколюбьствьемь. га нашего Ис Xa. съ оцмь коупно. съ стъимь дхомь. слва. дръжава. чъсть. нъин. и при. и въ вък вък. амнь.

(V.)

СВМТАГО ОЦА НАШЕГО ИОА". ЧЬТЕНЬЕ. ВЪ 555. ВЕЛИКЖЖ ПАРАСКЕВЬНИЖ.

Велика оубо есть тваръ ибо отъ небъитъв въ бъитье бмь призъвана. великъи же сжтъ. и апјлъскъиъ силъи. невидимъи!-560. ми добротами въньча-

- к. 8. емъи. подобитъса и симъ слънъце. дъневънъимъ са свътомь облагања небское теченье гона. дивъ творитъ оумоу. землъ висашти повелъньемь на водахъ. а тажъ-
- 565. ка вештъ сжшти. чъто же къто речетъ. море простръто вида и пѣскомь съвѣзано.

 нъ вьсѣ оубо добра сжтъ. и зѣло добра. и творьча мждрости жждожъствиѣ. прѣспѣ же сыж добротж. чкъ почътеньемь. доса-
- 570. жденье почътеньемь (=ъимъ?) створь дивъ бо твари принесъ прѣспѣжштъ. мѣрж твари. неславж чътомъимъ изльѣ. тако бъи тварь льсти маті невѣджшті. и поміллова нж бъ. и носитъ кръсть. по срѣдѣ(.) ра-
- 575. зоума бжів. чкъ естъ съсждъ твари въсем силнви. без двла оубо бъй небо къ иїсправленью нечъсті. и слъньце стъидватесл. покланвные приемла. възбранвтісл покланвлитімъсл не
- 580... може. море обличавшеся. лихо съв къ страстемъ. и чкъ слъпъ. пръхождавше тварь. емь же ся оутъкнъвше. клапъваше ся емоу ба не могъи обръсти. его же въсем твари народъ проповъдаетъ. не
- 585. бъисть довольнъ. приноситі оучень во о единомь бать. нъ его же не створи нбо. кръстъ възможе. и его же слъньце не мо-

жаше оулоучиті, крстъ въсьввъ просвѣті. и дрѣво осматанъи съсмать. цлолъ ство-

- 590. ри. осжжденъимъ свободж. троудиса въ спенье чкомъ тварь. и кретъ пришедъ бали са въї. понеже съмръть древле. дръвънъ жезлъ приїмъщи. чека рода корень връди. пжть обрътъщи на
- 595. сънъдь пръстмпнжк. егда отвръзъшноса пжтї. тако въ съмръть родъ
 чскъ въпаде. и наслъдьници бъиша
 мжцъ. помиловавъ пръльштенъим
 творць. дръво отъъдъ. дръвъноумоу
- 600. родоу даетъ. и страсть въведе исцеленье.
- к. 8. 6. наслёдованье страсти. и на дрьжаштаго съмрьть. оуоржжи съмрьть. побёждъщааго троудї. и пакъи свободь бъй чкъ. имь же и бё съвазала съмрь-
- 605. ть. тъмь же бесьмрьтье обръте. имь же бо бъ осмжденъ. тъмь же са и отръшааше.

 шааше.

 бжит въ истина пръмадрость. небскъи крестъ въдражашеса.

 а идольскат слоужъба разорена бъиваше.
- 610. кръстъ въстааше, и дъвволв сила разорена бъиваше, кръстъ въдржженъ бъивааше, и Юдвиска гръдъини падааше, да навъикнеши, вко не дрвво просто толикоу чюдесъ бъвина, нъ приїмъи дрв-

- 615. во на побъдж. не о себъ бо бъй спсенаъ мжка. нъ съмотръжштимъ спсьнжж мжкоу. не бъисть бо съмрьти раздроушенье съмрьть. нъ пръмънилъ еси вешти. пръдълъ положъ.
- 620. кр'стъ и моука ї гвоздіе. и съмрьть. си животоу бесъмрътъноумоу бъивантъ пеленъи. симъ въторъи чкъ на животъ са роди. ими же пръвъи Адамъ свободиса. ими же на-
- 625. чатокъ чекъи възноситъса, дънь съ гъ Хъ водатъ, и отъ сжда на сждъ и сължтъ, и Каивфа отъввштаваетъ, и Пилатъ причитаетъса, и не отъмвтаетъ сжда Хъ, да раздрвши-
- 630. тъ въсего мира клатвж. ω дивънав чюдеса. приемлетъ осжжденье
 самъ. и абъе. Варвара (== Варава) поуштажтъ.
 ис пръва крестъ осжжденъимъ начатъ свободж давтї. не възъри
- 635. же на Жидовъским эълобм. ни вко благодвтелв осмжданите. избававнить оубицм. пъ вко начатъкъ осмжденью. начатъкъ осмжденъимъ бъисть свобода. нача-
- 640. тъкъ ѣко осмжденъихъ сждъ. бес прак. 9. въдъи приїмъ праведъно. и жівъи-

мъ и мрътвъимъ сждитель ѣвлѣетъсл. ѣко же естъ поставилъ день. въ нь же хоштетъ сждиті бъ вьсеи зе-

- 645. ми правъдож. мжжемъ. имъ же нарече върж дати въсъмъ. въскръшъ из мрътвъихъ. Июдъи же оубо инъи вънъи оставльше. на кръстъ сл оустръмишл. страшънъи ї оукоризнъи при-
- 650. мъишлъше съсждъ, и законняж клатвя. дрѣвъное въ съмрьть и прѣлаганятъ, на сьмрьть хоташте възвазатї таготя, не домъишлѣахя же са крста, побѣдънъию оусоужданяште
- 655. прикладъ. и не до сего же доволъ имхште. нъ и разбоиникъи вхдхтъ (=-датъ) прічитанжште съмрьті его, да би съмрътъное причаштенье нечъстъ
 бъила коньчинъи его. не домъишлѣ-
- 660. ахж же сл разбоиникъ съ Хмь распинажште, и твораште и проповѣдатель цѣсрствию, распатаго, помѣни бо ма сатъ ги, въ цѣсарствї твоемь, о разбоиниче ѣко разбоиникъ есї
- 665. распатъ. и еванјаїстъ са еси ѣвилъ. помѣни ма въ цѣсарствї твоемь. чъто естъ оубо. ω разбоиниче. не чюеши ли чъто страждеши. не помниши лї

- гвоздиї, забъиль ді еси бользиь.
- 670. Тко въ пркви са мола. не на дрѣвѣ ли виса молиши. видѣхъ сатъ прквь бжїнх. и молїти въжделѣхъ. познахъ отъ псаньѣ вїнх. видѣхъ осхжденье етеро. пѣсарствие проповѣданх-
- 675. ште. видъхъ оукоризнынъвмы вѣньцемы благодѣть свыташтысл. ели бо распинаемъ цѣсарюетъ, како бхдетъ вѣньчаемъ, знаетъ цсрствіе его твары слъньце распинаемъ відитъ.
- 680. и събти не съмбетъ. въземла свътъ
- к. 9. 6. отъ распинажштіхъ. по гі бора ноштьіж. безакон'нжіж. котераетъ дръзость. безаконь в Июдвиска. землів зъиблаштиса матетъ. и обіштаетъ тржсомь.
- 685. объщъщам на крстъ гъ. како не имятъ въръи. ъко цръ естъ оукаръемъи. титъ- ль въпьетъ. тварь съвъдетельствоу- етъ. ъже чътя напсана. знаня вештъ- ми. ги помъни ма въ цъсрстви твоемъ.
- 690.

 о разбоиниче Петроу помоштъниче. Июдѣомь обличителю, съставниче
 правъдѣ.

 о разбоиниче. коупьче цсрствію.

 хранителю раю. Адама извѣстьнѣи.

 о твари пръвостворенаго отъвръзъи. онъ

оукраденъ бънстъ. тън же на кръсті: простерь ржці въ вріма, погънбъшин обріте ран. и родителевъ жріби погънбышъ. бесірлож пруобріте. Іко пръвіте

- 700. церствие исповъдъвъ, о разбонниче. цъсрствию исповъдьниче. оучителю мчкмъ, иже словомь маломь, небса отвръзе, и дивънож пъсных, дивъно съкровиште обрътъ, и подълье крь-
- 705. стъное нбо створь. о оучителю чкомъ. позаконноумоу, и похвальноумоу разбоиствоу, и наоучъ чкъи церствје искрасти. о разбоиниче. жел вемх
 к татьбх. крадомоумоу испов вда-
- 710. гм. и велікти мъздъи разбонскънгм. съпсавъ. и великъи плодъ показавм. исповёданьё. поздё вёровавъ. а скоро исповёдёвъ. послёжде пришедъ. и пръве са вёньчавъ. и фаль вёрынжих б-
- 715. вѣ дѣтель. © горькъи Июдінъ обличителю ѣвльса тажьи осила. и съ Июдож прѣмѣньса отъ дьѣвола къ Хоу. и съвѣдѣтель имѣм крста. измѣни же кръстъ гробъ. несъмрътьнаѣ вьсь. гробъ
- 720. выскресьное село. гробъ. гробомъ ра-
- к. 10. здроушенье; вь немь же съмрыть. мьнітъся бънти. а животъ ничетъ. коньца не

- имѣм. добрѣ естъ гробъ тъштъ. по бжію повелѣнью. да мрътвъихъ множъство.
- 725. отъвъта въчънетъ не имъти. о въскрьсъшиїмь. и пакъи Июдъи, да приїметъ
 клеветънъны винъи, тъштъ естъ вїдътї гробъ лежаштїхъ. Жидовьскъ назъикъ затваръжштъ. Июдж обличажштъ.
- 730. чъто глеши. С клеветьніче. мрытвыца иного не віліши. поклонисл субо въскръсъшюмоу. вижды въставъщаето. и гы познаи. мрытвыцы нъ (= нъи) еси прёдалъ. живъ
 ті и въздаемы. иъ не довълё сі Июдёомъ.
- 735. нъ и печате надагаютъ на гробъ.
 о оумнъи
 безоумниче, раздрѣшаюї болѣзни съ мрътънъим, печатї ли не раздрѣшитъ.
 и прогънавъи ада, печатї ли съ бої тъ, зазнаменаи гробъ, воїнъи поста
 - 740. ви. остжпи гробъ. большъмі твориши исправленье. позорьникъй въскръсенью его. готоваеті. съвъдътелъ въстанью. приводіши. проповъдателъ моїмъ чюдесемъ. твою слоугъи готоваети. прі-
 - 745. дѣте оубо братрьѣ. видімъ болѣзни гробънъим. видимъ жтробоу гробоу. матерь бесъмрътью. пожидѣмъ відѣті Ха побѣждъша въстакшта їз мрьтвъихъ. нъинѣ веселі пристжпимъ къ

въскресъщюмоу весело, томоу бо естъ 751. слава во вък. амїнь.

(VI.)

СТААГО ЕПІФАНИЪ. АРХІЕПИСКОУПА. КУПРЬ-СКААГО. О ПОГРЕБЕНІ ТЪЛА ГНЪ. И БА НА-ШЕГО ТУ ХА. И О ИОСИФЪ. ИЖЕ ОТЪ АРИ-МАТЪЉ. И НИКОДИМЪ. И О СЬНИ(ТИ)І ГИ НАШЕГО ГРОБЪНЪМЬ. ПО СЪПАСНЪІ МУЦЪ ДИВЪНО БЪИВЪЩЮ.—

- к. 10. Чъто се дънесь безмаъвье много 6. на земи. чъто се безмаъвье много, и маъчавье много, бе-
- 760. зматывье много. Тко цтсарь стапить. земат оуботся. и оуматча. Тко бъ паттых оумретть. и адъ въстрепета. бъ въ малт оусъпе. и стапитана отъ втка. отъ адама въ-
- 765. скрвси. къде нъинв схтъ. въчерашънам млъвъв и гласи. и говори. бъиважштеи на Xa. отъ законопрестхпьникъ. къде народі. и кові. и чини.
 и оржжьв. и дръколі. къде цвсаре. и ї-
- 770. ерви. и сждым осжжденънм. къде сввита и мечи. и говори бештіслъни. къде людьем шатаньв. и
 тржть неправедьнъй, въ истінж

оубо зѣло, въ истинх людье по775. оучишаса тъштетънъимъ, и соуетънъимъ. потъкжса въ акрогонјеи камень \overline{X} ъ, и самі съкроушишаса,
привръгжса, въ твръдъи камень,
въ въ пѣнъи влънъи їхъ разиджса, по-

- 780. тъкжса о наковалѣ непобѣдимѣемь.

 нъ самї сътърени бъиша. възнѣса

 на дрѣво камень. и съшедъ оумрътвї

 ва. съвѣзаша велїкааго Смпсса(= Сампсона). с.гьныца Xа. нъ раздрѣшъ вѣчънънь ж-
- 785. эън. иноплемен никъи, и законопръстжпьникъи, погоуби, заиде бъ слънъце подъ землж, и тъмж пръмрачънжи Июдеомъ сътвори, дънесь спсиье, сжитімъ на земи, и
- 790. отъ въка подъ землеж съплитімъ. дънесь спсенье вьсемоу міроу. еліко видимъ. и еліко не відимъ. соугоубо дънесь пришестие гне. соугоубо съмотренье. соугобо члвко-
- 795. дюбьствие. соугоубо сънитье.

 въ коупт же и съмтренье. соугобо къ

 к. 11. чкомъ постаптенье. отъ небесе на земт.

 отъ земла подъ земля. бъ приходт
 тъ. врата адова отъвръзажтъса. съ-

800. паштеї отъ въка радоунтеса. съда-

- штен въ тъмѣ. и въ сѣни съмрътънѣ. великъи свѣтъ пріимѣте. съ рабъи гъ. съ мрътвъимі бъ. съ оумеръшимі животъ. съ повин'нъимі неповин'нъи.
- 805. съ сжштімі въ тъмѣ. немръчан свѣтъ. съ плѣн'никън свободітель. съ пръисподъвіми. прѣвъишъниі носъ. Хъ на земи. вѣровахомъ. Хъ въ мрътвъихъ(.) съ нимь сънидѣмъ. да
- 810. оувімън таннън. каже тоу. да разоумівемъ бжік. танна подъ землек чюдеса да оувімъ. како и схіптімъ въ аді. просвітіль есть проповідь. чъто оубо. выса лі пріпрость спсаетъ. івлыся
- 815. въ адѣ бъ. н'ї. нъ и тоу вѣроужштам. въчера же. съсмотрыйвънаа твора. а дънесь владъичънѣа. въчера плъть-каа а дънесь господьскаа дѣм. въчера чскаа. а дънесь бжствынаа дѣетъ.
- 820. въчера за оухо оударенъ бъивааше. дьнесь блісцанимь бжіемь адовъское жиліште бьеть. въчера съвлзанъ бъивааше. дьнесь нерасдръшентимі жэами. съвлзаетъ гоубителл.
- 825. въчера осжжденъ бънваше. дънесь осжжденъимъ. свободж даръствоуетъ. въчера слоугъи Пилатовъи рж-

- гаахжся емоу. дынесь вратыниці адовыниї. видівние его иштезж. на оу-
- 830. бо слънши Хвиви мхцв. въишънее слово слънши и въспои. слънши и прослави. слънши и проповъждь. бжив вельв чюдеса. како законъ остхпаетъ. како благодъть процейтаетъ.
- 835. како образі мимоходать. како истіна пропов'вдаеться. како с'ёнь мимоходіть.
- К. 11. Како слъньце вьселенжи исплънветъ.
 6. како ветъхъи законъ обетъща. како новъи завъщтаетъсл. како древива
- 840. првидж. како новаа процвісл. дъвои людье вь Сионт. въ вртм Хвьнті мжцт придж. Евртісціи коуптно же и поганьсціи. дъва цсрт. Пилатъ и Іродъ. два архертаа. и Ан'на и Каіафа.
- 845. да объ насцъ. въкоупъ бждете. ова пръстажний. а Хвъна начинажний. дъвъ жрътвъ. въ тъ вечеръ дъашетесл. понеже и сисенье глж. живъимъ и мрътвъимъ бъяваше. Июдъи же съвл-
- 850. заките агнець закалахж. а иже отъ поганъ. въ плъть ба. и ові вь сѣнь възїрахж. ови же къ слънъцю. и къ боу притѣкаахж. и ови съвлзавъше Xa. отъсъвлахж. а иже отъ погавъ ннодшъно

- 855. его приїмахж. и ови скотънжіж жрътвж. ови же бжию тёлоу жрътвж приношахж. нъ Июдей (и)схожденье. еже отъ Ејупта помневахж. а иже отъ погаиъ избавленье, иже отъ лъсти, про-
- 860. повъдахж. и се къде вь Сионовъ градъ церъ велікаго, въ немь же сътвори спсенье по сръдъ земля, по сръдъ двъма жівотома познанъ бънвъ. Иу снъ ъжі, по сръдъ оцю и дха, объма жівотома, жи-
- 865. ветъ. отъ живота, истіннь животъ вывыса, и по срвдв анјлъ и чловъкъ. въ вслехъ раждањса, и по срвдв дъвоихъ люді, камень жгъленъ лежа. и по срвдв закона и пророкъ, въ коупѣ про-
- 870. проповъдаемъ. и по сръдъ Мосъа. и 1лим въ горъ Бвлъмсл. и по сръдъ объма разбоиникома бъ. разоумъноумоу разбоиникоу ъвлъмсл. и по сръдъ настомштіи жизни. и грлджштіи. сжди въ-
- 875. чънъ сѣда. и по срѣдѣ дынъсъ живъимъ и мрътвънмъ ѣвлѣнаса. соугоубж
- к. 12. пакън гла жизнь, соугоубо розьство, въ коупъ и по розьствоу, и слънши въ ръчи, соугоубу розьствоу вешті, и въспле-
- 880. шті чюдеса. анјать Маріи. матери Хвт. рожъство его благовъствова. и ајать

- 885. пакъи вь Сионъ. из мрътвъихъ пораждаетъса. врътъпъ ис камене. иде же Хъ пораждаетъса; пеленъи въ рождъство приемлетъ. пеленами. и съде повъветъса; змрънж рождъса примтъ. змрънж в въ погре-
- 890. бенье. в алъгоуї приемлетъ. тоу Иосифъ. безмжжъвъи мжжъ Мариївъ. сьде Иосифъ. иже отъ Ариматіи. въ Витьльмі (= омі). въ всли рождъство. нъ и въ гробъ. вко въ всли мъсто. прывиї пастъири Хвое бла-
- 895. говъстъствоужтъ рождъство. нъ и пръвіи вьсьмъ пастъири. Хві оученици. благовъстиша Ховое из мрътвъихъ порожденье. тоу радоуїся анјяъ дъвъи възъпи. съде радоучитеся велика съвът(а) ај.гъ. Хъ женамъ въститеся велика съвът(а) ај.гъ. Хъ женамъ въститеся велика съвът(а) ај.гъ. Хъ
- 900. зъпъвше. въ пръвое рождъство Xъ. по четъирехъ десатехъ дънь. въниде земънъи. Иемъ въ црквъ. и принесе вко пръввнець дъва гръличишта боу. нъ и въ погребенье его еже отъ мрътвъихъ. Хъ по к дънь възг-
- 905. де въ въиспрый Имъ. надоу же не разлачисл. въ истіннай ста сватъимъ. Тко пръвинець неистьлиненъ. из мрътвънать, и приведе бви, и одю дъва грълічи-

- шта, дшх и плътъ нашх, его же и прим910. тъ. ѣко С'емьонъ етерь, ветъхъи дънемъ,

 тъ ѣко въ рхцѣ свои, въ своѣ ѣдра, аште
 лі вѣтъскъи се, а не вѣръно слъишиши,
 обличантъ тъ, недвіжимі печати
 господьскоумоу порожденью. Хвоу гробоу.
- 915. вко бо знаменаномъ печатомъ, двъъствьнъимъ затвореномъ. Хъ отъ двъм родіса.
- к. 12. тако не огвръстомъ схштемъ. гробъб. нъимъ печатомъ. Хво порожденье бъй. како же въ гробъ и когда. и отъ къихъ. Хъ
- 920. жизнь полагаеться. святьих словесь да послоушаемь. поздё же бъивъши. сять. приде чкъ богать именемь Иосіфъ. съ дръзнхвъ. въниде къ Пілатоу. и проси отъ него тела Иусова. въниде чкъ къ
- 925. чкоу. просм примті ба. чловѣкомъ. прошааще брьнье оу брьньѣ, примти зиждителѣ вьсѣмъ. сѣно отъ сѣна примті небскъи огнъ. каплѣ малаа отъ каплы примті бездънж. къто видѣ. ли кто слъиша
- 930. къде. чкъ чкоу творьца чкомъ даръствоужшта. безаконнікъ праведъника. и творьца закономъ. объщтаваетъсм даръствоваті. сжли осжжденъ. ъко осжждена сждыж сждыть. въ
- 935. погребенье даетъ. поздъ бъивъшю.

приде чкъ богатъ именемь Иосифъ въ истинж богатъ. ѣко вьсе съложеное тъло гне пр(и)їмъ. въ истинж богатъ. ѣко соугоубже оусйж Хвж отъ Пилата

- 940. примтъ. и богатъ, ѣко безцѣннаго бисьра. достоїнъ бъистъ примті.
 въ истинж богатъ. вълагалиште бо понесе. плъно бжствънаго богатъства.
 како бо не богатъ. въсемоу мїроу жи-
- 945. знь. и спсенье сътажавъ. како не богатъв Иосифъ. даръ пріимъ. питбіжщитаго и вьса. и въсфии обладанжита поздъ бъввъшю. бъ бо оубо зашъло въ адъ. праведъное слънъце. тъмь же
- 955. ка. съкриті Иса. въ гробъ, градете. съкръвенжи въ адъ таними. потаеноу

Даже изъ самыхъ заглавій статей, находящихся на этихъ 14-ти листкахъ, можно видѣть, что сборинкъ состоялъ изъ переводовъ Греческихъ поученій. Замѣтимъ при этомъ, что большая часть этихъ статей находится и въ такъ называемой Супрасльской рукописи, XI вѣка.

- 1. (К: 1—60) Часть слова Іоанна Златоустаго для чтенія въ вербную недѣлю: Срав. въ Супр. ркпси, стр. 239—241, гдѣ это слово начинается такъ: «Оть чоудесъ къ чоудесемъ господънемъ ходимъ».
- 11. (К: 61—160) Часть неизвістнаго слова, связаннаго сь предъидущимъ: по мнінію Копитара, это Славянское поученіе; по мнінію Миклошича—Греческое и, можеть быть, особое окончаніе предъидущаго слова. (М. І. а 1—23.) Окончаніе этого же (?) неизвістнаго поученія, кажется, для чтенія въ страстной вторникъ. Непосредственное сближеніе посліднихъ словъ 2-го листка изъ изданныхъ Копитаромъ и первыхъ строкъ 1-го листка изъ изданныхъ Миклошичемъ опирается единственно на близости ихъ съ містомъ 1-й книги Царствъ: гл. XV: 22: аште се трібі ги олокавътомата и даръи (=6i3єλητον τῶ χυρίω δλοχάυτώματα καὶ =10σιας). =10 оуслъншати (=10 ослоушань =10 оуніве дара благо (=10 ослоушань =10 оуніве дара благо (=10 ослоу іжір =10 ослоушань =10 оуніве дара благо (=10 ослоу іжір =10 ослоушань =10 оуніве дара благо (=10 ослоу іжір =10 ослоушань =10 оуніве дара благо (=10 ослоу іжір =10 ослоушань =10 ослоушань

σίαν άγαθήν). Приводя это соображение свое, не могу впрочемъ умолчать, что по содержанию отрывки Копитаровъ и Миклошичевъ вяжутся плохо другъ съ другомъ.

- III. (М. 1. а: 23 37. б: 1 40.) Начало поученія Іоанна Златоустаго, для чтенія въ великій четвергъ.
- IV. (М. П. К. 161—553.) Средина и конецъ поученія Іоанна Златоустаго о предательствѣ Іуды, для чтенія въ великій четвергъ. Срав. въ Супр. риси, 304—320, гдѣ оно начивается такъ: «Мала нжжда дьнесь въ вашен любьви съвѣштати». Непосредственное сближеніе послѣднихъ строкъ 2-го Миклошичева листка и начала 3-го Копитарова листка, при сличеніи съ подлинникомъ, не подлежитъ никакому сомнѣнію: егда придоу нань (ὅτε ἐπῆλξον αὐτῷ) съ орхжи(и) ї дръкольми (μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων) свѣшть и свѣтільникън їмжште (λαμπάδας καὶ φανούς ἔχοντες).
- V. (К. 554—751.) Слово Іоанна Златоустаго для чтенія въ великую пятницу.
- VI. (К. 752—956.) Начало слова Епифанія Кипрскаго для чтенія въ великую субботу. Срав. въ Супр. рпси: 337—342.

Сличение этихъ переводовъ съ подлинникомъ показываетъ, что переводчикъ держался подлинника дословно; впрочемъ по мъстамъ или измънялъ его самъ отъ себя, или же имълъ подъ рукою подлинникъ уже измъненный вставками и выпусками. Таковъ же переводъ и въ Супрасльской рукописи; таковы же въ немъ в отклоненія отъ подлинника, но не такія точно, какъ въ Клоцовскомъ сборникъ. Впрочемъ за исключеніемъ мъстъ, не находящихся въ обоихъ этихъ переводахъ, выраженія въ нихъ очень часто дословно одинаковы, кромъ описокъ, — какъ можно видъть изъ слъдующихъ примъровъ:

Клоц.

(оу)соуго(у)бите благодъть, зане таковомъ отрокмъ достоини бъисте оци. иже и та їхъ же не вѣдѣ-хж старци. Бмъ наоучени въспѣша. обратите сръдца ваша къ чадомъ. и не съмъжите очтью вашею къ истинѣ. аште лї есте тижде

сами, и ашютъ есте лоучъще младънець. ти вамъ бжджть сждым. по гноу словеси. добрѣ оубо сего ради прогласи о васъ Исаиъ пророкъ гла. не нъинъ постъидитса Ивковъ. ни нъинъ лица пръложитъ Иль. нъ егда оузьрать чада ихъ дела мов. мене ради сватъ има мое. и остатъ домъ 1 вковаь. и ба Илва оубоваться, и разоумыхть дхомь баждаштеї разоумъ. а ръпъштжштен наоучаться послоушаті. И назъици ваъсижштен наоучатъса глаті миръ. . . . (К. І. 1—16.) егда придоу нань съ оржжи ї дръкольми, свъщта и свътільникъи їмжилте, гла кого иштете, и не знахж его же хотъахх мти. тольмі Июда не можаше его предаті. аште не би самъ хотель. и того не можааше зървти, его же хотваше првдати, ибо свътільникомь сжштемъ. и свъщтамъ толікамъ. (К. 3, а. 161—167.) Чъто се льнесь безмлъвье много

Супр.

оусоугоубите оубо радость. ико тацахъ отрокъ бъісте отроци. иже кже и старьци не въдомо бъють. богомъ наоучени въсхвалища, обратите сръдьца ваша къ чадомъ своимъ. а не сьміжанте очию си противх истинъ. аште ли тижде ксте. да ни слъпшаште слъпшите, ни видаште видите. ти без оума гиввактесь на младеништь. ти вамъ сждил бжджтъ по съпасовоу словеси. добрѣ и о семь съ инѣми прѣжде сывѣшта овасъ пророкъ Исани рекъп: не нъпии постыдитъса Ииковъ. ни иътим лица со менитъ, иъ кгла видать чада си дълеса мога, мене дълга освататъ има мок. и освататъ сватааго Інковыя. и бога Издраил'ева оубоать. и разоумыхть доухомь заблядивышии разоумъ. и гифважштииса навъзкижтъ послоушати, и азъщи нъмоукиштиї навънкнить въштати миръ. . . . стр. 239—240.) кгда придоша на н'ь съ дръвесы и съ свъштами рече имъ. кого иштете. и не въдъща. кого хотбахх ати, толми не може предати кго Июда. тако и не видваше тоу сжшта. кго же хотваше првдати. ЦЪ свъштамъ схштамъ и свътоу толикоу. (стр. 308.) Что се. льнесь мльчаник много

Digitized by Google

на земи. чъто се безмлъвье е много. и млъчанье много. безмлъвье много. ѣко цѣсарь съпитъ. землѣ оубоѣса. и оумлъча. ѣко бъ плътых оусъпе. бъ плътых оумрѣтъ. и адъ въстрепета. бъ въ малѣ оусъпе. и съпаштана отъ вѣка отъ адама въскрѣси. къде нъинѣ схтъ. въчерашъскрѣси. къде нъинѣ схтъ. въчерашънана млъвъи и гласи. и говори. бъиважштеи на Ха. отъ законопрѣстхпыникъ, къде народъ, и ковъ, и чини. и оржжъв. и дръколі (К. 10. б. 757—769).

на земи. Что се. се мльчаник много и неплиштеваник много. млъчаник много. шко цѣсаръ съпитъ.
земью оубоюса. и оумльча шко богъ плътик оусьпе. богъ пльтик и оусьпе. и адъ въстрепета. богъ въ малѣ оусьпе.
и съпаштал отъ вѣка отъ ада въскрѣси. къде нънню схтъ въчераш'н'ал мльвъг. и гласи и говори бъгвакштии на Христоса отъ законопрѣстхпникъ. кде народи и чини
и оржжию и жрьди (стр. 337).

Какъ написанъ Клоцовскій сборникъ видно изъ прилагаемаго снимка (XI. a. б.).

Правописаніе Клоцовскаго сборника повторяетъ тъже черты, какія видимъ и въ другихъ глаголическихъ рукописяхъ.

Въ отношени къ написанию и употреблению буквъ слъдуетъ отмътить слъдующее:

- • писано съ кружкомъ на правую сторону отъ отвъсной черты.
 - Т и в постоянио смѣшиваются.
- м употребляется въ словахъ иностранныхъ: ++мав, этоматэ, эмргиарв и т. д.
 - з съ поперечиой чертой на право.
- ф съ удвоенною продольною чертою, а кружечки цальные приложены къ поперечной черта: ф.
 - ф употребляется просто какъ ф.
 - шт употребляется постоянно: в нътъ.

Изъ употребленія нѣкоторыхъ буквъ видѣнъ выговоръ. При этомъ болѣе всего поражаетъ:

— Крайнее сметение твердых в и мягких слоговь, т. е. в и в. Есть случаи что и в употреблень вместо в (крестьень. 142. неповиньнь. 201. навъикнешь. 238. глась. 425); но еще чаще на обороть в вместо в, между прочимъ въ таких в слогах в, которые, по коренному свойству Славянскаго языка, должим быть мягкими (съ ж, ч, ш; слоужъба, неоу-

божьно, невъзможьно, очью, зачыжть, въскрышь, брашьно; въ окончаніяхъ сущ. жен. рода: дръзость, памать, благодъть, тварь; въ сущ. муж. мягкаго окончанія: кназъ. 89). Не рідко одно и тоже слово написано и съ в и съ в (дыньсь. 295. 626. дынесьн'ъго. 427. – дынъсъ. 875. доневъпъ. 565. – крыстъ **— крыстъ. 574. 610. крыстывиъ. 98. крыштенье. 101.** прыни. 894. 895. прывае. 713. прыванець. 902. **— пръвое.** 900. пръвънець. 907. — слонеце. 577. 587. 679. 837. — сленеце. 561. — сленеце. 787. — вечера. 822. = въчера. 816 818, 820. — съмрыть. 602. 604. бесьмратье. 605 = стмрать. 592, 651, 652. — га = господь. 685. — гъ = господъ. 57. 138. 470. - соуетыть. 72. = соуствиъ. 72). Постоянно съ в третье лице глаголовъ (нъстъ, естъ, бъистъ, разоумъжтъ, оубоватъса); почти постоянно съ в творит. падежь сущ. на мв (разоумомь, страхомь = страхомь, трепетомь, срацемь, и т. д.). Иногда в написанъ какъ будто напрасно (съребро. М. II. б. 29. съребрыникъ. 230. 386.)

— Такое же смѣшенье слоговъ мягкихъ съ твердыми выразилось въ употребленіи ж вмѣсто ж: (приемлж. 75. приемлжштеи. 435. 437. приемлжтъ. 441. глаголж. 190. 348. 361. 363. 441. глаголжтъ. 302. глаголжште. 54. 191. 246. глаголжштю. 135 — глаголжштю. 102. сължтъ. 627. волж. 402. молжсл. 452. 525. землж. 422. 787. 798. поставлж. М. І. а. 20.). Тоже видно, хотя и въ немногихъ словахъ, по

употребленію и вмѣсто ъі (би: 164. 195. 203. 395. съкрити. 955. крињел. 951. покриваше. 56. покриетъ. 137.) и на оборотъ (фаръисъи. 389.).

- Глухіе гласные сохранены, какъ видно изъвышепредставленныхъ примѣровъ, очень часто, впрочемъ непостоянно, будучи или замѣнены чистыми гласными (крестъ. 608. 633. крестъѣнь. 142. младѣнець. 6. = младѣньць. 33. цркве. 121. дънесъ. 34. несъмънсленъ. 325 = съмъисльнъ. 326.), или пропущены вовсе (старць. 33. творць. 267. м. падѣнци. 45. начаткъ. 271. створити. 194. 199 = сътвори. 244.).
- Есть несколько случаевъ употребленія древнихъ чистыхъ вместо обычныхъ глухихъ, и вместо в (памати памать. 318. сати сать. 281, если только это не описки подобно несъмъислыни 13. предами 172, или ове вм. ово. 326).
- Особенностью постоянною можно назвать употребление в выбсто и передъ в (противленые 19. в в твые 36. житые. 65 и пр. и пр.).
- При соединеніи съ р или л, в и в стоять постоянно послів нихъ (длежьни, отъврегж, крештенье, кръвь и т. л.).
- Носовыя гласныя употреблены вообще очень правильно, впрочемъ не безъ исключеній, любовытныхъ для опредѣленія тяготѣнія народнаго выговора: ю выѣсто ж = х (да не разлючаетесл. 133. = къто

- насъ различитъ. М. І. а. 11. тажю. 115.), е вмісто а (се съподобища. 141.); о вмісто ж (и воіж піснь. 30, немогоште. 180. вьсіко. 275. дховноїж пиштж. М. І. а. 28.), какъ будто по опискі вмісто оу, повторившейся тоже нісколько разъ (соугобите. и т. д.); оу вмісто ж (обрати емоу и дроугоуіж. М. ІІ. а. 34. придоу. М. ІІ. б. 40. мжюу. 617. моука. 620. жтробоу. 746.); та вмісто тя (ноштым. 953); та вмісто а (свюзано. 566.); та вмісто та (прокажентятя. М. ІІ. б. 2.).
- Употребленіе буквы в выдержано довольно правильно; есть впрочемъ и случан употребленія простаго є вмѣсто в (съмотренье. 794. древле. 592.) и на обороть (младвиець. 633. 45. младенечь. 21; прыввиець. 902. трѣпюзѣ. 326. 426. трапезѣ. 398. 404.); ї вмѣсто в (процвітаетъ. 834. процвісм. 840.). Замѣтимъ еще, что слова Иоудви, Евръи постоянно пишутся съ в.
- Касательно употребленія согласныхъ, кромѣ уже выше замѣченнаго употребленія ђ ј. въ словахъ иностранныхъ, для выраженія мягкихъ слоговъ, замѣтимъ въ томъ же родѣ употребленіе т вмѣсто в (Витьлѣомъ. 884. 892. Ариматіи. 892.).
- Мягкій ж безъ х употребляется передъ и (земи), но не передъ в и ж (землеж, землж, избавленье).
- Сочетаніе сц вытесто ст для смягченія ск, постоянно (пасцѣ. 323. Вавилоньсцѣ. 350. хероувимьсцѣмь. 38. Евръисции. 842. поганьсціи. 843. плътъ-

сців. 152.). Употребительно вмісті съ тімъ сочетаніе шт для смягченія сч (бештислънжіж. 176. вштезж. 829.).

- -c сохранено передъ u (исп \pm ли. 460. исп \pm ленье 462. 600.).
- з смягчено въ ж (иж него. 51.), и напротивъ употреблено вмъсто ж (розьство. 877. 878. 879. = рожъство. 881. = рожаъство. 687. 893.).

Въ отношения къ употреблению грамматическихъ формъ замѣчаемъ сохранение требований древняго языка. Часто употребляется краткая форма прошедшаго (придъ. 282. сѣдомъ. 350. да бж. 175. идж. 179. придж. 842. проидж. 301. пръидж. 840. разиджса. 789. падж. 179. срѣтж. 35. иштезж. 829. отъвръткса. 108. привръгжса. 778., потъкжса. 776. 780); между прочимъ и съ удержаниемъ с (възнѣса. 78.1 процвіса. 840.). Двойственное въ глаголахъ — на е (бждете. 845. дѣашетеса. 847. градете. 955.). Два раза употреблено е вмѣсто есть (82. 108.). Замѣчательна форма причастія: ооубожаваи. 40. и род. прил. муж. прѣданаего. М. І. б. 1. Првлагательныя въ имен. ед. муж. рода постоянно на ъи (== ъі).

Изъ числа словъ любопытныхъ; которыхъ вообще довольно много, отмѣтимъ нѣкоторыя:

- ашють напрасно (539).
- бали врачь. бальство врачество. 280. 592. убаловати уврачевать. (М. II. б. 1.)

- беспда. ὑπόβεσις, ипотеза (М. I. a. 27. 30.).
- безочьство безстыдство, ападожотта. (435.)
- *благодъть*, 418.
- братръ почти постоянно (81. 84. 477. 497. 503. 522. 541.): брать (108), братомь (500).
 - вътьски μυδικώς. (912).
- ели: ели бо распинаниъ цъсарюетъ. 676 677: εί γαρ σταυρούμενος βασιλεύει.
- *сжиденье* (140).
- иночадъи единородный (516). инодивно единодушно (854).
 - **къмотра** кума (100).
 - обышті сыными вселенскіе соборы (103).
 - neчams (м. p: печатомъ: 915).
- пон'пжтоу: и пакън пон'пжтоу благотвориті праведнаа (62—63.).
 - **псати** постоянно (83, 87, 149 и пр.).
 - сать = сать говорить: очень часто.
 - **—** тржть стража (773).
 - фропить пророкъ (134).
 - xodamau πρόξενος (518).
- цъсарь, цъсарствик, цъсаревати постоянно (50, 666, 676, 689, 760.).

б. Македонскій листокь.

Не столь важенъ какъ разсмотрвнный выше отрывокъ графа Клоца, но такъ же, при недостаткв глагольскихъ рукописей, замвчателенъ и Македонскій листокъ, случайно сохранившійся какъ обертка тетради, а потому нѣсколько пострадавшій отъ клѣя и рукъ, и записанный разными поздними замвтками. Этотъ листокъ есть кусокъ изъ сборника, писаннаго

- 1. a. 1. EPTS. PLASSET SAELA

 PTS. AA 236W6 W5 24A3

 V3 E32 PLASW4P5 P4

 PAS 24A65 2V336 ELA
 - 5. Web. 2A-66 + Web

 WBA-626. A+ f+

 P+A3Web V6(6)A6+2Web

 WG. PA3A-68 Wyble F9

 Y26 A'fe. 8 f9 E36A8 Wff
 - 10. рэльнжичэл 2ли В 8 хьдш'гэ. хлур у' 2эхлн 8 гэ тузьсур г8 1эхлн жэ. эгстлс гьд лелэжэгсэжс. 2лн
 - 15. E6 v3A346. 23 8868
 f3h4426A. 28 88A468
 %3 488W68 23 864A
 A67 %3 83E3 V83AA4

въ малый листь или въ большую четверть, въ два столбца, по 37-ми строкъ, и заключаетъ въ себъ три поученія: одного только конецъ, другое все, третьяго начало. По содержанію можеть онъ казаться любопытнымъ, между прочимъ для тъхъ, которые ищутъ указаній древнихъ Славянскихъ рукописей о язычествъ, о пъсняхъ бъсовскихъ и т. п. Представляю этотъ листокъ весь какъ есть, првлагая и снямокъ (XII).

- 1. а. 1. бнін. красьнъй избраній. да сжтъ ти садове бес пръстани напави садъй свол бра-
 - 5. тре. слъз амя моласа. да напавеми вь(з)драстжтъ. плодъи твора пов'са д'ни, и не бжди мі
 - 10. подражатель слабоу и грвш'ноу. глщю в'сегда и не творащю ни когда же. оунъилъ првдъложеньемь. сла-
 - 15. бъ воденж. не имъи покааньъ. ни млвъи же чистъи не съвълът же себе всегда

₽ 59468€ 836%+

W)

20. E364364+433. 5 QVA , W+ 73 5865 3 3442446 83336 24+E3285. 83

m

ጸቀር **ሆ**68 የየል **የ**ፆ ሮኔተል **የ**ያል. ኃል8ኑን <mark>አን የተደፍ ን</mark>

25. 2016 E3364626 E4. 8
00436646 V'23864 3888
88366744. P38368
00326 3888 64 886 3144
74483. 64 P586306 74

ô

30. WE 2014A 333 EA433AA
VHUSWS WAV4WS. 8
27306 WS AUSE VE 33
A873E 373E. 20154U 73E
46 8 V3A81364E. 33A4

00 00

- 35. жэ гьвлэ %6. фантв кэм с элжежен это ад кэж с эжэ. 284444 э

и божса сжав

20. бжджщааго. и Швѣ та не имън о грѣсѣхъ моел слабости, мо-

ля вън нив чю брав мов. елико же васъ е-

- 25. стъ бомщьсм ба. и творащъ в'сегда емоу оугодьнаа. Помолитеса емоу за ма окаанаяго. да придетъ на
- 30. ма став его благодв. вашими млвами. и спетъ ми дшж въ годинж опж. страш'нж-
- 35. же приде гъ. Фдати кота комоуждо по дъ-
- б. 1. диномоу боу стоу бесъмрътьноу. благоу и страш'ноу прчтоу млдоу. подвигъшюмоу азкъ

7

8 ሐቦሮቴህን 648 ድፍሎቴ ሌትሣዊ ውጤት የከታደቁል ይ

10. ped 8 25vp 8 9986 pd

A646pe A+ V'24p+

AUH+ pdevs 28 8 p+2A+

A8V'U826 86v3a30V'26

V6 384pe V446p6

îi á

15. 46. ES 83 P+WB 2A+ P'PA .-

89-rel ex e1<u>a</u> 8 30-rl

25. 26 84343243430343 \$6 8\$406 \$6206.

A13 \$3 8 E826767 4734 5. мои благодѣтых. възгласити глъи схльнъил. и покааньѣ

и любьве паи съзъдати дши просв'яще-10. нье и срцю и оумъ пользьнъ да в'съка дша пожщи си и насла див'писа изведет'са вь жизнь въчьнж-

15. ж боу же намоу сла в'нѣ

гліж и вко же ходан
25. съ идолослоужителе
мь иматъ часть.
вко же и бжебита апол'

Ŵ %A. YA2W3 A8 E6+A APE8#4+. }+}> Y6&Y6+

30. ₩+3₩3₽€ ₩6₽₽€₩6. 8

35. 26va4+a62€ 32v4.

<u>A+3</u> +3 +43€ 2a3v4 v6

<u>Aaawx</u> v6 a646 23€

W

- - 5. Acme 448 ve aefe 3fe. A4 443 3 2A343231-6 236 We 284344A f3 32A426 f4. W3 3 AAAA& 3823 Q f413 28 236A36W6. 8 443
 - 10. Lawams and ph arabes sawa aws 5 vra represents. Pa reverte we meerem' vrawe. At vra repra Ba. Machief'pha rast 8

т т.е. въсте ли браъ любимаа. како възвра-

30. щаетесь выспать. и

н паи печетеса творити азчьскай в'св. пекънса плътьскыми и глоуманса, не Xa ли

- 35. съвяъкяъса естъ. ъко не чая слова въздати вь дънь сх-
- II. а. 1. дыны. ѣко же гле гы бжсыными своими оустын. ѣко и о праздынѣ словеси. слово вызда-
 - 5. датъ чци вь дьнь онъ.

 да аще о словесехъ схтъ сицевав неослабьпа. то о дълъхъ оубо о
 како си бждхтъ. и аще
 - 10. хощеши ъко на сръдж извести и всъ съповъдати.
 пе доволно ми бждет'
 връма. да всъ съповъдъ. безакон'наъ дъла и

а <u>व</u> 15. өэвж **УХ РЭ Ж**Ө

â

▲ ተጋ ፠ን ደሑፋ8ሠ8ም6 ፫ ታተል ፫ሑቶ፠ንታተተጹን ሑሑተ ሦፅ ፫፯ተሐመ8ь

20. ABSTRE 5 V66V323A5

.

> መ መ ፆ[™]ፆል ‼ь+ል фуьсъсШэ љል љ+ መ68[®]ፆ++. **୬**Ľℬል√ል መ32€ **የተ** 3**১३**€%63 **2**೪ልመ+.

VV

30. **T QP46A6 V'2A66 A6**

W

Digitized by Google

15. вещи∻ ВЬ НЕ МА

Тко же слъншимъ брав блаженааго Дда вь исалтир

20. доунмса и възвесели-

.

м'са вь нь вь стжіж неліж вьскрівшенью бо естъ праздыникъ и жизнь стаа. вь ніж же са

25. даетъ благоволеньімь біе тёло. тём же

> и"нъ браъ Швръгъще дъла тъм'наа. облъцътеса вь оржжье свъта.

30. 1 Шнждь в'свхъ зъ-

лъ іхъ Швръзёмса.

и единако молж съвлёцём'са ветьхааго
чка. и съ дёлъ его. облё35. кжщеса въ новааго А-

6. 2. 6.78 P*3 P3 130.8003. P8 P+8

\$\partial \text{P6P6A4+8003Q€ 6.+ 3*3}\$

5. ፫5+₩(+)ቀ6₩3Ω€ ₩8

ደዋ€መ(ቄ) የ4 መቶ፠ሴን የኦቼን፠ሑን(መን) ሐልሑት ២ን ቊሮን፠ፅዯፄዋኤፅ ደመኔትዯፅ ሣዎሉቼ 8 መኔልሮንሇትዯዼል 8

10. 2434324. 343 264884 3

W

2004 8 Q1648008 8 24 264 496 84492008. Q 4349 64 4924 29768462824 Q 43 43 2924482004 49268 8

15. *гэг*+чв<u>х</u>че 44. **Ф** *гэ*+в 200+43 бь+ 5+19 008 8 **647886.........**

20. 8 km anymyp fersy.

дама, еже естъ вь \overline{X} а.

и вь поганьскъна къ-

б. 2. зни юже не ходите, ни паи. выпръчаитесь да еже

> добрѣ забъив те паи зълѣ поминаете и о-

5. бращ(а)нжщесь вы

спат(ъ) па тажде приемле(те) ата безбожьнъзхъ странъ щюди и тръбованът и

10. словеса. еже срамъ е-

20. И Xoy зовхщю пркъі.

R

ተ፠ፎ 8ደው የመ የፀብልቡ

25. МИ И ПЛАСЬЦИ ПЪМИ

Непривзнинами. то же

м'ноѕи събиракт'са

на то. чкбцъ же бъ при-

зъиваетъ и гле. При30. дъте къ мнъ в'си. то нъкто идъи. нъкто са подвижа. А ненавидаи чка
дътволъ. аще наречетса съборъ какъ то мъ35. ноѕи събержт'са. а егда
повъстъса постъ или
бъдънье то вси оужа-

Сравнивая эту рукопись съ другими вышеразсмотрѣнными глаголическими рукописями, слѣдуетъ, кажется, отнести ее къ числу болѣе позднихъ. На это указываетъ написаніе нѣкоторыхъ буквъ, именно ф. ф. это изъ нихъ ф написано съ очень низко опущенными боковыми отвѣсными чертами, ф безъ поперечной черточки съ лѣва, это всюду употреблено ф, и ни разу што. Въ словѣ паки постоянно написано в, а не ев. Послѣ ч, ш и щ написано не оу, а ю (чю, гліцю, творащю, подвигъшюмоу). Для слѣдящихъ за употребленіемъ буквы с (ф) любопытно можетъ быть ея употребленіе въ словѣ польсьнъ.

Изъ словъ, употребленныхъ въ этомъ отрывкъ особенно любопытны слъдующія:

- нынь чю: «моліж вън ни чю брать в мов. елико же васъ есть болщьса ба. . . . помолитеса»: І. а: 23. Срав. въ Супр. рук: тебе кдиного пънц чоу възъпиня: 228; отъ вънна чоу почътенънхъ намъ еуаггельскъщихъ оучении противоу сил питина. . . почрыпемъ водж: 230.
- въпръчатися: «и въ поганьскъия къзни юже не ходите. ни паки въпръчантеся. да еже забъив'ше паки зъят поминаете: П. 6: 3. Слова этого мит не случилось замътить ни въ одномъ памятникъ.

в. Отрывокъ Григоровичевъ.

При бѣдности древнихъ глаголическихъ памятниковъ нельзя не дать мѣста и этому отрывку, который не только очень не великъ, но къ тому же и сохранился очень дурно. Не смотря на все мое стараніе воспользоваться химическимъ реагентомъ для возстановленія написаннаго, я могъ прочесть вполнѣ только немногія строки, а въ другихъ разобрать только нѣкоторыя слова или отдѣльныя буквы.

Представляю все, что мною разобрано, и нѣсколько строкъ снимка (XIII). Рукопись была въ малый листъ или въ большую четверть, въ 2 столбца, по 37-ми строкъ — по наводамъ, тщательно обозначеннымъ желѣзнымъ орудіемъ. На сохранившемся листкѣ записана только одна страница (два столбца); оборотъ остался бѣлымъ. Сохранился, вѣроятно, конецъ поученія съ молитвою.

a. 1
ታ ፥ መን ይልዓ <i>ት</i> 8
26 የልኔ366 8
8 ያተቀማቋቋቋ ይ ተቀጥልይመ8
5. 88688A8 8bV4 8633%3 +6
₽ 3\$\$. 8 \$\$3&8£€ 3\$\$\$.
ተۍፈሮደው 30 ሮጠው 30 ሮዛ ል ው 5 2
ษ8 พ45₽≙ 25٧э. Ѿьэ5٧э
3 &873£3€₩&74. %8 ₾3 ₩3
10. 8. энэ 8 2гэ 8 200-88 лшэ.
73 8 % 073EA 768
ሥል ዬተ ፥ ៩. ተ ሴ ዌ ዬ ኔ ልሠታዌቼ
ዋ
v6 45€ 10639. ⊦ b 008
vo
15. № 24 2 4 2€ 29
179 1-6 8. 8 v
3%9. 8 V29€
3%9. 8 42& 6
8 48 194+
20. 333 343. 4134
መ 8 ዮ୫.
℈ ℳ℧℮ℙ℈℄℮℄℄℄℄℄℄
3%3 .
25. թ

а. 1 во Паваъ
н кто бѣгни
съ върож и любовых.
и надежден и ізвъсти
5. мънсли срца своего къ
немоу. и молиса емоу.
съ въроня диненя всегда.
вь таннъ сице. Троице
единосжщъна, ги бе мо-
10. и. оче и сне и стъи дше.
по и къ тебѣ при-
бъганя. азъ гръщнъи
1 рабъ твои.
въ іма твое. кр ти
A P 577
15. хъ сі и Ф са со
тонъи. и в

	• • • • • • • • • • • • • • • • • • • •						
		•	•	•		•	•
	ል ል፠		•		•		•
30 .	9894 9 · . 9	B					•
	70-8 		f	8			
	₩ ‰ ያ∔ የ 3						
	46. V2359 W						
95	6. %€₩Э						
33.							
	P++ · · · · ·		•				
		•	•	•	•	•	•
6. 1.		5	•	•	•	•	•
	98864. W48 E9	•	•	•	•	•	•
	T U						
	шв в фузавшв. В	3		•			•
	የደቀ6 መ ሄተьፀ ደ				•		•
5.	ьэчэшв. в фэлэ.						
	P3 26882006						
	_						
	\(\text{\te}\text{\texi}\text{\text{\text{\text{\text{\text{\text{\texi}\text{\text{\texi}\text{\text{\text{\text{\text{\text{\text{\text{\text{\text{\tex						
	E%3. WV3346 W.						
40							
10.	?+ 26 2VAW6. 8						
	eatrouses.						
	കാലകാ 6						
	P A 8	•	•	0	39	88	•
	0 9 m	21			×		

	жат.	
30.	Molex	
	ть ш нь	
	ч ж на по в.	
95	нъ. всего тълес	
33.	ъ. ваще же того	
	наа га	
б. 1.	ара. и	
	мира. тъи бо	•
	ши и Жводиши. и	
	всых тварь с	
5.	хощеши. и того	
	не съвъстъ	
	емоу же тъи W	
	БЖе. Твоенж M	
	bac. IBUOR E	
4.0	и азъ грѣшник	
	на сь свътъ. и	
	благоволихъ	
	добле ъ бъ	•
	н 16 и зоума	8
	го. тебѣ ж	

15 wes <u>e</u> was widen. 4:
200 96 26%b <u>A</u> W+ 46 .
የዓ 8 884ል 4ዼ 8 ምል ሃ ል ያያ
ምድራ ቀተጽ ረ ጃ. ተ <mark>የል ፠3 8</mark>
20. ps pswys vlaw
ኖ ፡ ፡ ፡ ፡ ኮ ተ ቀፅደቂ. መን
<u>Eare</u> . Vrake
alate russle. Sws
24W36#38# W4939
25
፡ ፡ ፡ ፡ ፡ ፡ ፡ ፡ ፡ ፡ ፡ ፡ ፡
ш же 2035же
30 өгөвж э
· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·
35 ∀∆4€ 2€. ₹ 4#
299 3 8

15 тъи <u>бе</u> мои троице. н
ст ж съгрѣшанх
всъцъми гръхъи и по
вса часъи. нив же в
твоеня млстыя. ѣ е
20. вь помощи връм
П М Какжса. те
бѣгъ. всѣхъ
грѣхъ своихъ. ими
• • • • • сътжихъ твое
25 тръпъльствоу. до
ма избави же
сег и пог
АИВВОЛ И О
Ш МЬ СВОИМЬ
30е
ьнъимь. т
анх гр
вѣдѣ
Д И МНОГЪ
35 вѣжса. пач
A BC
али и об п

Почти тѣ же черты написанія, которыя выше отмѣчены въ Македонскомъ листкѣ, повторяются и въ этомъ отрывкѣ: боковыя черты у • очень опущены въ нязъ; зэ написано безъ поперечной черточки съ права: у употребляется исключительно.

VII.

Дополненіе къ стать во богослужебных в книгахъ: Отрывки изъ служебника.

Выше, въ статъв III разсмотрвны отрывки Пражскіе, заключающіе въ себв несколько праздничныхъ светиленъ и часть службы въ великую пятницу. Эти отрывки вместе съ темъ, что собственно богослужебнаго находится въ чтеніяхъ евангельскихъ и въ замечаніяхъ при четвероевангеліяхъ, составляли пока все, по чемъ можно было судить о древнемъ глагольскомъ богослуженіи. Теперь случайно открылись еще три листка изъ книги, заключавшей въ себв чинъ службы. Открытіе, какъ мне кажется, важное, достойное вниманія изследователей: въ своемъ роде это памятникъ единственный.

Всѣ три листка вывезены изъ Синая еще въ 1853 году, два — архим. Порфиріемъ, а третій — Ник. П. Крыловымъ, нынѣ діакономъ въ здѣтней Михаилоархангельской церкви. Этотъ третій принадлежитъ теперь г. секретарю Комитета Академіи наукъ, Н. М. Михайловскому, а два другіе остаются въ собственности о. архимандрита Порфирія.

Всё три сняты съ внутренней стороны переплета какой-то книги, къ которому были приклены клейстыремъ, какъ видно по остаткамъ. Одинъ изълистковъ по длине обрезанъ, такъ что на одной странице не достаетъ въ строкахъ конечныхъ буквъ, а на другой начальныхъ. Всё три взяты изъ одной и той же книги, какъ видно, не только по пергамену, но и по почерку и по формату.

Рукопись написана была на тонкомъ хорошо выдѣланномъ пергаменѣ очень мелкимъ красивымъ почеркомъ, по начеркамъ, такъ тѣспо, что на страницѣ длиною въ $3\frac{1}{8}$ вершка, а шириною въ 2 вершка, на пространствѣ $2\frac{3}{8}$ вершк. помѣщено 26 строкъ. Раскращенныя начальныя буквы и заставки очень разноцвѣтны и красивы. Заглавныя строки, писанныя болѣе крупнымъ почеркомъ, покрыты то желтою, то зеленой краской.

I.

(Верхнюю половныу страницы завимаетъ большая заставка.)

5. way two rughe dysels. Br

Изъ трехъ листковъ одинъ долженъ былъ быть въ книгѣ первый; онъ начинается съ молитвы, произносимой при входѣ въ храмъ. Два другіе составляютъ цѣльный кусокъ тетради, если и не послѣдней въ книгѣ, то послѣдней въ первомъ ея отдѣленіи; впрочемъ и между ними не достаетъ середины: на одномъ изъ нихъ помѣщены нѣкоторыя изъ молитвъ при совершеніи даровъ; на другомъ заключительная молитва и изъ добавленій часть молитвы на предложеніе. Нельзя не сожалѣть, что отъ цѣлой книги, которая могла бы объяснить древнее богослуженіе глаголитовъ, уцѣлѣла только такая бѣдная частичка.

По прилагаемымъ снимкамъ читатель можетъ познакомиться съ почеркомъ и вообще съ характеромъ написанія книги. Здѣсь же представляется чтеніе буква въ букву и строка въ строку глаголицей и кириллицей всего, что написано.

Ī.

1. МТВА ЕГДА ХОТАЩЕ ВЬ...Р... ВЪНИТИ.:

Гі вынидж въ храмъ твои, покланъжса къ цркви стъи твоен

5. млвами стыхъ твоихъ. оуго-

W

- 10. 988446 20033487++ 444+
- of. 1. Am wet 2+we var valt the test

 we we. Als me testue alsvalle

 we wething veralther e 2(mert?)

 vara re maschelevee 2mereve
 - 5. шее вы казеперея дыль. 8 гызэте шее эпрепьерея кыльоре. Удад кв терпородия и детородия в выправный в выправный
 - 10. яж+2эже этуьсьеш+ ь+8. Жжэ ++
 2+28 жэ2+8у+ туза. Удаа ят уьс
 ьэус+д+29 +га+ тузэ29 гэть+ гьэ
 22648усш+26 хэьсуд. ++ гьда+
 +88 тузэже. Жжет гэь++28...
 - - · A3 > \overline{FV} +. W+>3 bAVS & Someon alvo
 - 20. **333** 233. 3377343 2643 **3733. 7346** 8

ждышиихъ тебѣ о вѣка. добръгими дѣлъг. помилоуи ма гг. и дажди ми гг. очима моима слъзът точити. да сими

- 10. омънж стоудънаа дела
- об. 1. вже тъ самъ ввси влко и прими ма. вко же приатъ древльнемоу мътарю въздъткание и с(льзът?)
 ввдв гт баждыните слъзивъ-
 - 5. шіж из глжбинъї срца. И приемъшіж отъдание грѣховъ. Вѣдѣ ги мълтоимьца. съмиривъшаса. v оправъдана. Вѣдѣ гv разбоиника възъпивъща гv v тъмь
 - 10. гласомь отвръзъща ран. уже насади десница твоф. Вфлф гі връховынфаго апла твоего Петра просльзивъщась горьцф. на прфдании твоемь, умъз покаани...
 - 15. v тъмь примтъ ключа хр...
 твоего. v пръдастъ емоу слав..
 единого бжства въ три лица
 гла. Оче нашъ иже еси на нбсе(хъ)
 - **∴** ДО КНЦА. ТАКО РЫЦИ **↔** Готово срце
 - 20. мое ъже. готово срце мое. пож и

₩86628 700+485 3464890

ተናቸው መንደት የተመፀ መንደር የተመፀ የተመፀ መንደር የተመፀ መንደ

H.

- 1. P41-64 P18792886 W9EA 2A(3)

 V32679666 2846. E321-V1(6)

 73646 2A3X6E36. X \$3A8\$(6)

 W8 26. X \$3A6E64 AA3\$6 8 F(13)
- 5. 2886. 🏖 መን<u>ሮል 26 838886 732(6)</u> ዴቼ ሕዜፅ መየንቼ 2መፅዋ የተ የፅዋ 8 የተ የአልብፀብንጽፍሦፍንፍ ሕተ**ኦ**ፅዋ 283622

10. 68 3823 kaale 26. 6664333 waas 64 wws333. praaske akswe 2wep(we)

A P **THE STATE OF THE STATE OF PASS OF PASS**

15. as +\$85 **∴ ∆**≈3 saa6**∆**2€ \$8568≥+

въспож славъ моен-

МТВА ЦЪЛОУІЖШТЕ КРСТЪ
ГІ Ис Хе спе нашъ. оже пъ крстънъімь мхчениемь. вь дьне25. сьнии день. отъ непривзнинъ(1)

II.

работъ ізбавилъ еси. да н

- 1. Пакън приносимъ тебѣ с.л(о)весънжих сиих. бесквр(ь)нжих слоужъбж. v молим(ъ) ти са. v мольбън дѣемъ и п(ро)-5. симъ. v тебѣ са молимъ пос(ъ)
- 5. симъ. v тебѣ са молимъ пос(ъ) ли дхъ твои стъі на нъі и на предълежащам даръі симф

И ВЪСКЛАНЪСА ПО ЗНАМЕН В стъја даръј гла (сътво-)

10. ри оубо хлёбъ сь. Драгое тёло Xа твоего. прёложь дхомь сты(мь)

твоимь. ди. ами А еже вь чаши сеи. Драгкіх крывь Ха твоего пръложь дхомь. стымь. твоим(ь).

15. ди ами : Вже изльёса миръска-

29 bars spara. We were watere

- 20. Ve pbe4620033 2004+23 0003323 (alt)
 Ve 2606603753 ve dece 8)
 & 4603653 383 e 0028. P3 ve 2(3646 8)

 ve 32368a37834 P4-64 pe87328

 we 0028. 2a303267366 2866 2a3

 & 6236. 3 3834600886 ve 6628 2a8
- 06. 1. (26) + WILDE P+ WILE. 9WYSLE. P+ WILE (+6) 82 ALE. PLYALE. + PAALE. PLOTOVA (A) 8 P SYALE. 9W M S WALE. WHIS VALE. (82) P SYALE PSYALE. P S W 8 P SYALE. X

(3) 200A386 83+7A PLA48. FL2008003A8. 2 3 20069L6 PLA2A+446769E4 +PAA

L-8. 8 200A\$#6 23\$#6 8\$#€. 8 ¥'2Ab-6

го ради спив. Въ жизнь ввчых-

ж. ди ами: ППЪ ТАИ:

Тако бътти приемлежщимъ въ бъ(дро)
сть дши. Въ оставление гръховъ(.)

- 20. Въ причастие стааго твоего (дха.)
 Въ съвръщение црства. В(ъ дрь.)
 зновение еже к тебъ. Не въ с(хдъ и)
 въ осхждение
 Пакъ приносинъ тебъ, словесънжи сиж слоужъбж. О оумеръщиихъ въ Хрсъ гды
- об. 1. (бр)атрёхъ нашихъ. отцихъ. патри-(ар)ьсёхъ. прцёхъ. аплёхъ. проповё-(д)ьницёхъ. еврстёхъ. мчницёхъ. (ис)повёдьницехъ. постыницёхъ. v
 - 5. (в)сккомь дев праведыть. Втронх (оу)меръшемъ ВъЗГЛАШЕНИЕ... (Из)драдъно. о пртети. чистъи. пртеда-(в)ьнъи. блевенъи. Влачици пашев.
 - (бг)рци. v приспедѣвѣ Марии. ДИ ДИ-10. (П)'ТОУХА О ОУМЕРЪЦИХЪ. ППЪТАИ
 - (o) стъмъ Иоанъ пръчи. крстители. v o стыхъ пръславънъихъ аплъ-

хъ. и стъмь семь има. и в'съхъ

æ

- 15. (2) AWS ++26 E%3. % F3\(\overline{\text{P}}\) F3\(\overline{\text{
 - OF HESE. AT 18180 SE US SEASON RUMOVE
 - (А)Д. Жлэжэ яваэше ячаше лечн шчэ
 - (a)23. P41-64 \$388\$\$626. F3\$\$648 \$4
 - (v)29 9F82+F62WV9. F64V9V Δ 66F99. F64
- - (+3) **+3P82W49**. **8 68&**+3**+82W49 3.3 3 6.**

 - **EAS 3636 3636182676A2 PW 888526(4)**
 - (x) 8E36. 3 V'23A3PA8. 8 3 2WA8 ++++3
- 25. (a)8188. 4**7**92488 Vb149. **8** a4 29646 (36) 48 4824944 **48**24944 **36**32448. **8** 2344

III.

A

- - 5. ተ8 ደብመን ተመመሪ ደብመን ተመመሪ ልተ ተንመንተብ ተተጠቀር. 8 ሴተ መመብተ መታሪያ የአልኩብ ተተጠይኩብ. ተይኮብመን ዴን ፫ን ጋይመብ ሴንደመንያተብ ተን ሌልተንመል መፍ የብደኩላት መሪ. መብጥ ፫ን ኃሌሪያ ጋይ የተንሟል አልኡት
 - 10. 8 መንଅል ደጹ∔∻

(вижняя половина страницы была незаписанною.)

- (с)тыхъ твоихъ. охъ же мтвами по-
- 15. (c) ти насъ бже. v помани в са оуме-(ръ)шал. v покои а въ мъстъ свъть-
 - (PB)MAM. V HORON M BB MBCIB CBBIB-
 - (а) в. идеже сиветь светь лица тво-
 - (е)го. Пакът молимъса. помани гг
 - (в)се епискиъство. правовъръное. пра-
- 20. (в)аще слово твоем истинъв. В'об-
 - (ко) попьство. и двеконъство еже о Хв.
 - (и) в'съкъ свщенъ чинъ. Пакъ при-
 - (н)осимъ ті словесънніх сиіх слоу-
 - (ж)ъбж. О в'селеньи. и о сты кано-
- 25. (л) икин. апосцін пркве. И за сжща-(л) вь чистоті тілесънін. у гові-

III.

1. МО СЪВЛАЧА ЩЕС(А)

Гі бже нашъ. принми оумаленжы нашы слоужъбж. ѣко недостоини сжще. еже ти бѣхомъ длъжъ-

5. ни сътворити. сътворихомъ за немощь наших. и за оумъножение грѣхъ нашихъ. никъто же бо естъ достоинъ по лѣпотѣ та въсхвалити. тъ бо единъ еси кромѣ грѣха 10. и тебѣ сла об. (верхиюю половину страницы занимаетъ больщая заставка.)

об. 1. MO СТА ВАСИ ПРЪЛОЖЕНЬ

ХЛѢ ПО ВЪ ИНЖ.

Гт бже нашъ. прѣдъложейса самъ агнець непороченъ. за животъ в'сего мира, призъри на нът v на хлѣбъ съ. v на чашж сиж. v сътвори в прѣчстое тѣло твое Ха.

На третьемъ листкъ есть двъ приписки, очевидно послъдующаго времени, къ дълу не относящіяся. Одна изъ нихъ написана глаголицей на нижней незаписанной половинъ первой страницы; другая кириллицей съ глагольскою буквой, на оборотъ, възаставкъ. Сообщаю объ въ чтеніи:

а. Глагольская приписка.

ап ^р и:	Bv: (13)	an ^o n	otp)
м ^р та:	ид. (25)	m ^p T	нари-
an ^p A:	<u>a</u> (5)	ап ^р и:	сано
an ^p ø:	жı (17)	MPTa:	з <i>д</i> ѣсь,
M ^P T ^a :	из: (29)	an _b y:	разо-
aup.a:	3: (9)	ап ^р и:	брать
MPT*:	на: (21)	mpTa:	не
ап ^р и:	.a. (1)	au ^p .a	льзя.)
an ^p .a:	61 (12)	ап ^р и	
M ^P T⁴:	иг (24)		

Приписка эта есть запись о какихъ-то счетахъ за апръль и за мартъ, какъ видно изъ чиселъ (наше значеніе чиселъ вставилъ я въ скобкахъ).

б. Кирилловская приписка.

Петръ. Павелъ. Дм итръ. Дмтръ. Петръ Маръта. Мариѣ: И ванъ. Семеон: Кузъм: Павелъ: феоръфи: Масталъ: Ана: Пет руниѣ: Софиѣ. РО МАЛЛЪ:

Эта приписка есть запись о поминаемыхъ покойникахъ. Между записанными здѣсь именами особенно замѣчательно имя $Poм(y)a\lambda(b)da$.

Сравнивая глаголическій служебникъ, на сколько онъ сталь извъстенъ изъ приведенныхъ отрывковъ, съ древними служебниками Греческими и Славяно-Русскими, находимъ въ нъкоторыхъ мъстахъ сходство дословное; тъмъ не менъе есть и замъчательныя отличія.

І. Отрывокъ первый.

Такъ между прочимъ молитвы, читаемой священниками «егда хотаще въ (х)р(амъ) вънити» нътъ ни въ одномъ изъ служебниковъ, мнъ извъстныхъ. Есть, правда, молитва, начинающаяся тъми же словами и произносимая священникомъ и діакономъ передъ отходомъ къ жертвеннику; но она сходна только по началу:

— Впиду въ домъ твой, поклонюся ко храму святому твоему въ страст твоемъ. Господи паставь мя правдою твоею, врагъ моихъ ради исправи предътобою путь мой*): мко нтеть во устехъ ихъ истины, сердце ихъ суетно, гробъ отверстъ гортань ихъ, языки своими льщяху. Суди имъ, боже, да отпадутъ отъ мыслій своихъ, по множеству нечестія ихъ изрини я, мко преогорчища тя, господи, и да возвеселятся вси уповающій на тя, во въки возрадуются, и вселищися въ нихъ, и похвалятся о тебъ любящій имя твое: мко ты благословищи праведника, господи, мко оружіемъ благоволенія вънчалъ еси насъ **).

Нѣкоторыя изъ мыслей, выраженныхъ въ глаголической молитвѣ, стоящей вмѣсто этой, находятся въ двухъ молитвахъ, которымъ дано первое мѣсто въ древнихъ служебникахъ нашихъ, между прочимъ въ синодальномъ служебникѣ Антоніевскомъ (№ 605). Привожу ихъ по этой рукописи ***):

^{*)} Такъ и въ современновъ служебникъ нашевъ, и въ старинпыхъ, вакр. въ служебникъ Негра Могилы (1634 г., стр. 173). Въ служебникъ Московсковъ (1602 г. л. 8: 7): «Входян в довъ твоя, поклоняюся тебъ, отцу и сыну и святому духу, нераздълну существовъ въ триехъ лицъхъ славя единого бога». Тоже въ рукоп. служебникъ Сиюд. библіотеки ("45 603).

^{**)} Такъ въ современномъ служебникъ нашемъ.

^{***)} По списку, сообщенному мий архим. Аменлохісмъ.

Мо⁴ икрѣю за сѧ пре⁴ слу $^{\widehat{\mathbf{x}}}$:

Ва ко ги бе вседьрьжителю не хотан смрти грынникомъ. нъ обращении давыи кдиночадънимъ твоимъ сномь и гмь пашимь Іс Хмь иже показа намъ путь новъ стъ. и образъ прописавъ покашнию, дрывнимъ блоудьникомъ. дрывнимъ разбоиникомъ. дрывшимъ мънтоимьцемъ. подавъни блоудьници источьникъ сльзъ. тъмже вако и ма оуподоби недостопнаго. непоминам бещисльныхъ монхъ съблазиъ. нъ мимо веди вся мом прегръщеним, кдинъ бо кси безгръшенъ и милосърдъ и премлтвъ. кашса о злобахъ члвчьскахъ, прикмла покашник Ѿ всеш твари. хвалимън небеснъими силами, страшенъ сън херовимомь и серафимомь. и о тъхъ слоужбоу неиздреченьноу прикмла. и пакът собою на земли жъртвоу възнесъ. закланик прикмла мко агна незлобиво, и своию кръвию фещь всь миръ. и повелевыи памъ недостоинъимъ твога Ф твоихъ тебв приносити, тымже влако презра вса мом пръгръщеним разъдвигни оуста мом. и напълни твокго хвалении. ср²це что съзижи въ мить. и дхъ правъ обнови въ оутробь моки и приими ма дързающа въходити въ стилище твок, и възнести твом Ф твоихъ. и мко же преданъ кси стиъ своимъ аплиъ и мът W техъ приимъще танив твоки объщияци бъзванмъ не по нашемоу достоиньствоу нъ твонго ради ма срдина. Омъни гноусъ и сквърноу С плъти и всего ма отиноудь фсти сплою твокю невидимою. И

дхвною деснинею твокю. Н'ть бо вещи оутающиса © тебе. Нъ вса обнажена и обличена пртать очима твоима соуть. втать же влако, мко и не съдъланъихъ моихъ зрита очи твои, въкнигахъ же твоихъ вса написаются. Тъмъ не Свързи мокго недостомним. Ни лица твокго Сврати © мене да не возвращюся смтренъни посрамленъ и стоуденъ © тебе, нъ сподоби ма поработати стмъ твоимъ таинамъ, мко поабакть

Въ другой молитвъ, начинающейся словами «Влако ги бе пашь, нъ не хотаща пристоупити къ страшнъй ти и чюднъ тайнъ», между прочимъ стоитъ:

Сего ради дързаимъ на слоу^жбоу сию. понеже приютъ блоуднаго сна покамвшасм. понеже приютъ блоудницю плакавшисм и сльзами фиъзвии. сквърнъ свом. понеже приютъ разбойника въпиюща к тебе. помани ма ги въ цртвии си и не поноси кмоу всъхъ съблазнъ нъ въведе и въ породоу.

Ни въ одной изъ молитвъ передъ совершеніемъ проскомидія въ тѣхъ служебникахъ, которые были у меня въ рукахъ, нѣтъ такого упоминанія объ апостолѣ Петрѣ, какое есть въ глаголической молитвѣ: «Вѣдѣ господи връховьнааго апостола твоего Петра просльзивъшасл горъцѣ, на прѣдании твоемь, имъ покаани(е) и тѣмъ прилтъ ключл храма твоего и прѣдастъ емоу славоу единого бжства въ три лица». Есть только въ нѣкоторыхъ молитва «хотлащи иерѣюви бжстваную свершат страшную таину», начинаю-

щаяся такъ: «Ги бе единъ блгъ и члвколюбець, единъ стъ иже въ стхъ почивани (иже) верховному твоему аплу Петру ивльшинъсм (= ивльшусм) ему видёньемъ» и пр.

Нътъ въ нашихъ служебникахъ и слъдующаго затъмъ возглашения: «Готово ср 4 це мое боже. поеж и въспоеж славъ моеи».

За этимъ возглашеніемъ въ глаголическомъ служебникъ слъдуетъ молитва при цълованіи креста. Есть такая молитва въ Сиподальномъ служебникъ XVI въка (№ 603) *), по не та:

Ги Iсе Xе бже си образо ивис. на земли спены нашего рад. изволивы своею волею пригвоздити роуцъ свои и нозъ, и давъ на кретъ свои на прогнание всякато соупостата помилуй ны на та оуповающи.

Въ древнихъ Греческихъ служебникахъ, на сколько они мит извъстны, иттъ этого также.

II. Отрывовъ второй.

Почти все, что находится на второмъ дисткъ глаголическаго служебника, съ нъкоторыми отличіями въ выраженіяхъ, повторяется и въ нашихъ служебникахъ. Привожу здъсь все мъсто по служебнику Варлаама Хутынскаго XII въка, а въ лапкахъ («—») недостающее въ немъ по Софійскому служебнику

^{*)} Сообщена архии. Амфилохіємъ.

XIII—XIV въка; ставя при этомъ въ скобкахъ отличія глаголическаго чтенія и отмъчая косыми буквами то, чего въ немъ нътъ *).

И кще (= пакъ) приносимъ ти (= тебѣ) словъсноую сию и бескверьньноую слоужьбоу. и молимъ та (= ти са). и милиса дъкмъ (= и мольбът дъемъ) и просимъ (= и тебъ са молимъ). низъпосли дът твон стъти на нът и на пръдълежащам дарът сим.:

«И въсклонься» (= въскланияся) по знаменакть • (в.) «стыл» дары. первон = «преже» блюдо. гла се. и створи оубо клѣбо сь. ч тынон (= драгое) тѣло Ха твонго (преложь дхомъ стымъ твоимъ). «Дим. и възложивь оуларь своі на стоую трапезоу глть. ами"». и потомь = «а попь в» чашю пръхр c тить гла св: А кже въ чаши сви чтьноую (= драгжж) кровь Ха твокго (преложь дхомь стымь твоимь). «и дипа в ами». (иже излыися миръскаго ради спасении въ жизнь втчынжи. дин амив.) «попъ г. ек» обок прихротма. δ лю^A и ч a^{u} = «знамљнаи кр $^{\widehat{c}}$ тофбразно илть». Прљложь джиь твоимь стымь: «всегд.»: «дыако" ами", и nomomb u duia" peamb. nomahu ma uomhbu ove. u Weibщанть поп. да поманеть та гь въ црствии си. тажь» попъ «мо⁴» (таи) ко бълги принмлющимъ въ бъдрость дши, въ Шпоущеник (= въ оставление) греховъ, въ причастьк стго твокго дха. въ ц^срьствии исполивнии

^{*)} Выписки изъ служебника Варлаама Хутынскаго сообщены мив архим. Амфилохіємъ и докторомъ А. М. Гизеномъ.

(= въ съвръшение прства). въ деръзновѣник кже к тебе. не въ соудъ ни въ осоуженик. И кще (= пакъ) приносимъ ти (= тебѣ) словѣсноую сию слоужьбоу.

о почивъшихъ (= о оумеръшиихъ) «въ вѣрѣ» = въ Хрсѣ гди праюцихъ (= братрѣхъ нашихъ) и оцихъ.
патриарсѣхъ. и пррцѣхъ. аплѣхъ. проповѣдницѣхъ.
блювъстицъхъ = «квглистехъ» (= евъстѣхъ),
мчнцѣхъ. «исповъдьницѣхъ». постницѣхъ. и всакомъ
дсѣ (праведьнѣ) вѣрою сконьчавъшимъ «са» (= в. оумеръшемъ). «Възгласити» (= възглашение).

Издрадно (о) пр^отън. ч^отън. (пръславьнън) пръблгословленън влачици нашен бци и приснодвън Марии. (+ диш. диптоуха о оумеръшихъ). Попъ млтву
там: стяхъ и небнъгжъ силъ. стго и славьнаго пррока
и пр^отчи хр^отитела Ифана (= о стъмъ Ифанъ предтечи кр^остители)*). и (+ о) стыхъ и пръхвалнъихъ
(= пръславънъихъ) ап^олъ (= — ѣхъ) и стго (= — ѣмъ)
сего (= семь) имар. и всъхъ стхъ твоихъ. ихъ же
млтвами посъти насъ бее: «И» съде помани «ги» вса
оусопъщата (= оумеръщал) «имрк». ф оуповании воскр^онита женянъта. и покои та (+ въ мъстъ свътълъ) идеже присъщантъ (= симетъ) свътъ лица твонго. И кще (= пакът) молимъ та (= са). помани
ги всако (= все) еп^опьство правовърныхъ (= — ное)
праващихъ (= — ще) слово твокта истинът, и всако

^{*)} Въ печат. служебникъ 1639 г. (П. Могилы) стоитъ: «о святомъ Іоаниъ пророцъ предтечи и крестителъ».

прозвутеръство (= попьство) и димконьство. кже ω X° в. и всако сщничьскаго (= сващенъ) чива (= -ъ) = «и всако сщничьскаго чина» И кще (= пакъ) приносимъ ти словъспоую сяю слоужьбоу ω вселенъя «и» ω стъ сборнъ (= каболякии) «и» ап $^{\circ}$ льскои = «— стъ (= — сцъ)*) пркви (= ве). ω въ \mathbf{v}° тотъ «житии» и \mathbf{v}° тъ живоущихъ (= и за сжщаа въ чистотъ тълеснъ и говъ+иии).

Все это мъсто совершенно такъ читается и въ древнихъ Греческихъ служебникахъ. Привожу его для сравненія по древнъйшему списку **).

Ο εερεύς μυστικώς λέγει:

Έτι προςφέρομεν σοι την λογικην ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν, καὶ παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα καὶ ἐκετεύομεν. κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἄγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ
τὰ προκοίμενα δῶρα ταῦτα.
καὶ ἀνιστάμενος σφραγίζει λέγων μυστικώς
σον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα Χριστοῦ

^{*)} Въ печат. служебникъ 1604 г. (Стрътвисковъ), 1617 (Л. Мамонича), 1629 и 1639 (П. Могилы) стоитъ: «о святъй каеоличестъй и апостольстън церкви».

^{**)} B. Bazylii et Chrysostomi liturgiae collatae въ киштъ Ж. Буизена: Hyppolytus und seine Zeit: (1853) 11, стр. 555—560.

σου μεταβαλών τῷ πνεύματι σου τῷ άγίῳ.
Άμήν τὸ δὲ ἐν τῷ πο-
τηρίω τούτω τίμιον αξμα του Χριστού σου,
μεταβαλών τῷ πνεύματί σου τῷ άγίῳ.
Ο ໂερεύς μυστικώς
ώστε γενέσθαι τοὶς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῦ-
ψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν άμαρτιῶν,
είς κοινωνίαν του άγίου σου πνεύματος,
είς βασιλείας πλήρομα, είς παζόη- ·
σίαν την πρός σὲ, μη εἰς κρίμα ή
είς κατάκριμα. Έτι προσφέρο-
μέν σοι την λογικήν ταύτην λατρε-
ίαν ύπερ τῶν εν πίστει ἀναπαυσαμένων
πατέρων πατρι-
αρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύ-
κων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων,
όμολογητῶν, ἐγκρατικῶν καὶ
παντός δικαίου έν πίστει τετελειω-
μένου. Ἐκφών.
Έξαιρέτως τῆς παναγίας ἀχράντου ὑπερ-
ενδόξου εύλογημένης δεσποίνης ημών
Βεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.
•••••
τοῦ άγίου Ἰωάννου τοῦ προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ, καὶ
τῶν ἀγίων καὶ πανευφήμων ἀποστό-

λων, καὶ τοῦ ἀγίου τοῦ δε, οὖ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν καὶ πάντων τῶν άγίων σου. ὧν ταῖς ίκεσιαις ἐπίσκεψαι ήμας ό Θεός, καὶ μνήσθητι πάντων των κεκοιμημένων εν ελπίδι αναστάσεως ζωής αζωνίου, καὶ άνάπουσον αὐτούς, οπου έπισκοπεί τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου. Έτι παρακαλούμεν, μνήσθητι, κύριε, πάσης έπισκοπῆς ὀρδοδόξων τῶν ὀρδοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς. άληβείας, παντὸς τοῦ πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας καὶ παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος. Ετι προςφέρομέν σοι την λογικήν ταύτην λατρείαν ύπερ της οίκουμένης, ύπερ της άγίας σου καθολικής και αποστολικής εκκλησίας, ύπερ των έν άγνεία καὶ σεμνή πολιτεία διαγόντων. ὑπὲρ τῶν έν δρεσιου και σπηλαίοις και ταῖς όπαῖς τῆς γῆς.

III. Отрывокъ третій.

Изъ молитвъ, помъщенныхъ на третьемъ листкъ глаголическаго служебника, первая встрътилась миъ въ нъсколькихъ служебникахъ Русскихъ XIV въка, между прочимъ въ Софійскомъ служебникъ первой половины XIV въка. Выписывая ее изъ этой рукописи и разночтенія изъ другихъ рукописей XIV-го же въка, ставлю въ скобкахъ отличія глаголическаго чтенія *).

^{*)} По указаніямъ преосвящ. Саввы и архимандр. Аменлохія, эта молитва находится въ Санод. служебникъ 1400, 1406 года и XVI въка.

Мо 4 сънимающе ризът (= съвлачащеся) = «кончавъ литургию».

Ги бе нашь приіми оумаленную нашю млтвоу (
— слоужьбх) — «оумиленик нашей слоужбъї і жвальі»
— сложбо и хвало. Вко раби недостоїниі «суще»
кже — «иже» ти должьни бітхомъ сътворити «и»
сътворихомъ «аще и недостоинь сътворихомъ» за немощь нашю — «за немощі наша» и за оумноженик
грітть нашихъ — «моихъ». «и» никто же бо (есть)
достоїнъ по літоті «по» — — «въс» — хвалити тебе
— тл. тъї бо кдинъ «кси» кромі «вслкого — всего» грітха
і тебе славоу «всылак» оцю и сыноу и стмоу доухоу».

Въ древнихъ Греческихъ служебникахъ этой молитвы, на сколько знаю, нётъ.

Другая молитва, названная «мо² ста^г Васи² прѣ²-ложень хлѣ⁶», встрѣчается также въ нашихъ древнихъ служебникахъ, и въ нѣкоторыхъ изъ нихъ именно въ литургіи Василія Великаго. Такъ она поставлена въ Софійскомъ служебникѣ, писанномъ, судя по письму, для архіепискона Алексѣя. Привожу ее изъ этого служебника, дополнивъ недостающее начало по другому служебнику XIV вѣка, и давъ мѣсто разночтеніямъ въ лапкахъ*). Отличія глаголическаго чтенія помѣщены въ скобкахъ.

^{*)} Кромъ служебинковъ Софійскихъ, я инълъ еще выписку изъ служебинка XIV въка Сивод. библіотеки, доставленную инъ преосъ. Саввою.

Ги бе нашь пре ложивъсм = «положивънисм» (= пръдъложенсм) самъ агнець непороченъ за животъ всего мира. призри и нънв = «на нън» на хлѣбо сь и на чашю сию. и сътвори и = «е» (= iх) прч ток тъло (твое iха), и ч тоую кровь в насъщеник «на сдравіе на спские» дшамъ и тъломъ «нашимъ» ыко остся і прослави прчтнок и великольпок има твок оца и сна и стю «дха».

Находится эта молитва и въ и вкоторыхъ Греческихъ служебникахъ. Такъ между прочимъ по древнему списку литургіи Іоанна Златоустаго:

Κύριε ό Θεὸς ήμῶν, ό προβεὶς έαυτὸν ἀμνὸν ἄμωνον ὑπὲρ τῆς του κοσμου ζωῆς. ἔπι δε ἐφ' ήμᾶς καὶ ἐπὶ τὸν ἄρτον καὶ ἐπὶ τὸ ποτήριον τοῦτο. καὶ ποίησον αὐτὸ ἄχραντόν σου σῶμα καὶ τίμιόν σου αἶμα εἰς μετάληψιν ψυχῶν καὶ σωμάτων*).

Изъ этихъ выписокъ и сравненій естественно заключить, что и у глаголитовъ была въ употребленів служба Іоанна Златоустаго и Василія Великаго, что текстъ глаголическаго служебника отличался отъ древняго кирилловскаго немногими частностями, что первоначальный текстъ перевода списковъ глаго-

^{*)} В. Bazylii et Chrysostomi liturgiae collatae стр. 538. Высокопрепод. Александръ Васильевичь Горскій указалъ на эту молитву въ собравін Гоара по Бонискому наданію 1647 года: стр. 94 и 108 въ варіантахъ въ литургіи св. Іоанна.

лическихъ и кирилловскихъ сходенъ не случайно, а въ слъдствие списывания съ одного списка. Особенно любопытно выражение: «приносимъ ти (= тебъ) словесьноую сию и бескврьноую слоужъбоу = προσφέρομεν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν. Слъдовало бы быть бескръвьноую. — Различия въ выраженияхъ произошли отъ послъдующихъ измѣнений переписчиковъ, желавщихъ исправлять чтение.

Но въ какомъ же тексть, въ глаголическомъ или въ кирилловскомъ, должно искать первоначальнаго Славянскаго текста службы, неподвергшагося измъненіямъ писцовъ? Этотъ вопросъ ръшается сличеніемъ отличающихся выраженій съ Греческимъ текстомъ:

— Квр. молиме та и мили са дънме и просиме = Глаг. молиме ти са. у мольбы дънме и просиме у тебъ са молиме = Греч. таракадобреч кад дебреда кад дестебреч. Кроме напраснаго повторенія выраженія: молить ти са = тебе са молиме, въ глаголич. чтеніи видимъ выраженіе мольбы дънже вмёсто кирил. мили са дънме. Слово мольба столько же мало обычно, сколько обычно выраженіе миле са дънти въ смысле умолять. Заметимъ ври этомъ, что и въ соединеніи молитиса и миле са дънти повторяется во многихъ памятникахъ; напр. молю вы ся и миле вы ся дъю. Сказ. Бор. Глеба 90. блаженый начать молитися и миле ся име дънти. т. ж. 75. тебю молимся и

мили ся дънмв. Кир. Тур. 17. мы же гроуби соуще разоумомь и нищи словомь... молимв ся и мили дънмв Кир. Тур. 85. молимсе и мили се дъемв. Гран. Хилинд. старц. Іоан. Грозн.

- Кир. чьстьное тьло Христа, чьстьноую кровь Христа Глаг. драгое , драгжж Греч. тірсоу. Какое изъ словъ этихъ было въ первоначальномъ тексть, угадать трудно.
- Глагол. поже излыксь мирыскаго ради спник. вы жизнь вычыкаж. Ни вы Кирил. рукописяхъ, ни въ Греч. подлинникъ этого объясненія въ этомъ мъстъ нътъ.
- Кир. въ \overline{w} поущенин гръховъ = Γ даг. въ оставление гръховъ = Γ реч. ε і ζ фреси филорий.
- Кир. вт ц ръствий исполнънии Глаг. вт ствръшение црства — Греч. $\dot{\epsilon}$ с $\dot{\epsilon}$ дастле $\dot{\epsilon}$ с $\dot{\epsilon}$ дастле $\dot{\epsilon}$ с $\dot{\epsilon}$ дастле $\dot{\epsilon}$ с $\dot{\epsilon}$ с $\dot{\epsilon}$ с $\dot{\epsilon}$ болье близкаго перевода Греч. слова, кирилловскій тексть въ этомъ выраженіи рызко близокъ къ подлинику расположеніемъ словъ.
- Кир. ω почивыших вы впры прабщих и бщих = Глаг. о оумерыших вы Хрсь гди братрых = Греч ύπερ τών εν πίστει αναπαυσαμένων πατέρων. Кирилловскій тексть гораздо ближе къ Греческому. По какой ошибкь, вольной или невольной, въ глаголическомъ тексть стало слово братрых для замыненія слова πατέρων, не понимаю.
- Кпр. (о) всяком в дст вырою сконьчавышимыем = Глаг. (о) всыкомы дст праведыть вырож оумерышемы =

Греч. ($\dot{\nu}\pi\dot{\epsilon}\rho$) παντός δικαίου εν πίστει τετελειωμένου. Въ Кирил. текстѣ по опискѣ опущено слово праведьнъ. Остальное переведено въ немъ ближе къ подлиннику.

- Кир. *став и ноныхв* силь: ни въ глаг. спискъ, ни въ Греч. подлинникъ этого нътъ.
- Кир. сто и славьнаго пррка и протечи хрстителя Ишана Глаг. о стьмъ Иоанъ пръчи. крстители Греч. (ὑπὲρ) του άγίου Ἰωάννου τοῦ προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ. Въ кирилл. переводѣ опущенъ управляющій предлогь (ο ὑπὲρ), а употребленъ независимо родит. падежь; въ глагол. переписи, очевидно противу кирилловскаго исправленной, это мѣсто измѣнено по подлиннику, какъ и въ печат. служебникѣ 1639 г.
- Кир. помани вса оусопьшаю ω оуповании воскрина жизни вычным и покои ю. идеже присыщанть свыть лица твонго = Глаг. помани в'са оумерьшал v покои а въ мысть свытьль. идеже сињеть свыть лица теоего = Греч. μ νήσειτι πάντων τῶν κεκοιμημένων εν ελπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου, καὶ ἀνάπαυσον αὐτοὺς, ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου. Въ подлинникѣ нѣть выраженія, прибавленнаго въ глагол. чтеніи: въ мысть свытьль. Слово ἐπισκοπεῖ въ кирилл. передано точно посредствомъ присыщанть тогда какъ въ глагол. переписи допущено уже свободное толкованіе (= сиѣетъ). Кромѣ того въ глаголич. переписи

сдъланъ важный пропускъ (ω оуповании воскр[®]ним жизни въчным).

- Кир. помани \overline{n} ... всако прозвутеръство = Глаг. помани \overline{n} ... всъко попьство = Греч. руйо \mathfrak{T} ητι χύριε παντὸς τοῦ πρεσβυτερίου. Въ Кирил. чтенін сохранилась буквальность перевода.
- Кир. Приносимь ти словьсноую сию слоужьбоу... ω стьи сборньи и апльской иркви = Γлаг. приносимь ті словесьня сиж слоужьбя... ω стьи каволикий апосини иркве = Γреч. προσφέρομέν σοι την λογικήν τούτην λατρείαν... ὑπὲρ τῆς αγίας σου καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς έκκλησίας. Буквальность перевода здѣсь въ глаголич. чтеній, а не въ кирилловскомъ.

Этихъ указаній, кажется, достаточно для того, чтобы видѣть, что, хотя и въ кирилл. чтеній есть видоизмѣненія противъ первоначальнаго чтенія, но что ихъ гораздо болье въ переписи глаголической, что слѣдовательно эта перепись позже кирилловскихъ первосписковъ, что слѣдовательно первоначальный Славянскій текстъ перевода литургіи сохранился преимущественно въ кирилловскихъ спискахъ.

Почеркъ рукописи вообще неиногимъ отличается отъ почерка другихъ древнихъ глаголическихъ руконисей. Только въ начертаніи изкоторыхъ буквъ есть отличія. Таковы:

- * (а) написано такъ, что боковыя черты, которыми оканчивается съ объихъ сторонъ поперечная черта, длинны такъ, что опускаются до низа строки.
- э (о) написано довольно часто такъ: э, т. е. что къ двумъ небольшимъ кружкамъ, написаннымъ одинъ надъ другимъ, придъланъ съ права связующій ихъ полукругъ.
- м (b) имъетъ форму м, какъ будто къ кирилловскому м придълано съ права выше строки кирилловское же о съ длиннымъ хвостомъ.
- v (ц) имъетъ правую въ верхъ идущую черту длинную изогнутую тонкую, проведенную свободнымъ движеніемъ пера.
- • (ч) выветь боковыя черты отвысныя, во всю длину буквы, такъ что нижній кружокъ, что въ серединь буквы, подъ поперечными чертами, не выдается ниже этихъ боковыхъ чертъ.

Эти отличія, всё вмёстё взятыя, указывають на относительную недревность рукописи.

На то же указываютъ:

- почти постоянное употребленіе в (щ): шо (шт) употреблено только одинъ разъ въ надписаніи: въмовь Одавнавшо высов (матва цьлоунжите крсть);
- употребленіе трехъ различныхъ знаковъ для выраженія звука и (в, т, Ж), безъ правильнаго отличенія одного отъ другаго.

И въ этой рукописи, какъ и въ другихъ, смѣши-

ваются въ употребленів знаки глухихъ звуковъ: в и в: написано сльзъі (І. 9), просльзивъшесь (І. об. 13), и сльзивъшех (І. об. 4); нашь (ІІ. 2.) и нашь (І. об. 18. 23); вынидх (І. 3), вы жизнь (ІІ. 16), крывь (ІІ. 13) вмёсто вынидх, вы жизнь, крывь; съврышение (ІІ. 21), тёлесынів (ІІ. об. 26), длъжыни (ІІІ. 4) вмёсто съврышение, тёлесыніви, длъжыни, и т. д. Вообще впрочемъ гораздо чаще употребленъ в, а не в, между прочимъ въ конці 3-го лица глаголовъ: пріздасть (І. об. 16), світьть (ІІ. об. 17), естъ (ІІІ. 8).

Есть случаи удержанія древняго и вм'єсто 6: дажди (І. 8).

Вмѣстѣ съ тѣмъ есть случан употребленія є вмѣсто в: день (І. об. 25), оумеръщимъ (ІІ. 25. об. 10), непороченъ (ІІІ. об. 4), прѣдъложенса (ІІІ. об. 3).

Иногда видимъ в вмъсто и: излебса (II. 15).

Въ числъ случаевъ унотребленія мягкихъ слоговъ особенно любопытно слово дьнесьнии (І. об. 25).

Любопытны еще случан употребленія іх вмісто х передъ ц. ш.: блждьниціж (І. об. 25), слъзившіж (І. об. 25), нашіж (ІІІ. 3), чашіж (ІІІ. об. 6).

Особенностей собственно грамматическихъ очень мало. Отмътимъ: — приіми ма. ъко же приамъ древльнемоу мъзгарю вьздъзхание (І. об. 2), — молимъсл... о стън каноликим апосцън цркве (П. об. 25).

VIII.

Глаголическія письмена въ древних кирилловскихъ рукописяхъ.— Глаголическія письмена въ кирилловскихъ рукописяхъ недревнихъ.

Изследователь судебъ глаголицы, даже въ следствіе малаго числа рукописей чисто глаголическихъ, долженъ обратить вниманіе и на такіе памятники, въ которыхъ кириллица такъ или иначе смещана съ глаголицей. Къ сожаленію и вхъ очень немного. Сообщаю сведенія о всёхъ мнё известныхъ.

ı.

Толковая псалтырь, извёствая подъ названіемъ Евгеніевской. Листы, уцёлёвшіе изъ этого важнаго памятника, принадлежать частію Императорской Публичной библіотект (18 лл.), а частію Академіи наукъ (2 лл.). Письмо Русское XI вёка. На всёхъ уцёлёвшихъ листахъ употреблены только три глаголическія буквы, и вменно начальныя рисованныя (см. III.):

1. — на л. 6-мъ буква V (в): Уъспоите гоу пѣ новж.

- 2. на л. 18-мъ буква 39 (оу): ЗЭтврьдисм срдпе мок о ги.
- 3. на л. 20-мъ буква 🏖 (v):

 Жз ношти ютрьнюеть дхъ
 мои къ тебъ.

2.

XIII словъ Григорія Назіанзина: рукопись Императорской Публичной библіотеки (377 лл. въ 4-ку); писана на Руси въ XI въкъ. Судя по величинъ рукописи, глаголическихъ письменъ въ ней еще менъе. Чисто глаголическая буква въ ней только одна, начальная, \mathbf{R} (c), на л. 35 об. (см. IV.)

Qе же и ти стр....

3.

Македонскій отрывокь изь Іоанно-Екзарховскаго пролога (1 л. въ л. по 30 строкъ на страницѣ). Письмо очень древнее, вѣроятно, ХІ вѣка; впрочемъ уже съ правописаніемъ, измѣненнымъ противъ первоначальнаго кирилловскаго, судя по частому употребленію ь вм. ъ, по употребленію ы вм. ъг. Кромѣ этого, замѣчательно употребленіе ѣ въ значеніи и. Собственно глаголическаго тугъ только одна буква Р (ю) (XVI).

Переписывая весь отрывокъ буква въ букву и строка въ строку, на сколько могъ разобрать, въ

скобкахъ привожу дополненія по свиску пролога Іоанна Экзарха, открытому Калайдовичемъ, такъ какъ сходство этого отрывка съ прологомъ Іоанна Экзарха очевидно.

1-я стравица.

coy
то схтьмь пръ-
же сынабыд выше без крилоу вызле
върхь нашел пълти възиде Хь
се еунгелик. неже сжть пь
эште и неправовър
казаник сь ними то обаче добрѣ сжть
ксть не отыметаты сыказаныв ихь.
Алезандрьскь Еулогир по
в зьлов трыни отьбъгати не
эво исповъдажть, ъко же
да почита
и тъ мже вестхе секазани
воуоумоу и гржбоуоумоу ак
во неистовок положено елико
ьвизахьмь са да быхьмь исто
во положили уангелин болштесл приложити
и да аште и хоудъ са къде обраштеть приложено
а то то да разоумънть чьтаи акоже по ноужди то
сътворило а не дързостиж на съмънины. небо
(к)тоже толь дьрзь неть и забыльса акоже дьрэноу

(при)лагати или оуимати словове
комоу оучитель оголви. твми с
(г)лаголъ полагань истовьими. небо сжть ны на потр
(гл)аголи ти и словеса. нь разоумь кго да тымь и жде с
чи Грьчьскы и Словеньскы строине темжде гла
положихьмь. ижде ли или дыльжан сло-
гоуба разоумь. то разоума са не отыпуп
небо рав
можеть присно полагати Елиньскь азыкь вь ви
2-я страпица.
пръдъ (дагантъ и встаномо изътном)
ча и мьнога (бъзваеть. не бонъ иже глаголъ въ
иномь азыцѣ красынь то вь дроу(зѣмъ не красынъ)
сы. и иже вь дроузъмь грьдь. то (вь дроузъмь не
грьдь. иже
вь иномь главьнь то вь дроузъ (мь неглавьнь. и еже
има мужьс
ко то выиноумы азыцъ женьско. (ъко же се Грьчыскъи му
жьско има потамосъ астирь а Словѣ(ньскът женьска рѣ
ка зьвѣзда, в пакыГрьчьскы
имена а Словъньск(ы и пакы глаго
лемь Елиньскы панта та (езни)
ньскы вьсе се прид
ны в пакь панта та
вьсѣ дзыци
PO FIORN SO HE NOONE (TINU JOTE

бо дроугонци мжжьско (има Грьчьскы и Словъньскы при) деть женьско да п(реложьше мужьскомь именьмь ыко) же лежить Грьчкы на велик(оу исказоу быти прило) жению мало же сицахь глаголь обратантьсь о(бачень) сжть. да мы дроугонци оставыше истовок ра(зоумъ положимь. тьждемогжшть. небонь разоумьна..... и прела(ганмь) сказа..... пьч.....кыр..... хоштж пать е.......слово проглаголати д... наоучж или несьвёдъг словесь а мь и па...... оученикь великь по ис............. бо плода не има ако же м........... разоумоу. нь глагол обрати овон вже хоштеть божь сы нагы вынимакть и та... дожи до слоух.....*)

Да никакоже братью не зазиранте, аще къде обрющете неистън глъ, не бонъ разоумъ емоу исть положенъ тождемощьнъ, сице бо и Дионисии стън глеть рекън. есть неплодьно мъню мкоже и криво иже не силъ и разоумоу вънимати. нъ глъмь, и се иъсть свои, еже бжтвънам хотить разоумъти нъ иже гласъ нагън вънимають, и свы даже и до слоу-

^{*)} Для облегченія разум'янія смысла большей части этого отрывка привожу часть пролога Іоанна Экзарха по списку XII в'яка (см. Калайдовича, Іоаннъ Экзархъ Болгарскій, стр. 131—132):

4.

Отрывоко изо сборника поученій; принадлежащій Императорской Публичной библіотект (2 л. изо одного лоскута пергамена во 4-ку, четыре страницы

тоу неминююща вънт съдрьжимы, и не хотащемъ въдъти что сь глъ назнаменоуеть. Како ли съподоба и интым тождемогишним глъмв и авлающинми съказатв. прілежищемъ же къ стоухиимъ в кь висменьмъ неразоуминыны и съкладомъ и гломъ невтдомымъ, неминоующимъ въноушеныи разоумь, въ вънт о оустьнахъ и о слоустъ имъ шоумащемъ, ико втстъ подоба четвърьноумоу чисьмини дъвашьды дъвок втщатиса, или дроугое чъто, еже многами частьми словеси тоже извлиющемъ.

Молю же вы почитающам квигын сым. молют ва на грешьника сь добромысльким. В выниманим почитаним творити. И пращати мм. идежде мнимце им различь гам преложьща, не бо разыве см можеть присно полагати илиньсеть азыкть въ инт предагаемоу тоже бывакть, небонть иже глъ въ иномъ мазыца красьить, то въ дрозавить нестращьнъ, вже въ иномъ стращьнъ, то въ дрозавить нестращьнъ, вже въ иномъ стращьнъ, то въ дрозавить нестращьнъ, вже въ иномъ чьстьить, то въ дрозавить нестращьнъ, вже въ иномъ чьстьить, то въ дрозавить нечьствать и иже имм моужьско, то въ иномъ женьско, ако же се, Гръчьскым ватрахос и иотамость. Словеньским жаба и рака, и пакы таласа имера, аналоги Гръчьскым женьскам имева. а Словеньским моужьскам, море,

по 27 строкъ). Письмо можно назвать Русскимъ и отнести къ XII вѣку. Безъ затрудненія можно прочесть только двѣ внутреннія страницы втого небольшаго листа. Изъ двухъ внѣшнихъ, на первой можно разобрать только нѣсколько строкъ, и немногія отдѣльныя буквы. Отдѣльныя же буквы видны изъ-за несмываемой грязи и на четвертой страницѣ. Первая внѣшняя страница съ оборотною внутреннею составляетъ цѣлое — часть поученія. На другой половинѣ листа (стр. 3 и 4) часть другаго поученія Изъ этого видно, что отрывокъ этотъ есть часть тетради, на среднихъ листахъ которой оканчивалось одно поученіе и начато другое. Глаголическія буквы употреблены только на первомъ листкѣ. Цривожу все, что мнѣ удалось разобрать на этомъ листкѣ (XVII).

днь. въстокъ. и пакъ глемъ Елиньскъ панъта та езни. а Словъньскъ вси мавіци. не бо исть льзѣ вьсьде съмотрити Елиньска гла, нъ равоума вужды блюсти. придеть бо дроугоици моужьско има Грьчьскъ, а Словъньскъ женьско да пръложьше моужьскомь именьмь. мкоже лежить Грьчьскъ, на великоу исказоу придеть пръложеньи, мало же сицѣхъ глъ фбрътаетьсм. фбаченъ соуть, да мън дроугоици оставльше истовое слово, разоумъ истовъни тождимогоущь положихомъ, небонъ разоума ради прѣлагаимъ къпигъ сиа, а не тъчью глъ истовънихъ радьма, хотыще млъ прами отъ га нашего ис ха, емоу же слава чьсть съ безвачальнъмъ оциь и прстъимь дхомь.

1-я стр. весихъ и живооучаго въ нѣ(къ къ) злихъ
вол чвъъ тако власът кмоу власти вѣчь
нага и пртво жи
воучни на земли акът нвчсоже
а то свокв чоля террити. тъ въси внѣ
нвъ: жиличе земьнѣ млти нѣ противми
см творит
оуш и всѣ
блгогавен оучищ
та . . о шът в д
кт мм
ню бжии блглть

2-я стр. обративъшеся. или акън цри дроузи о инъ хъ погънбоша. что симъ польвоу створи пря любън, иже ни дарън мже примша насладишася. вне же и свою дшю на пагоубоу о тратиша. оуклананся оубо о таковывъ лиць о члвче, да не въ бълоу въвлдеши тъ ъ радв. вся бо плъть дьево, и всяка слава члвчьска акън цвѣтъ травѣ, исъще трава и цвѣтъ испаде, слъщи глемам англъмь, како оувѣщавакть. Тимофѣм пиша, ба тъмъ сего вѣка заврѣчъв, да не са вън сокооумать, и да не оуповають на баство нъ да оуповають на баство нъ да оуповають на баство нъ да оуповають на ба живаго, иже ксть спсъ всѣмъ члвкомъ. в на върнънмъ

аще оуео соучимъ въ саноу. слета соухъимъ листомъ. годобитьса. въ малѣ соущи в въ малѣ оуваноущи. что бъї гользі Навъ ьодоносороу црю гърдок словокже рейнѣ ли се великъ Вавулонъ. и азъ же съфлавъ на домъ цртва свокго държавою, и силою счо кю, на чьсть славѣ свокв, кгда бѣжа тра воу съ зчѣрьмв въ гоьавъ гръзаше, къ де гордость та тъгда, и грефоривам слове са, и пещи великъм и лютъм пламъ, да и свокю дшею не можаще власти, и сего ради съвѣтьникъ бъї кмоу блженъм Данилъ акъ добръ врачь, строувъ кмоу ьотя бщѣ *).

5.

Церковный уставь съ кондакаремъ, принадлежащій Типографской библіотекв (126 лл. въ 4-ку). Письмо

тако оубо въ Вавулонѣ. премоудрънъ всѣнъ. земьнам премоудрость. боум бъй немогъшемъ съна прева
соудвти, донелѣ приде Данилъ, вже дхъ
бжин живаше въ немь, мкоже и самъ прь. мъногашдъ искоусивъ кго, послоушьствова кмоу, и се писано мвѣ положи, да не тъкмо оу
пря чтънъй мвиться, нъ и въ всѣхъ иже
повиньни прю бѣша, акъ бжин члвкъ и великъ наречеться.

2

^{*)} Въ какой степени отличается второй листокъ отъ перваго, можно судить по нъсколькимъ строкамъ:

Русское XII вѣка. На 44 стр. внизу рукою писца написано: «Микоулинът книгът»; а на страницѣ 124 еще одна запись вся глаголицей (XVIII):

ж в н н в г д н в ж в н зе н э. Михаилъ пслъ (= псалъ) Микхле (= Микулѣ).

A.

Служебная минея на апръль, Типографской библіотеки (110 лл. въ 4-ку) XII вѣка. На полѣ 104 л.

находится приписка, въ которой смѣшаны буквы глаголическія съ кирилловскими. Читается она такъ (XIX):

(кирилловскія буквы означены курсивомъ):
Лаврентии пьсаль много.

æ

+

₽.

H

8

ደ

7.

Курила архией па ж кр лимьска ж оучении ж и прънии ж нъ жидомъ ж ні. Рукопись Московской Синодальной библіотеки. Письмо Русское XII въка (271 лл. въ л., по 19-ти строкъ на страницъ) *).

Оуже блаженьствова воля на вы с просвыштании. Оуже разоумьнии цвъти събираються на плетевик чхвыяних врырць. оуже дла стааго въздътла дъхновеник. Оуже предъ предвырикиь првывынымы бысте. бжди же да и цремь въведени боудете цвъти бо извишася дръвьнии боуди же да и плодъ написанъ именъ вашихъ. оуже бъсте и воиньства вареченик и невъстильства свъщта, и носьнааго житии желаник, и пръдъложеник баго, и чааник посавдочя, не льжь бо ксть рекъ. ыко любяштиимъ бо вься поспъються въ багон. бъ бо обидьнъ исть, въ багоавтельство, ожидають же когожьдо истиньнааго изволкния.

^{*)} Вотъ для образца языка в правописанія вѣсколько начальныхъ строкъ:

На оборот в 270 л. читаемъ приписку писца:

Ги помози рабж свокиж Өефдорж. коньчавъшжиж скингы сим дан киж бъ оставление грѣ-ховъжи раба бжим т Константина писавъшжиж книгы сия смясаминъ с

Во всей рукописи нѣтъ ничего намекающаго на глаголицу; но на этой же оборотной страницѣ, подъ припиской, почти полная строка занята глаголическими буквами (XX):

27427 28 РЭАВИН (спасі ги полита).

Что эти глаголическія буквы писаны позже кирилловской приписки, ясно между прочимъ и изъчернила; оно еще не порыжѣло. Нельзя не замѣтить, что каждая черта каждой буквы изобличаетъ человѣка невладѣющаго искуствомъ писанья, и въ такой степени, какой во всѣхъ древнихъ памятникахъ иѣтъ ни одного образца. Столь же неискусно, и тѣмъ же черниломъ, можно думать, что тою же рукою написано 12 строкъ кириллицей на слѣдующемъ, послѣднемъ 271 листѣ рукописи:

СЛАВА ОТЪЦЮ Н С
ГН
Н ИЪИА Н ПРИСИО Н ВЪ ВЪКЪІ
ВЬКЪМО АМИНЬ. КИНГЪІ СТЪ
БРЪ. ИСПРАВАЬ. ВЪРЪІ: Н ЗАКО

ноу правомоу. изложьно кюрнлъмо архнеписко помо: на жидъ: и на ерьти

къ: и на търкомьнъ. а кто сна

кингъ: цтъте: многоу пол зоу прнобращьть и ра ги помози раби свое

Судя по почерку и правописанію, эту приписку должно отнести къ XIII вѣку: думаю, какъ уже выше замѣтилъ, что тогда же писаны и глагольскія письмена. Между этими глагольскими письменами особенно оригинальна буква X, вовсе не похожая на глаголическое л (А), а скорѣе на кирилловское л, только нарочно искаженное. Заключать ли по этому, что писавшій былъ не твердъ въ глаголицѣ? но едва ли былъ онъ твердъ в въ кириллицѣ, не умѣя писать ц (Р), и мѣшая е, ль и ь, о и ъ.

S.

Охридскій апостоль, рукопись В. И. Григоровича, вынесенная изъ Охриды (111 лл. въ 4-ку). Въ этой рукописи находятся дѣянія апостольскія, посланія и синаксарь. Относять ее къ XII вѣку. Кромѣ отдѣльныхъ буквъ, встрѣчающихся въ ней между кирилловскими, есть въ ней и два мѣста, писанныя сплошною глаголицей, на л. 13 (Дѣян. XVII: 4—7) и на л. 98 (Ефес. IV: 11—13), каждое мѣсто отдѣльною

рукою и дурно. Изданія объясненій всей этой рукописи надобно ожидать отъ самого В. И. Григоровича.

Число чисто глагольских рукописей съ XIV вѣка очень увеличивается; но всѣ эти рукописи рѣзко отличаются отъ тѣхъ, которыя должно относить къ числу древнихъ, и по рисунку буквъ, и по правописанію. По правописанію ихъ можно раздѣлить на два порядка: Хорватскія и Чешскія. Оставляя ихъ въ сторонѣ, какъ не очень важныя для того, кто изслѣдуетъ древность глаголицы, не могу однако опустить изъ виду тѣхъ кирилловскихъ рукописей, пре-имущественно XV вѣка, въ которыхъ употреблены по мѣстамъ глаголическія буквы: рисунокъ этихъ буквъ такой же, какъ и въ древнихъ глаголическихъ памятникахъ.

١.

Трюдь постная Московской Духовной академіи, писанная на пергамень, въ 4-ку, на 187 лл. въ 2 столбца, въ XV въкъ. Въ заключительной припискъ есть слово, писанное глаголицей (XXI):

раба бий торт азамь.

Первая и четвертая изъ глагольскихъ буквъ 4—а, вторая можетъ быть г, третья — в или же, можетъ быть, и: все вмѣстѣ можно читать: а:иа или же ar(a)sa.

2.

Сборникъ Троицко-Сергіевской лавры, писанный въ 4-ку, на 284 лл. *).

- л. 148. Слово о трезвении и о пьянствъ.
- л. 207. Ефиміа патріарха Терновскаго пославіє къ Кіприана мніха. о нѣкъм прквъм віва нажнъм (въ числѣ другихъ подобныхъ статей въ «Преданіи оу таво» иже на внѣшнѣи странѣ пребъвающімъ нныко ревше скітскаго житіа правило», занимающемъ лл. 158—245).
- 245. Правило пасхалии седины тысоуща последня ста. Въ лет гации (6958—1450) слецю до . . . Къ пасхали приписаны на поляхъ летописныя заметки, относящіяся въ годамъ 6957—6998 (1449—1490): см. ниже.
 - д. 255. Дунное теченіе.
- л. 262. (безъ вачала) о движеній солица, луны и пр. (другой рукой).
 - д. 263. Громник .
 - л. 270 об. Галиново на Иповрата.
 - л. 271 об. о власожелицъхъ.
- д. 279. Менандра моу⁴раго на8чьшаго члка всемоу разоумоу.

Автописныя замытки, записанныя при пасхалін:

— 1. 244 об. в 15 (3.443 де"мвриа сі инди"та ві — поставле бъл Иона митрополить, на ствишю митрополю Киевъскою и всем Р8си блювърнъ великимъ княмъ Васильемъ Васильевичемъ, и симъ его велико визмъ Ивано Васи-евиче.

^{*)} Онъ заключаетъ въ себъ нъсколько любопытныхъ статей, между прочимъ:

- На л. 21 и 44 въ низу страницы тою же киноварью, какъ и всв красныя буквы и слова въ рукописи, написаны двв глагольскія приписки (XXII):
 - **л. 21. авътьет** (дмитриі).
- л. 44. 98 яжичи мэша ягаэ жши жери (ги слава тебъ спсе дша мына).

Далве на полякъ:

- д. 245. авт , з. цио. апри кс. скории Татари.
- 16т 78 43. женися кня великии Иван пол. го. 16т.
- 34. претави Сооны да и кня Дімитрин Юрьеви да Прыград взяща.
 - 36. апр. ка. тогда хххро² (моровъ) рож поби.
 - 3г. престави выко Ефры Ростовьски.
 - 34. Гаковець съ Гарозави понианъ.
- 35. генв. вд. рол кня великии і Иванови ва Оедора въ не в сре е е е ї.
- д. 247. подъ годомъ сецех виноварью въ строку написано:

вдё страхъ. вдё скорбь. вдё бѣда велика в распятии х̂вѣ син бън кроу слицоу кг. лоун. гг. и сие лѣто на конци тавися въ нь же чаемъ всемирное пришествие твое. С вълста на земли пощади на с вълста на същи на същи на същи пощади на същи пощади на същи по на с по на с по на същи по на същи по на с по

Объ приписки написаны очень красиво, видимо привычною рукою; тъмъ страннъе видъть слово мына, если только оно стоитъ вмъсто меня, или моея. Въ этой же рукописи есть строки, писанныя тайнописью.

3.

Сборникъ Синодальной библіотеки, XV вѣка, писанный на бумагѣ (на 363 лл. въ 4-ку). Содержаніе этого сборника очень разнообразно: есть въ немъ и поученія разныхъ отцовъ и учителей церкви, есть толкованія книгъ св. писанія и историческіе отрывки, и пасхальныя таблицы и пр. Помѣщены между прочимъ и нѣкоторыя Русскія статьи, каковы уставы кн. Владимира и Ярослава, Хоженіе вгумена Даніила и др. На 2-мъ л. въ словѣ, приписанномъ Іоанну Златоустому, между кириллицей четыре строки написаны глаголицей (XXIII):

> щади ва̂. блюдѣте оубо извѣстьно и разоумнѣ. ώ братие кто хощеть бъти в то время. бѣган бѣжи невѣрига. бънша при на̂ Измаилы.

Въ рукописяхъ того времени неръдко встръчаются выраженія опасенія о второмъ пришествін Спасителя.

— 1. 254. на полъ подъ с. ч с к. †
марта 3 преставися княь велич. Ивав Иванович.

3

достыть ти въ тавемаго члвка
облещися многихъ двять заты оучений і єреси
прелести. достойто ти пришти апаль проповвдателя бию словеси. примеши Петра в Римо їдоуща. примеши апалы обещьняки нашемоу смотрению си гана бываху въжэ
рэ хэвварэ шев тава рэ
веч та создано бы дамъ перьвул вообразуся плоть хва и апау. тыда Адамо создано бъй).

Въ этомъ сборникъ есть мъста, написанныя и тайнописью.

4.

Толкованіе пророковъ Синодальной библіотеки, въл. 352 лл. XVI въка (до 1556). На первомъ листъ подъ строками написано: Арсеніи (т. е. Сухановъ); а на послъднемъ приписка, изъ которой видно, что книги были подарены болриномъ Михаиломъ Яковлевичемъ Морозовымъ Хилиндарскому монастырю въ ,3 дд. Вся приписка приведена въ Описаніи рукописей Синодальной библіотеки. Правописаніе не чисто Русское: часто ж на мъстъ и не на мъстъ, часто о вм. ъ; встръчается в вм. м (наприм. пръмо л. 209, 281).

Есть глаголическія буквы (XXIV):

- 4. 67 oб. О-ҺЬ-ЬВА
- **—** л. 82 об. **Ж**мате
- л. 86. Вюте рив
- л. 23. об. Рив въздрастилъ
- л. 204. Же съмърение ре рече.

5.

Пророчества съ толкованіями, Тронцко-Сергієвской лавры, въ листъ на бумагь, (на 264 лл.) XVI въка. На послъднемъ листъ извъстная приписка попа Упиря Лихаго. Вотъ эта приписка:

«Слава тебѣ ги прю нбыти. мко сподоби ма написати книгът си ис коуриловицѣ кназю Владимир8 Новѣгородѣ кнажащю снви Прославлю бол'шем8. почах же ѣ писати в лѣ "ѕфне. м̂ца мам дт. а кончах тогоже лѣ м̂ца декабра в. бт. азъ попъ ОУпирь Лихъти. тѣмъ молю всѣ прочитати пррочтво се. Велика бо чюдеса написаща на сит прр ци въ сих лингах. Здоро же кнже б8ди въ вѣк живи. но обач писавщаго не забываи».

Приписка эта повторяется во многихъ спискахъ той же книги, даже и въ полныхъ спискахъ библін.

За нею ниже написано другимъ еще непорыжѣвшимъ черниломъ:

хми лъть. хне (L).

Предлагаемое описаніе древних в глаголических в памятников в было напечатано по частям в в Извістіях в Археологическаго Общества (томы III—V), и оттиснуто отдільно в числі 100 оттисков — съ тімь, чтобы дать возможность познакомиться съ памятниками глаголицы тімь немногимь любителямь, которые занимаются глаголицей помимо других в задачь Славянской древности.

Найдя здёсь текстъ и разборъ нёсколькихъ памятниковъ, доселё бывшихъ неизвёстными, они найдугъ полный текстъ и всёхъ доселё открытыхъ глаголическихъ памятниковъ меньшей величны, а изъ большихъ (четвероевангелій и книгъ евангельскихъ чтеній) значительное количество выписокъ — между прочимъ, на сколько было возможно, и буква въ букву по подлиннику. Кромѣ того, дано мѣсто и обозрѣнію кирилловскихъ памятниковъ, въ которыхъ есть что нибудь глаголическое. Что было нужно, сличилъ я съ древними памятниками кириллицы. Десять ли-

стовъ снимковъ, въроятно, такъ же будутъ нелишни: до сихъ поръ недостатокъ снимковъ мѣталъ правильному изученію глаголицы почти столько же, сколько и недостатокъ такихъ изданій памятниковъ, въ которыхъ бы издатели не избѣгали требованій палеографическихъ и которымъ образецъ далъ Копитаръ еще въ 1836 году.

Къ тому, что сказано въ книгъ, считаю не лишнимъ прибавить нъсколько дополнительныхъ замъчаній:

1. На стр. 220—234 разсмотрѣнъ Македонскій листокъ поученій. Издавая его, я не успѣлъ опредѣлить, чьи это поученія. Теперь, въ слѣдствіе изученія древняго перевода поученій Ефрема Сирина по кирилловскимъ рукописямъ XIII и XIV вѣк., стало мнѣ ясно, что Македонскій листокъ есть листъ изъ книги поученій Ефрема Сирина, Паренесисъ, листъ заключающій въ себѣ 1) конецъ слова 84-го «о соудѣ и о любъви и о покашньи», начинающагося такъ: «Приидѣте вси братик, послоушанте съвѣта мокго», и 2) начало слѣдующаго за тѣмъ слова 85-го «како възвращакться въспять кже ксть на вазычьскам дѣла». Переводъ въ рукописи глаголической совершенно тотъ же, что и въ рукописяхъ кирилловскихъ. Подробностямъ объ этомъ дано мѣсто въ моихъ Свѣ-

дъніяхъ и замъткахъ о малоизвъстныхъ и неизвъстныхъ памятникахъ (Записки Академіи Наукъ. VII: кн. 2. V. стр. 134—144). Къ тому, что тамъ сказано прибавлю здъсь, что изъ Македонскаго листка видно, что въ глаголическомъ спискъ поученій Ефрема Сирина онъ были раздълены на небольшія части, какъ бы чтенія, въ родъ тъхъ, какія помъщаются въ прологахъ, а въ кирилловскихъ спискахъ этого дъленія нътъ.

2. Сличеніе Пражскихъ отрывковъ съ древними кирилловеними рукописями (см. стр. 46-49) указало на употребленіе глаголитами тіхъ же церковныхъ пъснопъній (по крайней мъръ, нъкоторыхъ изъ нихъ), какія употреблялись издревле въ Славянскомъ православномъ богослуженія. Открытые мною отрывки изъ глаголическаго служебника (см. стр. 243 и сабд.) доказали, что у глаголитовъ была въ употребленія литургія совершенно или почти совершенно такая, какъ вообще у православныхъ Славянъ и въ томъ же, но и всколько исправленномъ переводъ. Теперь, по изданіи Ватиканскаго евангелія (этравання) жешэьрээ. Assemanov ili Vatikanski evangelistar, изд. д-ра Ф. Рачскаго. Загребъ. 1865), стало вполив ясно. что порядокъ евангельскихъ чтеній при богослуженіи у глаголитовъ, равно какъ и выборъ пъснопъній былъ тотъ же, что и у православныхъ Славянъ, употреблявшихъ кириллицу въ опредъленные дни. Не считаю при этомъ неумъстнымъ замътить, что евангеліе этого изданія съ палеографическимъ спискомъ съ подлинника, доставленнымъ мит г. Вендтомъ, доказало мит, что изданію довърять нельзя вполить, что кромъ произвольнаго разложенія титлъ (напр. цръ — цъсарь) есть въ немъ и неправильныя чтенія (напр. на первой же страницъ съ божіемъ чиномъ вм. съ богомъ), (по)чинаемъ — съ быть (по)чаемь.

3. На стр. 256 и на снимк XIV6 сообщена приписка, находящаяся на одномъ изъ листковъ служебника, написанная другою рукою и не относящаяся къ содержанію текста службы. Теперь, разобравъ эту приписку, могу прибавить, что она есть табляца границъ пасхи, обозначающая дни весенняго полнолунія въ каждый изъ годовъ луннаго круга, только на выворотъ, т. е. что 19-й годъ поставленъ на первомъ мѣстѣ, а 1-й на девятнадцатомъ. Въ древнихъ и старинныхъ календаряхъ при церковныхъ книгахъ эта таблица помѣщалась не рѣдко. Для примѣра и сравненія выписываю ее изъ Сербскаго четвероевангелія XIII—XIV вѣка и при этомъ повторяю глаголическую приписку въ обратномъ порядкѣ съ обозначеніемъ подлиннаго порядка Римскими цифрами:

Изъ Серб. че	етвероевангелія.	Изъ Глагол. служебника.
наед <u>гр</u> чой, кря	Фа̂ Невре Смъ зако наа́	
a	а̂при'. ē̃	(aup. 5) 1). XIX
В	мръ. кв	(mp. 22). XVIII
Г	aп̂рь. г	(anp. 10). XVII
A	м ^р я	(mp. 30). XVI
e	апрль йі	(aup. 18). XV
S	апрла 🥇	(aup. 7). XIV
3	міра кз	(mp. 27). XIII
Ø	a⊓p⁴a ẽi	(anp. 15). XII
е	апрль д	(aup. 4). XI
1	m ^p ñ <i>A</i>	$\mathbf{M}^{\mathbf{p}}\mathbf{T}^{\mathbf{a}}$: 24. X
81	апри ві	ап ^р ^а : 12. IX
BI	aпри' â	ao ^p ø: 1. VIII
LJ	M ^P	Μ^pτ^a: 21. VIJ
ДІ	апри е	au ^p 4: 9. VI
eı	M P RO	м ^р т ^а : 29. V
SI	auba, 31	ап ^р а: 17. IV
31	aпр¹ь ē	ап ^р и: 5. III
из	m ^p ke	м ^р тл: 25. II
91	anpu' ři	ลถ [ุ] ห: 13. 1.
	8	

 $^{^{1})}$ Въ скобкахъ поставлено то, чего въ подлинникъ прочесть вельзя.

- 4. Нельзя отвергать, что не только съ вириллицы были переписываемы разныя писанія глаголицей, но и на оборотъ написанное глаголицей было переписываемо кириллицей. Между прочимъ, позволяю себъ остаться при увъренности, что въ упълъвшихъ спискахъ обязательной грамоты Русскаго князя Святослава императору Іоанну Цимисхію написано выраженіе «съ всакъімь великъімь премь» вмѣсто «съ Иванъмь великъімь премь» вмѣсто «съ Иванъмь великъімь премь» въ слѣдствіе неправильнаго прочтенія глаголическихъ буквъ тор за тор (см. Извъстія Археол. Общества І: 359—372).
- 5. На окончательное рфшеніе вопроса о древности глаголицы сравнительно съ древностью кириллицы теперь еще менфе могу рфшиться, чфмъ прежде. Доказательства Гануша, Шафарика, Миклошича и другихъ почтенныхъ изслфдователей, стоящихъ за древность глаголицы, миф кажутся столько же и поспфшными и натянутыми, сколько остроумными и хитро сведенными. Еслибы подобные пріемы примфняемы были къ разслфдованію дфлъ судебныхъ, то всякій виновный могъ бы быть оправданъ и всякій невинный обвиненъ безъ затрудненія. Для объясненія нельзя не привести примфровъ. «Въ нфкоторыхъ древнихъ кирилловскихъ рукописяхъ есть глагольскія буквы, а въ глагольскихъ рукописяхъ кирилловскія буквы, а въ глагольскихъ рукописяхъ кирилловскія буквы, а въ глагольскихъ рукописяхъ кирилловскія буквы, а въ глагольскихъ рукописяхъ кириллов-

скихъ нътъ между глагольскими; слъдовательно глаголица древиће кириллицы». Надобно взять во вниманіе, что кирилловскихъ книгъ на виду тысячи, и изъ нихъ только въ 13-ти нашлись глаголическія буквы, а глагольскихъ со вновь открытыми отрывками извъстно десять, и изъ нихъ кирилловскія буквы между глагольскими уже нашлись и могли быть извъстны гг. паслъдователямъ въ двухъ, считаемыхъ въ числъ древнъйшихъ. «Въ записи попа Упыря Лихого 1047 года (сохранившейся въ спискахъ XV и XVI вѣк.) сказано, что онъ списалъ книгу изъ кирилловицы, а списалъ, судя по спискамъ не глаголицей, а греко-славянской азбукой, обыкновенно называемой кириллицею; след. онъ списалъ съ глаголицы и понималъ подъ словомъ «кирилловица» глаголицу, след. и зналъ, что глаголицу изобрелъ св. Кириллъ, т. е. Константинъ философъ, первоучитель Славянскій». Не взято во вниманіе, что названія «кириллица, глаголица» и другія подобныя какъ названія азбукъ, не древни или по крайней мфрф не встрфтились ни разу въ древнихъ памятникахъ, что след. прежде всего надобно было бы разобрать, что именно Упырь Лихой понималь подъ словомъ «кирилловица», не означало ли оно книги древней или книги особаго перевода и т. п. Конечно неудачный выборъ данныхъ для доказательства древности глаголицы сраввительно съ кириллицей еще не уничтожаетъ возможности доказать тоже самое и даже вполнѣ несомнѣнно; но для этого нужны все-таки другія доказательства, а не тѣ, которыя приводятся теперь. До сего же времени дѣло должно считаться нерѣшеннымъ.

И. Срезневскій.

оглавленіе.

	Стр.
I. Древивишія показанія о глагодиць:— Иверская	
грамота 982 года; Кирилловскія рукописи XI	
въка съ глаголическими буквами	1.
II. Abecenarium Bulgaricum XII въка сличительно	
съ древними перечнями буквъ кирилловскихъ	
и глагольскихъ оучов иприлозекихв	16.
III. Богослужебныя книги. Пражскіе отрывки	33.
Дополненіе см. виже: VII.	
IV. Евангельскія чтенія:	
а. Ватиканское евангеліе	57 .
б. Охридское евангеліе	74.
V. Четвероевангелія:	
а. А вонское Григоровичево	91.
б. Зографское	115.
в. Листки Михановича	157.
VI. Сборники поученій:	
а. Сборникъ графа Клоца	163.
б. Сборынкъ Македонскій	220.
в. Отрывокъ В. И. Григоровича	235.
VII. Дополненіе о богослужебных в вигах в, отрывки	-
изъ Служебника	243.
VIII. Глагодическія письмена въ кирилловскихъ ру-	
кописихъ древнихъ и недревнихъ	275.

оглавление снимковъ.

- I. Abecenarium Bulgaricum.
- II. Глаголическія письмена на Иверской грамоть 982 г.
- III. Глаголическія письмена изъ Псалтыри XI въка.
- Глагодическія письмена изъ книги Словъ Григорія Назіанзина XI въка.
- V. a. б. и VI. a. б. в. г. Снижи съ Пражскихъ отрывковъ.
- VII. Снимки изъ Ватиканскаго Евангелія.
- VIII. Санмовъ изъ Охридскаго Евангелія.
- ІХ. Снижи наъ Григоровичева Четвероевангелія.
- Х. Снимки изъ Зографскаго Евангелія.
- XI. Снимки изъ Сборника графа Клоца (Glagolita Closianus).
- XII. Снимокъ съ Македонскаго листка поученій Вфрема Сирина.
- XIII. Снимовъ съ части Григоровичева листка.
- XIV XV. Снимки съ листковъ Служебника.
- XVI. Глагодическія буквы въ Македонскомъ отрывкѣ изъ Іоанно-Визарховскаго продога.
- XVII. Глагол. буквы изъ листка Импер. Публ. Библіотеки.
- XVIII. Глагол. буквы маъ Церковнаго Устава XII въка.
 - XIX. Глагол. буквы каъ Служебной Минеи на апрель XII въка.
 - XX. Глагол, буквы изъ книги Кирилла Герусал. XII въка.
 - XXI. Глагол. буквы изъ Поствой Тріоди XV въка.
- XXII-XXIII. Глягол. буявы изъ Сборниковъ XV въка.
- XXIV XXVI. Глагол. буввы маъ яниги Пророковъ съ толкованіями XVI въка.